TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ IR PRAKTIKOS LAIKRAŠTIS

LEIDŽIA LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA

Nr. 31 | *Liepos — Rugsėjis* | 1935 m.

Bylos dėl spaudos lietuvių raidėmis.

I.

Po 1863 metų sukilimo rusų valdžia Lietuvoje stengėsi rusifikuoti Lietuvą ir viena iš priemonių buvo uždrausti lietuvių raidėmis spaudinius ir skatinimas spausdinti tiktai rusų raidėmis.

To uždraudimo pagrindu buvo *konfidencialus* vidaus reikalų ministerio Valujevo 1865.IX.13 d. 141 Nr. cirkuliaras gubernatoriams*). Cirkuliare buvo išaiškinta, jog uždraudimas reikalingas dėl „didesnio susiliejimo žemaičių, lietuvių ir latvių su to krašto rusų gyventojais ir dėl išplėtimo rusų kalbos tarp tų Lietuvos gubernijų gyventojų“.

*) Копия циркуляра Министра Внутренних Дел Начальникам Губерний от 13 Сентября 1865 г. за № 141. Конфиденциально.

Главный Начальник Северо-Западнаго Края уведомил меня, что для большаго слияния Жмудинов, Литвинов и Латышей с русскими жителями этого края и для распространения русскаго языка и племянных наречий между жителями губерний упомянутаго края им предложено Начальникам сих губерний, сделать следующия распоряжения.

1. Воспретить всем содержателям типографий, литографий и хромолитографий изготовлять в своих заведениях какия-бы то не было издания на литовском и жмудском наречиях латино-польскими буквами.

2. Употребить все зависящия от Начальников Губерний меры запрещения ввоза, продажи и распространения каким бы то не было путем упомянутых в первом пункте изданий.

и 3. Об'явить о таком распоряжении всем содержателям типографий, литографий и книгопродавцам, в случае нарушения сего распоряжения, конфисковать запрещенныя издания.

Признавая с своей стороны полезным распространить вышеизложенныя меры и во вверенныя Вашему Прев-ству губернии, имею честь уведомить об этом Вас, Милостивый Государь, для зависящаго распоряжения.

Подписал: Мин. Вн. Д. Ст. Секр. Валуев
Скрепил. Правитель Дел П. Капнист

Šis cirkuliaras numatė trejopas priemones:

1. „Neleisti spausdinti jokiais būdais ir uždrausti visokius leidinius lietuvių ir žemaičių kalba lotynų - lenkų raidėmis".

2. Uždrausti tuos leidinius įvežti iš užsienio, pardavinėti bei platinti ir, pagaliau,

3. Konfiskuoti uždraustus leidinius.

Tas uždraudimas spausdinti „lotynų - lenkų raidėmis" buvo išaiškintas ta prasme, kad rusų raidėmis lietuvių kalba leidiniai nėra draudžiami, galima juos spausdinti, pardavinėti ir aplamai platinti.

Bet, kaip žinome, Lietuvos žmonės atsisakė nuo tokios spaudos, primestos rusifikacijos tikslais, ir bevelijo neturėti legalinės spaudos, importuoti nelegalinę (knygnešių istorija), kalėti už tai kalėjimuose ir eiti į Sibirą.

Pats cirkuliaras buvo ministerio išleistas prasilenkiant su įstatymais, nes Rusijos to laiko įstatymai įpareigodavo tiktai cenzūros įstaigas sekti spaudą, o ne vidaus reikalų ministerį, iš antros pusės, cenzūrai buvo nurodytos ribos, kuriose ji gali veikti ir nustatytos keturios bendros taisyklės, kada ji turi drausti leisti ir platinti daugiausia spaudos veikalus (knygų spausdinimas, graviravimas, litografija, metalografija ir kiti spaudos būdai).

Tie draudimai lietė literatūros, mokslo ir meno veikalus, kurie, trumpai pasakius, pažeidžia 1) stačiatikių tikybą, ar, aplamai, krikščionių tikybą, 2) rusų caro valdžią, 3) dorovingumą, ir 4) asmens garbę (cenzūros įstatai 3 ir 4 str.). Kaip lengva pastebėti, numatytos to laiko rusų valstybės cenzūrai spaudos taisyklės neturi nieko bendro su uždraudimu spausdinti lietuviškomis raidėmis, o kalbamasis ministerio cirkuliaras išleistas prasilenkiant su įstatymais ir uždraudimas lietuvių spaudos lietuviškomis raidėmis buvo rusų biurokratijos sauvalės aktas.

Draudė spausdinti (tam tikru atsitikimu) lietuviškomis raidėmis ir vienas rusų caro įsakymas, kuris buvo duotas keliais mėnesiais vėliau nekaip išleistas kalbamasis ministerio cirkuliaras. Statsekretorius Miliutinas 1866 metais sausio mėnesyje pranešė švietimo ministeriui, kad caras Aleksandras II įsakė „ateityje visi valstybiniai leidiniai lietuvių kalba (na li-

tovskih narečijah) būtų spausdinami būtinai rusų raidėmis, kaip tad jau priimta ne tiktai valstybiniams, bet ir privačiams lietuvių leidiniams".*).

Šis caro įsakymas nebuvo paskelbtas įstatymams skelbti nustatyta tvarka, tad neįgijo įstatymo galios. Be to, jis aiškiai liečia tiktai valstybinius leidinius, o privatinių nemini ir jokių taisyklių jiems nenustato. Bet ir šį įsakymą bandyta aiškinti išplečiant jo turinį ta prasme, kad ir privatiniai leidiniai lietuvių kalba gali būti spausdinami tik rusų raidėmis.

II.

Prieš lietuvių spaudos uždraudimą prasidėjo ilga kova, kuri pareikalavo daug aukų. Šioje kovoje tam tikrą rolę atliko Rusijos mokslų akademija, kuri, nusistačiusi spausdinti mokslo reikalams lietuvių kalba veikalus lietuvių raidėmis, pasiekė tikslą.

Mokslų akademijos pastangomis, vidaus reikalų ministeris kreipėsi į carą prašydamas leisti akademijai spausdinti lietuvių kalbos ir literatūros mokslo veikalus „bendrai vartojamu lotynų alfabetu", kuris pritaikintas lietuvių kalbos garsams, su tuo tiktai aprėžimu, kad kalbami leidiniai nebūtų skleidžiami tarp Lietuvos gyventojų masės. Po to akademikas Grotas kreipėsi su prašymu per švietimo ministerį prie rusų caro leisti mokslų akademijai spausdinti „mokslo - lotynų raidėmis daugiausia pagal Šleichero sistemą" lietuviškus raštus mokslo ir literatūros pobūdžio, „kurie neturi bendrumo su vietine liaudies literatūra".

Mokslų akademija motyvavo savo prašymą tuo, kad uždraudimas spausdinti lietuvių raidėmis mokslo knygas padarytų daug žalos mokslui. Pav., trečios Kazanės gimnazijos mokytojo Juškevičiaus sudarytas lietuviškai - rusiškas žodynas, senų dainų rinkiniai, kurie turi didelės istorinės reikšmės, negalėtų būt visai išspausdinti. Šiuos veikalus Juškevičius rašęs, neži-

*) Выписка из сборника постановлений по М. Н. П. 22 Апреля 1883 г. Высочайше утвержденный всеподданейший доклад. Покойный Статс - секретарь Милюнин в Январе 1866 г. сообщил предместнику моему, что Ваше Императорское Величество, по случаю возникшаго вопроса о снабжении литовскими учебными книгами народных училищ Августовской и соседних губерний и о печатани вообще пособий для изучения литовскаго языка, Высочайше повелеть соизволил, чтобы на будущее время все казенныя издания на литовских наречиях печатались непременно русскими буквами, как уже принято это не только для правительственных, но и для частных литовских изданий.

nodamas apie uždraudimą, labai rūpestingai spaudai mokslo - lotynų raidėmis, o perdirbti rusų alfabetu paruošęs Juškevičius neturįs galimumo ir šis didelės vertės veikalas, vertas visokeriopos atidžios, galėtų žūti mokslo pasauliui. Iš kitos pusės, motyvuoja mokslų akademija, spausdinant lietuvių mokslo literatūros veikalus ir dokumentus rusų raidėmis jie būtų neprieinami užsienio tyrinėtojams; tuo tarpu, sako akademija, lietuvių kalba pastaraisiais laikais užsienyje, ypač Vokietijoje, tapo veiklaus darbo objektu.

Galima manyti, kad mokslų akademijos tendencijos ėjo toliau, nesitenkindamos vien mokslo tikslais, kuriais akademija argumentuoja kovodama dėl išlaisvinimo lietuvių spaudos ir reikalaudama leisti „mokslo - lotynų raidėmis" spausdinti savo leidinius. Tačiau kodėl tai mokslų akademija oficialinius raštus neparėmė tvirtesniais argumentais, pav., kultūros slopinimo neleistinumu arba teisiniais sumetimais.

Mokslo akademijos žygiai buvo sėkmingi ir caras įsakymu 1880.IV.22 d. leido akademijai spausdinti valstybės lėšomis lietuvių kalbos mokslo veikalus (po litovskomu jazyku) „mokslo-lotynų raidėmis" su ta sąlyga, kad tie veikalai nebūtų platinami tarp Lietuvos gyventojų masės.

III.

Tačiau mažiau laiminga buvo kova kitoje dalyje, kuri lietė pašalinimą aprėžimų spausdinti lietuvių raidėmis nevalstybinius veikalus.

Smarkiosios rusų reakcijos periodas su didžiausia biurokratijos sauvale sutapo su Lietuvos spaudos uždraudimu. Šis ilgokas periodas buvo kartu kovos ir didelių aukų dėl lietuvių spaudos laikotarpis; daug geriausių žmonių, kurie buvo reikalingi spaudos ir tikėjo jos galingumą mūsų kultūrai, atsidūrė kalėjimuose, ar buvo ištremti į tolimą Sibirą. Bet vis dėlto kovot lietuviai nesiliovė.

Spaudos procesai baigdavosi nelaimingai, teko ieškoti vis naujų argumentų, laukti naujų aplinkybių, kurios galėtų padėti, teko pergalėti daug sunkumų, ir negreit pasitaikė proga ir susidėjo aplinkybės taip, kad pirma spaudos byla buvo laimėta ir tapo precedentu kitoms analoginėms byloms. Šis pirmas laimingas procesas yra surištas su dviejų Lietuvos drau-

gų vardais: prof. A. Kaminkos, dar gyvo ir sveiko, ir M. Ganfmano, neseniai mirusio. Jų vardus lietuvių tauta neturėtų užmiršti.

IV.

Pirmoji teismo byla, sudavusi pirmą smūgį uždraudimui spausdinti lietuviškomis raidėmis, buvo iškelta inžinieriaus-technologo A. Maciejauskio, taip pat dar gyvo ir sveiko, prieš spaudos reikalų viršininką kunigaikštį N. Šachovskį. Ši byla buvo laimėta senato civilinio kasacnio ir I departamento bendrame posėdyje 1902.XII.14 d.

Iškelti klausimą apie lietuvių spaudos neteisėtą uždraudimą galima buvo arba Rusijos administracinėse įstaigose, pav., kad spaudos uždraudimas, kaip neteisėtas, būtų panaikintas, ir būtų leista lietuvių raidėmis spausdinti, arba, iškelti teismo įstaigose bylą dėl lietuvių spaudos, kurioje teismas galėtų apsvarstyti kalbamą administracinių įstaigų spaudos uždraudimo teisėtumą.

Iškelti šį klausimą administracinėse įstaigose vargiai buvo prasmės. Rodos, šis kelias visdėlto p. A. Maciejauskio buvo išbandytas, bet pageidaujamas rezultatas nebuvo pasiektas.

Daug daugiau galima buvo pasitikėti rusų teismais, kurie tuo metu buvo jau gražiai suorganizuoti Europos kultūringų valstybių pavyzdžiu. Rusų teismuose tuo laiku viešpatavo įstatymų garbinimas ir teisėjams buvo ne tik popieriuje, bet ir iš tikrųjų laiduota sąžinės laisvė sprendžiant bylas. Tad, norint pasiekti tikslą ir laimėti, reikėjo pradėti bylą teisme ir iš teismo laukti sprendimo su pripažinimu, kad uždraudimas spausdinti lietuviškomis raidėmis yra neteisėtas ir kad lietuvių spauda nuo to suvaržymo yra laisva. Šiais sumetimais p. A. Maciejauskis iškėlė rusų senate tinkamą bylą.

Vyriausios Rusijos spaudos įstaigos Viršininko įsakymu 1900.XI.26 d. 8669 Nr. Petrapilio policija 1900.XI.28 d. ir XII.2 d. konfiskavo 1185 egzempliorius anksčiau prieš tai išspausdinto Iljino įmonėje litografuoto žemėlapio, kuris buvo pavadintas „Žemlapis Lietuviškai-Latviško krašto, karte von Litauer-Lettland“.

Žemėlapio savininkas, p. A. Maciejauskis, remdamasis C. P. Į. 1316 str., iškėlė 1901.V.2 d. senate ieškinį, įkainotą

1200 rublių, kunigaikščiui Šachovskiui, kaip valdininkui, už nuostolius, padarytus neteisėtu įsakymu konfiskuoti žemėlapį, pagal X t. 1 d. 684 str., prašydamas pripažinti jam teisę išieškoti iš atsakovo nuostolius 1200 rub. sumai, leidus jam tikslų nuostolių dydį įrodyti vykdomoje proceso tvarkoje.

To ieškinio išsprendimui teismas turėjo pastatyti sau klausimą, ar spaudos viršininko įsakymas konfiskuoti žemėlapį yra teisėtas.

Šalys, A. Maciejauskis iš vienos pusės ir kun. Šachovskis — iš kitos, senate per savo įgaliotinius išdėstė bendro pobūdžio sumetimus, drauge paliesdami specijalų klausimą — spausdinimą lietuvių raidėmis. Sprendžiant iš mano turimos medžiagos, p. A. Maciejauskio ieškinio prašyme buvo nurodyta, kad cenzūros įstaigos viršininko įsakymas konfiskuoti žemėlapį buvo neteisėtas pagal cenz. įst. 143, 147, 149, 150 ir 167 str., ir nebuvo iškeltas klausimas apie caro įsakymus ir vidaus reikalų ministerio cirkuliaro neteisėtumą. Tie klausimai kilo tiktai senate, kun. Šachovskiui atsikirtus prieš priekaištus, kad jo veiksmai dėl konfiskacijos yra neteisėti.

Kun. Šachovskis nurodė, kad žemėlapis išimtas iš apyvartos „tiktai dėl tos priežasties, kad miestų, upių ir t. t. pavadinimai išspausdinti lotynų-lenkų raidėmis, kurių vartojimas uždraustas vidaus reikalų ministerio 1865 m. rugsėjo 13 d. 141 Nr. cirkuliariniu įsakymu".

A. Maciejauskio įgaliotinis pris. advokatas p. A. Kaminka senate nurodė, kad tas vidaus reikalų ministerio cirkuliaras neteisėtas: nei cenz. įstat., nei ministerijų santvarkos įstatymai nesuteikia vidaus reikalų ministeriui teisės savo valdžia drausti bet kurį alfabetą, tos ar kitos raštijos priimtą.

Kun. Šachovskio dėl ministerio cirkuliaro neteisėtumo nebuvo pristatyta jokių sumetimų ir remtasi tik tuo, kad cirkuliaras patvirtintas caro 1866 ir 1880 metų įsakymais.

Į šitą atsikirtimą e. p. civilinio kasacinio departamento oberprokuroro A. Ščerbačevas savo išvadoje atsakė, kad vidaus reikalų ministerio 1865 m. cirkuliaras tiktai *iš dalies* buvo 1880 m. caro įsakymu sankcionuotas.

Šis p. A. Ščerbačevo nurodymas yra visai tikslus, nes caro įsakymai 1866 ir 1880 metų liečia tiktai vieną spaudinių rūšį, būtent, valstybės leidžiamus veikalus.

Senatas savo sprendime sutiko su ieškovo įgaliotinio nurodymais ir pripažino, kad kalbamasis ministerio cirkuliaras neparemtas įstatymais ir negali turėti saistomos reikšmės, kaip konfidencialiai išleistas, negali būti privataus asmens nei pažeistas nei išpildytas.

Kun. Šachovskis atsikirto prieš ieškinį 1866 metų caro įsakymu, kuriame draudžiama aplamai lietuvių kalba (litovskija narečija) valstybinius leidinius spausdinti lietuviškomis raidėmis ir įsakoma spausdinti rusų raidėmis. Išskyrimas esąs padarytas caro 1880.IV.22 d. įsakymu — spausdinti mokslo veikalus lotynų raidėmis.

Į šitą p. A. Kaminka atsakė, kad caro įsakymas nustatytu būdu nepaskelbtas, todėl pagrindiniu įstatymu 57 str. jis negali užtraukti ieškovui kokių pareigų, kaip tat kitose bylose senatas sprendęs apie caro nepaskelbtus įsakymus (1890 m. Nr. 74, 1895 m. Nr. 968). Be to, įsakymas 1866 m. liečia tiktai valstybinius leidinius, o šio įsakymo žodžiai, „kaip priimta valdžios ir privatiniams lietuvių leidiniams“, būtent, rusų raidėmis — tik motyvuoja uždraudimą spausdinti lietuviškomis raidėmis valstybinius leidinius, nes šis specialus uždraudimas nebūtų reikalingas, jei būtų bendras uždraudimas spausdinti lietuvių raidėmis visus lietuvių kalba veikalus. Ir į šį p. A. Kaminkos nurodymą, kad caro įsakymas neturi įstatymo galios, tad nesaistomas ieškovui, ir, iš antros pusės, nėra tuose įsakymuose aplamai lietuvių spaudos lietuviškomis raidėmis uždraudimas — kun. Šachovskio įgaliotinis savo sumetimų senatui neiškėlė.

Su ieškovo klausimo pastatymu dėl caro įsakymo senatas sutiko ir savo motyvuose paaiškino, kad minimieji caro įsakymai nesaistomi, nes nepaskelbti nustatyta tvarka; jie neturi niekam įstatymo galios, tame skaičiuje ieškovui (Pagr. įst. I t. I d. 1892 metų leid. 57, 59, 62 str.). Antra vertus, šie įsakymai vidaus reikalų ministerio cirkuliaro nepalaiką ir juose nėsą uždraudimo nevalstybinių leidinių lietuvių kalba lotynų raidėmis, jie liečia tiktai valstybinius leidinius.

Turėdamas visa tai galvoje, senatas išrado, kad kun. Šachovskio įsakymas policijai konfiskuoti p. A. Maciejauskio žemėlapį neteisėtas ir pagal C. P. Į. 1316 ir 1330 str. pripažino

p. A. Maciejauskiui teisę ieškoti iš atsakovo nuostolius*).

Ši byla praskynė kelią kitoms tos rūšies byloms, kurios laimingai pasibaigė, turėdamos tokį gražų precedentą.

Šią bylą ginti buvo prašyti keli stambūs Rusijos advokatai, bet netikėdami sėkmingų rezultatų jie atsisakė ginti. Sutiko šią bylą ginti pris. advokatas p. A. Kaminka, „o paruošė jam ir išnagrinėjo šią bylą", — kaip sako pats p. Kaminka, — M. Ganfmanas, taip kad jam teko tiktai stoti šioje byloje senate. M. Ganfmanas, rodos, pačios bylos iškėlimo buvo iniciatorius. Sunku dabar pasakyti, kieno buvo didesnis nuopelnas, M. Ganfmano ar prof. Kaminkos. Galima, tačiau, manyti, kad jie abu ideališkai vienas kitą papildė ir abu turi lygius nuopelnus, kad mes 1902 m. per teismą atgavom savo spaudą.

(B. d.) *K. Šalkauskis.*

---

*) 1902.XII.14 d. senato sprendimo išnaša.

...,,Не оправдывает этого распоряжения (т. е. конфискации карты) и указываемые кн. Шаховским циркуляр Мин. Вн. Д. от 13 Сен. 1865 г. № 141 и Высочайшия повеления 1866 и 1880 гг. Циркуляр этот, предписывающий, как видно из представленной к делу копии с него, Начальникам губерний воспретить изготовление каких-бы то ни было изданий на литовском и жмудском наречиях латино-польскими буквами и, в случае нарушения сего распоряжения, конфисковать запрещенныя издания, как ни на каком законе не основанный не может иметь обязательной силы; к тому же он издан был конфиденциально; в нем говорится об об'явлении его содержания только содержателям типографий, литографий и книгопродавцам, следовательно он мог быть неизвестен истцу при издании им этой карты. Основывать на таком циркуляре свое распоряжение, которое не могло не причинить истцу убытков, ответчик не был в праве. Что же касается до Высоч. повелений 1866 и 1880 гг., то во 1-х повеления эти, как не обнародованныя установленным порядком, не могут иметь силы закона, обязательнаго для всех и каждаго, в том числе и для истца (ст. 57, 59 и 62 т. I ч. I Зак. Осн. изд. 1892 г.), а во 2-х повеления эти, вопреки утверждению ответчика, вышеприведеннаго циркуляра Министра Вн. Д. вовсе не подтверждают и постановления о воспрещении печатанья каких бы то ни было изданий на литовских наречиях латинскими буквами в себе не содержат: они касаются только казенных изданий на этих наречиях, причем помещенной в первом из них фразе „как уже принято это не только для правительственных, но и для частных литовских изданий" ни в каком случае не может быть придано значение косвеннаго одобрения вышеприведеннаго циркуляра; язык закона всегда ясен и точен; намеков и недомолвок въ законе быть не может..."

Далее указывается, что одобрение Министром Вн. Д. распоряжения Шаховского не делает этого распоряжения законным; прямое приказание Министра могло-бы перенести ответственность с ответчика на Министра, но таковое по делу не доказано.

По сим соображениям и руководствуясь ст. 868, 1316 и 1330 Уст. гр. суд., Правит. Сенат, въ Соединенном Присутствии Гражданскаго кассационнаго и Перваго Департаментов, определяет: признать за Мацевским право на взыскание с кн. Шаховскаго убытков в размере 1200 руб. с предоставлением истцу доказывать этот размер в порядке исполнительнаго производства".

Akcinių bendrovių ir bankų įstatymų reforma Vokietijoj*).

Vokiečių teisininkai jau seniai susidomėjo akcinių bendrovių įstatymų reforma. Tarp kitko tatai jau buvo svarstoma 1926 m. vokiečių teisininkų suvažiavime.

Bendrovės Favag (Frankfurter Allgemeine Versicherungs Aktiengesellschaft) bankrotas 1929 m., kurio pasekmė buvo milioniniai nuostoliai, privertė energingiau imtis šio klausimo. 1930 metais Teisingumo Ministerija paskelbė savo akcinių bendrovių įstatymo projektą (Entwurf eines Gesetzes űber Aktiengesellschaften und Kommanditgesellschaften auf Aktien). Projekto aiškinamojo rašto autorius — Teis. Min. kodifikacijos vedėjas, dabar tos Min. Gen. Sekretorius, pažymi: „Galima būtų pasakyti, kad Vokietijoj akcinių bendrovių teisės klausimas vargu bau yra opus, jei tik ginčas dėl viešpatavimo bendrovėj neliestų taip stipriai suinteresuotų asmenų"[1]. 1931 m. liepos mėn. bankrotai didžiausių akcinių bendrovių Nordwolle, Schultheiss, Dewaheim ir daugelio bankų aiškiai parodė, jog reformos reikalauja ne koks nors vienas akcinių bendrovių teisės skyrius, bet visa jos sritis. Paaiškėjo, kad dažnai steigiant akcines bendroves visiškai nėra akcininkų kapitalų, kad bendrovių balansai neatitinka tikros reikalų padėties, kad pagaliau revizijos komisijų apyskaitos nieko neišaiškina, kad bendruose susirinkimuose susidaro fiktyvinė akcininkų dauguma „Mehrstimmaktien" instituto dėka (akcijos, kurios duoda jų savininkams — dažniausia valdybos ir tarybos nariams — daugiau balsų, negu paprastos akcijos), kad valdyba naudojasi įvairių asmenų įkeistomis bankui akcijomis, kad valdyba beveik nėra prižiūrima tarybos.

---

*) Prieš kelis mėnesius Valstybės Taryba išsiuntinėjo įvairioms įstaigoms jau paruoštą kredito įstaigų įstatymo projektą. Kadangi tame projekte matyti didelė vokiečių šių dienų pažiūrų įtaka, tai ne pro šalį bus mums susipažinti su originalu.

[1]) Entwurf, pusl. 94.

I.

Dėl bankų ir kitų bendrovių krachų Reichsprezidentas, b. konstitucijos 48 str., paskelbė 1931 m. rugsėjo 21 d. įsakymą apie akcinių bendrovių teisę ir bankų priežiūrą (Reichsgesetzblatt Nr. 63), kuris yra kiek ištaisyta projekto nedidelė dalis. Žinoma, šis įsakymas neišsprendė viso klausimo, nes jis skubiai paruoštas, vos turėjo kelis projekto dėsnius, o visus kitus jis nutylėjo.

Tas įsakymas rūpestingai sutvarkė pačių akcinių bendrovių savo akcijų supirkimo klausimą. Tatai visada buvo opus šių bendrovių veikimo punktas. Supirkinėdama savo akcijas, bendrovė tuo keliu savavališkai sumažindavo nurodytą įstatuose pagrindinį kapitalą. Dažniausiai tat buvo daroma akcijų kainoms biržoje dirbtinai palaikyti. Dėl tokios spekuliacijos bendrovė kartais pasilikdavo be pakankamo kiekio grynų pinigų ir būdavo priversta sustabdyti savo veikimą, negalėdama apmokėti savo skolas.

Reichsprezidento įsakymas leidžia akc. bendrovėms pirkti savo akcijas tik tada, kai tat būtina yra dideliems nuostoliams išvengti, ir tai su sąlyga, kad pirktų akcijų suma neviršytų 10% pagrindinio kapitalo. Savo akcijų pirkimui prilyginamas jų priėmimas įkaitan, arba jų pirkimas per pašalinius žmones bendrovės sąskaiton ar su bendrovės garantija už akcijų kurso vertę. Be to, tokios akcijos neduoda teisės balsuoti bendruose susirinkimuose ir neduoda dividendo. Tuo pačiu tikslu, t. y. pinigų išplaukimui iš bendrovių kasos sutrukdyti nustatyta, kad valdybos nariai, jų žmonos ir nepilnamečiai vaikai gali naudotis kreditu bendrovėje tik bendrovės tarybai sutikus. Tarybos sutikimas reikalingas ir tuo atveju, kai suteikiamas kreditas kitai bendrovei, kuri priklauso kredituojančios bendrovės, arba kurios pati kredituojanti bendrovė priklauso. Už šios taisyklės nesilaikymą atsako valdybos nariai. Tarybos nariai tada atsako, kai toks nusižengimas padarytas su jų žinia ir jų dėl to neprotestuota.

Bendrovės valdybos veikimo paslaptingumui sumažinti, nustatyta, kad valdyba turi nemažiau kaip keturis kartus per metus pranešti tarybai b-vės bylų eigą ir įmonės padėtį. Kiekvienas tarybos narys turi teisę reikalauti sušaukti tarybą, nu-

rodydamas pagrindą ir tikslą. Jeigu tarybos pirmininkas atsisako sušaukti Tarybą, tai 2 tarybos nariai patys gali ją sušaukti. Jeigu $^3/_4$ Tarybos narių ras, jog nariai, sušaukę tarybą, aiškiai panaudojo piktam savo teisę, tai iš jų gali pareikalauti, kad apmokėtų bendrovės dėl to padarytas išlaidas. Svarbiausia valdybos pareiga yra suteikti tarybai, dviem tarybos nariams pareikalavus (o jeigu taryboj yra 20 narių, tai 3 pareikalavus), žinias apie bendrovės santykius su kita bendrove, kuri jos priklauso, arba su koncernu, į kurį bendrovė įeina.

Praktika (b-vės „Schultheiss" ir kitų bylos) parodė, kad bendrovės išduodavo be tarybos žinios kitiems koncerno nariams pasižadėjimus, kurie nei apyskaitose, nei metiniame balanse nebuvo pažymėti. Išorėje viskas buvo tvarkoj; tačiau tų pasižadėjimų (garantijų ir t. t.) realizavimas pražudydavo tas bendroves. Teisme tarybos nariai teisinosi valdybos veiksmų nežinojimu. Valdybos nariai mėgino pasiaiškinti, negalėję pagarsinti įmonės „paslaptis" tarybai, kurios sudėtyje kartais yra konkuruojančios bendrovės atstovų. Kaikurie ekspertai įrodinėjo, jog valdybos šių ar kitų jos veiksmų nutylėjimas yra visai teisėtas, nes kaikurių aplinkybių pagarsinimas galėjo neigiamai paveikti biržoj bendrovės akcijas ir sumažinti jos kreditingumą.

1931 m. IX. 21 d. įsakymas tarp kitko reikalauja, kad bendrovių apyskaitose turi būti nurodyta:

1) akcijos, kurios gautos akcininko, kaipo steigėjo, arba už bendrovės sąskaitą;

2) esančios nuosavos akcijos, priklausančios šiai bendrovei, arba kitai už jos sąskaitą;

3) kaina, už kurią pirktos ar parduotos aukščiau nurodytos akcijos, ir gautų už parduotas akcijas sumų sunaudojimas, jei akcijos pirktos ir parduotos apyskaitiniais metais;

4) akcijos, dėl kurių akcininkas atsisako nuo balsavimo teisės arba nuo teisės jas disponuoti (vadinamosios „suvaržytos" akcijos);

5) nenurodyti balanse pasižadėjimai (prievolės), jų tarpe, įkaitai, garantijos, vekseliai ir čekiai;

6) bendra tarybos ir valdybos narių atlyginimo suma (alga, tantjema, išlaidų atlyginimas, kurtažas);

7) bendrovės priklausymas sąjungos, kuri reguliuoja prekių kainas ir jų pardavimą, konvencijų ir panašių susijungimų;

8) ypatingos reikšmės įvykiai, kurie buvo apyskaitiniams metams pasibaigus;

9) bendrovės santykiai su bendrove, kuri jos priklauso, arba su koncernu.

Be to, visiško aiškumo dėliai įsakymas nustato, kas būtinai turi būt nurodyta balanse; kas reikia nurodyt jos aktyve ir pasyve. Visos šios taisyklės siekia tikslą pašalinti „fokusus" bugalterių, kurie, perkeldami davinius iš aktyvo į pasyvą ar atvirkščiai, užtemdo neprityrusiai visuomenei tikrą bendrovės reikalų padėtį. Be to, vyriausybė turi teisę reikalauti, kad balansas, o taip pat ir pelno bei nuostolių sąskaita būtų išspausdinti jos nustatytos formos blankuose.

Metinis balansas, kad ir sudarytas pagal visus formalius įstatymo reikalavimus, vis dėlto gali neatitikti tikrenybei; jis gali neatitikti net ir prekybos knygas, kuriomis pasiremiant balansas sudarytas. Prekybos knygoms ir balansui patikrinti visų šalių įstatymai numato revizijos komisijas, kurios turi pristatyti bendram akcininkų susirinkimui savo išvadą dėl balanso tikrumo. Tačiau ilgametinis patyrimas neginčijamai įrodė, jog šis institutas (revizijos komisija) absoliučiai jokios naudos bendrovei neduoda. Revizijos komisijos nariai dažniausiai priklauso valdybos; jie ir nestengiasi atidengti valdybos ir tarybos sudaryto balanso spragas. Be to, jie neturi nei pakankamų žinių, nei tiek laisvo laiko, kad iš tikrųjų galėtų rimtai ištirti balansą. Tenka ieškoti kitų būdų balansą patikrinti. Šiuo tikslu 1931 m. IX. 21 d. įsakymas reikalauja, kad balansas būtų patikrintas pašalinių žmonių, būtent, ypatingų ekspertų (Bilanzprüfer), kurie renkami visuotinio susirinkimo prieš metinei apyskaitai pasibaigiant. Valdyba, taryba ir akcininkai, turį per ištisus 3 mėnesius ne mažiau kaip $^{1}/_{10}$ viso pagrindinio kapitalo, gali protestuoti prieš visuotinio susirinkimo išrinktus ekspertus. Jei teismas randa protestą pagrįstą, tai jis, išklausęs atatinkamų Prekybos Rūmų nuomonės, pats skiria kitus ekspertus. Šis nutarimas neskundžiamas. Jeigu bendras susirinkimas ekspertų neišrinko, tai teismas, valdybai, tarybai ar net vienam akcininkui prašant, skiria ekspertus. Ekspertais

negali būti valdybos ar tarybos nariai, bendrovės tarnautojai ir, bendrai, asmenys, kurie yra bendrovės įtakoje.

Ekspertai turi teisę peržiūrėti prekybos knygas, bendrovės susirašinėjimą, tikrinti kasą, vertybinius popierius ir prekes. Jie turi teisę reikalauti iš valdybos pasiaiškinimų ir įrodymų, kad ji savo prievoles (pareigas) sąžiningai išpildė. Bendras akcininkų susirinkimas gali rinkti ekspertus ne tik apyskaitai patikrinti, bet ir išaiškinti aplinkybėms, buvusioms ne anksčiau kaip 2 metus prieš apyskaitinius metus arbas steigiant bendrovę. Pastarosios yra ypač svarbios, nes, kaip rodo patyrimas, malversacijos dažniausiai daromos akcines bendroves steigiant, ypač jeigu sąskaiton pagrindinio kapitalo priimami ne gryni pinigai, bet koks nors kilnojamasis ar nekilnojamasis turtas, kuris įvertinamas nepalyginamai aukštai. Akcininkai, turį $^1/_{10}$ viso akcinio kapitalo, gali reikalauti iš b-vės steigėjų atlyginimo už nuostolius; valdybos ar tarybos nariams toks reikalavimas gali būt pareikštas akcininkų turinčių $^1/_{20}$ viso akcinio kapitalo.

Bet kaip pasielgti, jei visuotinis akcininkų susirinkimas vienbalsiai nutaria neišrinkti ekspertų balansui patikrinti. 1931.IX.21 d. įsakymas į šį klausimą atsakymo neduoda. Komentatoriai yra linkę laikyti tokį visuotinio akcininkų susirinkimo nutarimą teisėtą; jų nuomone, toks nutarimas esąs pasitikėjimo išreiškimas valdybai[2]). Su šia nuomone tačiau vargu bau galima sutikti. Dalykas tas, kad tikrumoje akcinių bendrovių, jų tarpe ir bankų, balansais bei apyskaitomis, kreditoriai, plačioji visuomenė, suinteresuoti daugiau, nekaip kad patys akcininkai. Niekam nepaslaptis, kad, pavyzdžui, sumos, visuomenės įdėtos bankuose (indėliai termininiai ir neterminiai, vekseliai ir kiti dokumentai, atiduoti inkasuoti, bankų išduotos garantijos ir t. t.), yra daug kartų didesnės, nekaip kad akcinis kapitalas.

Vokiečių bankų praktika aiškiai parodė, kad akcininkai per ištisus metus gaudavo dividendus, o Valdybos ir Tarybos nariai — dideles algas bei tanjemas iš pelno, kurio iš tikrųjų visai nebuvo; jis buvo tik popieryje įvairių bugalterijos machi-

---

[2]) Düringer - Hachenburg. Handelsgesetzbuch. 1932. T. III, pusl. 49—50.

nacijų dėka (nenurašymas buvusių nuostolių arba jų nepilnas nurašymas; nutylėjimas tikrojo bendrovės įsiskolinimo ir net nurodymas nesamų debitorių, kaip tat paaiškėjo bendrovių Schultheiss, Nordwolle, Favag ir kitų bylose). Mokėti gi už visus nuostolius teko valstybės iždui ir visuomenei, kuri sistematingai buvo apgaudinėjama netikromis metinėmis apyskaitomis ir balansais. Tokiai padėčiai esant, yra visiškai tikslinga nustatyti privalomą apyskaitos ir balanso patikrinimą ekspertais, nepareinamai nuo to, ar visuotinis akcininkų susirinkimas to nori ar ne. Išimtį galima padaryti tik tam tikrais atvejais, pavyzdžiui, bendrovėms su nedideliu pagrindiniu kapitalu, ar bendrovėms, kurios tik formaliai yra akcinės, o iš tikrųjų, jos yra „šeimos“ bendrovės.

Jeigu tuo net ir būtų paliestos paslaptys „genialių ūkio vadų“ à la Kreuger & Co, tai vistiek nereikia atsisakyti nuo tų priemonių, turint galvoj plačiųjų gyventojų masių interesus ir ūkio atmosferos sanaciją.

1931 m. IX. 21 d. įsakymas, kaip jau buvo sakyta, išrišo tik dalį akcinės teisės opių klausimų. Tarp kitko jis neišrišo laba svarbių klausimų: dėl privilegijuotų akcijų, duodančių savo savininkams daugiau balsų (Mehrstimmaktien), dėl „surištų“ (suvaržytų) akcijų (gebundene und Vorratsaktien), dėl valdybos teisės naudotis įkeistomis akcijomis balsavimui bendruose akcininkų susirinkimuose ir t. t. Šie klausimai šiaip taip išrišti minėtame akcinių bendrovių įstatymo projekte. Bet ligšiol nežinia, kada ir kokioj formoj šis projektas virs įstatymu. Gal jis pasiliks Teisingumo Ministerijos archyve?

II.

Nacionalsocialistų buvo projektuojama, jei ne visai uždrausti akcinių bendrovių veikimą, tai bent panaikinti bevardines akcijas.

Hitleriui paėmus valdžią, akcinių bendrovių įstatymo reformos klausimas buvo perduotas žiūrėti Vokiečių teisės Akademijos komisijai (Ausschuss fűr Aktienrecht der Akademie fűr Deutsches Recht), pirmininkaujant Generaldirektoriui Wilhelmui Kisskalt.

Hitlerio vyriausybė tuo tarpu, nelaukdama komisijos darbų pabaigos, mėgino priversti akcines bendroves geruoju likvi-

duotis. Šiuo tikslu 1934 m. birželio 6 d. buvo išleistas (Reichsgesetzblatt 1934 Nr. 75) akcinių bendrovių, kamanditinių bendrovių su akcijomis ir bendrovių su aprėžta atsakomybe pertvarkymo įstatymas (Gesetz über die Umwandlung von Kapitalgesellschaften). Įstatymas nustato, kad esant visoms akcinės bendrovės akcijoms vienos pilnosios bendrovės rankose, visuotinis akcininkų susirinkimas gali perduoti visą turtą pilnajai bendrovei. Šiuo atveju nereikia sudaryti atskiro turto perdavimo akto, t. y. nereikia mokėti mokesčių už turto perleidimą. Jeigu visos akcijos yra vieno asmens rankose, tai jis pats gali atsistoti akcinės bendrovės vieton. Visiems akcininkams pritariant, kiekvienos akcinės bendrovės visuotinis akcininkų susirinkimas gali nutarti persitvarkyti į pilnąją bendrovę ir perduoti jai akcinės bendrovės turtą. Akcinės bendrovės persitvarkymas į pilnąją bendrovę turi būt atžymėtas prekybos rejestre. Per šešis mėnesius nuo paskelbimo apie atžymėjimą akcinės bendrovės persitvarkymo prekybos rejestre akcinės bendrovės kreditoriai gali reikalauti apdrausti jų pretenzijas, jei jos neturi būt tuojau patenkintos. Per tą laiką (6 mėn.) akcinės bendrovės turtas ir pilnosios bendrovės nuosavas turtas turi būti valdomi atskirai. Be to, buvusiems akcininkams negalima nieko išmokėti. Tokiu pat būdu gali būti pertvarkytos kamanditinės bendrovės su akcijomis ir bendrovės su aprėžta atsakomybe (G. m. b. H.).

Ateitis parodys, ar atsiras daug žmonių, norinčių prisiimti neaprėžtą atsakomybę, vieton atsakomybės, aprėžtos tam tikra suma, sumokėta už akcijas.

III.

Minėta komisija rado, kad Vokietijoj yra 9634 akcinės bendrovės su kapitalu 22.264 milijonų markių sumos. Neįmanoma yra todėl apsieiti be jų, jei tik norima išvengti didžiausių ūkiškų katastrofų ir tarptautinių nesusipratimų. — Susisiekimo priemonės, kalnų pramonė, geležinkeliai, mašinų bei elektros gamyklos, garlaiviai ir kitos įmonės išsiplėtojo akcinių bendrovių dėka ir ateity bus ne kitaip.

Jeigu be akcinių bendrovių jau negalima apsieiti, tai gal būtų galima apsieiti be nevardinių akcijų? Kiekvienas — samprotauja komisija, — pirkęs biržoj net vieną akciją, gali

visuotiniame akcininkų susirinkime uždavinėti klausimus, balsuoti ir net užginčyti visuotinio susirinkimo nutarimus. Tat įgalina šantažuoti Valdybą. Maža to. Kokia nors, be jokių tradicijų, asmenų grupė lengvai gali nusipirkti pundą akcijų spekuliacijos tikslais arba bendrovei eksploatuoti. Tokia grupė visuotiniame akcininkų susirinkime dažnai veikia per jos pastatytus asmenis taip, kad bendrovės Valdyba net nežino, su kuo iš tikrųjų ji turi reikalą. Galimumas valdyti per anoniminę ir neatsakingą grupę prieštarauja tiek bendrovės interesams, tiek ir nacionalsocialistų ūkio pagrindams. Todėl akcijos turi būti vardinės ir akcininkas tur būti atsakingas prieš bendrovę už savo balsavimą ir savo veiksmus bendrovės nenaudai. Komisija vienbalsiai pritarė šiai pažiūrai, kaipo idealo reikalavimui.

Bet... idealas lieka idealu; praktiškai gi, tat sukėlė rimtų abejonių. Kas — rašo komisija — perka vertybinius popierius, jų tarpe ir akcijas, tas gerai žino, jog, reikalui esant, jis lengvai pakeis juos pinigais. Priverstinis gi įvedimas vardinių akcijų, kurių perėjimas iš rankų į rankas yra apsunkintas, sutrukdys jų apyvartą rinkoj ir sudarys sunkumus biržai ir bankams. Bus sunku surasti tokioms akcijoms kapitalų. Be to, tam bus reikalinga daug brangiai kaštuojančio darbo tūkstantims ir šimtams tūkstančių akcijų pažymėti knygose. Pagaliau, visi dėsniai apie vardines akcijas lengviau galima apeit, kaip tat parodė akcinės bendrovės „Viktoria" byla Berlyne: vardinės akcijos pereidavo dešimt kartų iš rankų į rankas blanko užrašais, ir tik prieš pat visuotinį susirinkimą jos būdavo parašomos vardu paskutiniojo laikytojo, dažnai visai fiktyvaus. Todėl Komisija pasiūlymą priverstiniai įvesti vardines akcijas sutiko nepalankiai ir jį atmetė.

Komisijoj buvo dar pasiūlyta įvesti dviejų rūšių akcijas: vardines ir nevardines. Tik vardinės akcijos duoda teisę balsuoti visuotiniuose susirinkimuose, tur būt vardinių akcijų ne mažiau 5000 markių, ir jos negali būti biržos apyvartoj; vardinių akcijų laikytojai atsako už bendrovės skolas 25% jų akcijų vertės; tatai yra vadinomsios „Verwaltungsaktien". Nevardinės akcijos neduoda teisės balsuoti visuotiniuose susirinkimuose (stimmrechtslose Aktien) ir gali būti biržo apyvartoj. Jos naudojasi 3% padidintu dividendu. San-

tykį tarp „Verwaltungsaktien“ (valdymo akcijos) ir „Stimmrechtslosaktien“ (nebalsuojamos akcijos) buvo manyta nustatyti 1 : 9. Bet ir šį pasiūlymą komisija rado nepriimtiną.

Vokietijoj nuo neatmenamų laikų svarbiausią rolę vaidino ir ateity vaidins esančios, o ne būsimos akcinės bendrovės. Komisijos nuomone, šių dienų akcininkų dauguma panorės turėti nevardines akcijas, kurios jų neriša, nevaržo. Nedaug žmonių atsiras, kurie dėl tradicijos ar kitų idealių sumetimų panorės imti „Verwaltungsaktien“. Ekonomiškai silpnose arba nuostolingose įmonėse „Verwaltungsaktien“ lengvai gali patekti į nedidelės grupės rankas, kuri, savo aukštesnės padėties dėka, stengsis išnaudoti bendrovę, priversdama brangiai apmokėti jos darbą bendrovės Valdyboj, arba kitu būdu pasiimdama sau pelną. Be to, nustojus daliai akcininkų balsavimo teisės, galima sukelti užsienių akcininkų tarpe nepasitenkinimą ir įvairias pretenzijas. Pertvarkant 10.000 susietų su pasauliniu ūkiu, savarankiškų ūkio vienetų, turinčių kapitalą 22 milijardų markių sumos, reikia būti labai atsargiu, nes šitokiu atveju lengviau, negu naujai steigiant akcines bendroves, galima susilaukti visiško kracho (suirutės).

Akcinių bendrovių buvimas pateisinamas tuo, kad jos įgalina surinkti stambioms įmonėms didelius kapitalus iš labai daug šaltinių, iš milžiniško skaičiaus žmonių. Žinoma, čia sunku sulaukti nuo šimtų ir tūkstančių žmonių asmeniško sąsyjo ir asmeniško prisirišimo prie įmonės (persönlicher Zusammenhang und persönliche Stellung zum Unternehmung). Vidutiniškas akcininkas (Durchschnittsaktionär) perka ir nori pirkt, turi ir nori turėti vertybinių popierių, kurie duoda jam rentą ir kurie skiriasi nuo obligacijų tik laukiama didesne, nors ir nepastovia renta. Nevardinės akcijos todėl ir yra, kad jas galima būtų lengvai atskirti nuo jų laikytojo. Tokie yra neišvengiami ūkio įstatymai; jie gali nepatikti, bet vis tiek su jais tenka skaitytis. Be to, ir lūkesiai (viltys), kurie rišami su asmens sąsyju, su įmone ir atsakomybe už ją, yra perdėti. Krizio metu dorovės nukritimas, nusikalstamasis ar lengvabūdiškas reikalų vedimas pastebėtas ir pilnosiose bendrovėse, taip pat kaip ir akcinėse bendrovėse. Stambių įmonių suasmeninimas (verpersönlichungen) praktiškai duos dirbtinius ir svirius (unhaltbaren) padarinius.

Buvo iškeltas klausimas, ar negalima susieti balsavimo teisę su pastoviu akcijų valdymu. Kadangi šis pasiūlymas šiek tiek atitinka nacionalsocialistų nuomonę, tai jis, savaime suprantama, vienbalsiai buvo „pagirtas". Bet... Komisija ir čia paabejojo dėsnio tikslingumu. Toks reikalavimas gali sudaryti neapmatomas kliūtis praktikoj, sustatant akcininkų sąrašą visuotiniam susirinkimui. Gali taip atsitikti, kad kaip tik bus pašalinta akcininkų grupė, kuri vos prieš visuotinį susirinkimą įgijo daugumą akcijų, norėdama pašalinti netvarką, viešpataujančią bendrovėje, o pasilikusi žalingų bendrovei akcininkų mažuma toliau sauvališkai ardys bendrovės reikalus. Be to, stambus akcininkas, ilgai turįs tas akcijas, nenoroms atidengia savo vardą; jis nepanorės įnešti savo akcijas į sąrašą, kuriuo nustatomas akcijų turėjimo laikas. Prieš išsprendžiant šį klausimą, komisijos nuomone, reikėtų išspręsti klausimą, kaip dažnai akcijos pareina iš rankų į rankas. Ir šio klausimo, kaip ir pagrindinio, komisija neišsprendė. Ji tik nurodė, kad, dviejų specialistų užtikrinimu, akcijos, pereinančios iš rankų į rankas, sudaro vos 10% bendro skaičiaus akcijų.

Buvo dar pasiūlyta, kad akcininkai savo valia deponuotų savo akcijas bendrovės kasoje; akcijos būtų įneštos į tam tikrą „vardinę" knygą. Akcininkams tat, siūlytojo nuomone, būtų itin svarbu, nes tokiu būdu atkristų baimė pamesti akcijas ar kuponus; bendrovei gi tat būtų naudinga, nes ji žinotų savo akcininkų daugumą. Akcininkus galima būtų paskatinti taip elgtis, kad ir suteikiant jiems tam tikras lengvatas mokesčių atžvilgiu. Pvzd., galima būtų imti tam tikrą kuponų mokestį iš dividendo, išmokamo neįneštoms į „vardinę" knygą akcijoms, o įneštas į knygą akcijas, nuo to mokesčio atleisti. Pranešėjas (Kisslat) rado, kad šis pasiūlymas yra svarstytinas, tačiau svarstytas nebuvo, nes jis buvo padarytas komisijos posėdžiams jau pasibaigus.

Norėdama nors iš dalies patenkinti tuos savo narius, kurie reikalavo glaudžiau surišti akcininkus su jų bendrove, komisija nustatė, kad minimalinė akcijos vertė turi būt, kaip buvo prieš karą, 1000 markių (nuo 1923 m. minimumas buvo 100 markių, o atskirais atsitikimais, nurodytais įsakyme dėl aukso balanso (Verordnung über Goldbilanzen von 1923. XII. 30), šis minimumas buvo sumažintas net iki 20 markių (H. G. B. § 180).

Kaip žinoma, bankai naudojasi balsavimo teise visuotiniuose susirinkimuose ne tik jų nuosavomis, bet ir klientų jiems įkeistomis akcijomis. Turėdami labai daug tokių akcijų, bankai veikdavo savo naudai visuotinius akcininkų susirinkimus, sekmingai pravesdavo savo direktorius į akcinės bendrovės Tarybos narius, žinoma, su atitinkama nemaža alga, ir gaudavo kitokiais būdais pelną už svetimas akcijas. Ši praktika būdavc pateisinama tuo, kad tokiu būdu akcinės bendrovės gauna prityrusius finansų srityje vadus, gi priešingu atveju didelis akcijų skaičius visai nebūtų pristatytas į visuotinį susirinkimą. Tačiau, visuomenės nuomone, bankai naudojasi šita teise ne akcinių bendrovių, o tik savo direktorių ir jiems artimųjų žmonių naudai. Komisija todėl siūlo palikti bankams balsavimo teisę tik tomis jiems įkeistomis akcijomis, kurių savininkai tą teisę įsakmiai raštu perdavė jiems.

Tačiau akciją, paprastai įkeičia žmogus, kuriam žūt būt reikalingi pinigai; toks žmogus visada duos bankui specialų įgaliojimą, kurio reikalauja komsijos nutarimas; kitaip, jie iš banko pinigų negaus.

Daug buvo prikišama institutui vadinamųjų „Mehrstimmrechtsaktien", privilegijuotų akcijų, kurių kiekviena duoda jos savininkui keliolikos balsų teisę. Savo laiku (infliacijos metu) šis institutas buvo įvestas tam, kad akcinių bendrovių valdybų padėtis būtų pastovi. Komisija tačiau abejoja, ar šis tikslas visada buvo pasiektas, nes ir šitos akcijos galėjo pereiti iš valdybų rankų į kitas rankas. Ji todėl siūlo suteikti Tarybos ir Valdybos nariams tiek balsų, kiek maždaug tenka 10%—20% akcinio kapitalo. Jeigu tarp Tarybos ir Valdybos nėra vieningos nuomonės dėl tos ypatingos teisės išnaudojimo, tai toji teisė visiškai nyksta.

Kaip matyt iš aukščiau pasakyto, nacionalsocialistiška vokiečių teisės Akademijos komisija, kuri buvo sukurta tam, kad panaikintų svetimtaučių (jų tarpe ir romėnų) teisės elementų įtaką vokiečių teisės dvasiai, jokių naujų minčių nesurado ir, žodžiu, pagerbus (pagyrus) nacionalsocialistų ūkio pagrindus, faktiškai paliko, kaip buvo, kaikur net sustiprinusi senąją, iš prigimties visai nevokišką teisę.

IV.

Komisija apsvarstė taip pat ir akcinių bendrovių valdymo būdą.

Jos nuomone, akcinių bendrovių įstatyme reikia įvesti vado principą. Komisijoj kai kurių buvo nurodinėjama, kad vadizmas yra politikos, o visai ne ūkio principas. Tačiau komisija su tuo nesutiko, nes šis principas pripažintas nacionalsocialistiškos ūkio politikos principas. Esmėje Vokiečių akcinių bendrovių įstatymo savotiška struktūra jau dabar atitinka vado principo reikalavimą, nes teisme ir už teismo akcinei bendrovei atstovauja tik jos valdyba; ji viena veda bendrovės reikalus; Taryba gali padėti Valdybai savo kritika ir žiniomis, bet negali varžyti jos kūrybinių siekimų (Schaffensdrang).

Visuotinis akcininkų susirinkimas turi dabar per daug teisių. Jam reikia palikti tik teisę pakeisti bendrovės įstatus. Negalima pavesti Valdybai spręsti akcinės bendrovės tikslo pakeitimo, jos likvidacijos, ar akcinio kapitalo padidinimo klausimus. Bet metinio balanso patvirtinimo, pelno ir nuostolių sąskaitos ir dividendo padalinimo klausimus galima palikti Valdybos ir Tarybos nuožiūrai. Faktiškai, taip dabar ir daroma. Netenka manyti, kad atskiras akcininkas geriau apsvarstys šitus klausimus, nekaip kad Valdyba ir Taryba. Vienkart atkristų ir reikalingumas šaukti kasmet visuotinį akcininkų susirinkimą. Šį reikia sušaukti tik pasibaigus Tarybos kadencijai ir reikalų vedimui aprobuoti. Įmonės vedimas nėra mokslas, turįs tvirtas taisykles; įmonę veda žmonės. Joks įmonės vedėjas negali girtis, esą jis daręs tik gerus biznius, ir niekados nepadaręs neatsargių žygių. Todėl ir turi būti organas, kuris nuspręstų, ar galima reikalauti atsakomybės už atskiras klaidas.

Taip pat reikia palikti teisę sušaukti nepaprastus akcininkų susirinkmus, net ir akcininkams prašant, ir teisė pašalinti Tarybos narius, jų kadencijai dar nepasibaigus.

Tarybos buvimas reikalingas jau dėl to, kad ji renka Valdybą. Akcininkų masė gali išrinkti į Tarybos narius žmones, kuriuos ji gerbia ir kuriais pasitiki, bet ji negali nurodyti žmogų, kuris galėtų atiduoti bendrovei visas savo jėgas bei žinias ir nulemtų jos likimą. Tat gali padaryti tik nedidelė kolegija. Taip pat negalima apsieit be Tarybos kontrolės ir patarimų,

turint galvoj komisijos siūlomas, aprėžtas visuotinio susirinkimo funkcijas.

Vokietijoje akcinės bendrovės Valdybą renka ne visuotinis susirinkimas, kaip tat daroma pas mus ir kitose šalyse, bet Taryba.

Žinoma, Taryba negali nuolat veikti ir prižiūrėti. Toks nuolatinis Tarybos veikimas galėtų tik sutrukdyti Valdybos veikimą, kas nesuderinama yra su vado principu. Taip pat, negali Taryba, kaip tat įstatymas reikalauja, prižiūrėt visas bendarovės valdymo sritis.

Buvo pasiūlyta neduoti Tarybos nariams atlyginimo. Tačiau, komisijos nuomone, tat prieštarauja žmonių prigimčiai. Tokių žmonių, kurie dirbtų vien dėl garbės, galima dar rasti valstybės ir savivaldybės įstaigose, kur, kaipo ekvivalentas, jiem suteikiamas viešas pasitikėjimas, ordinai ir t. t. Bet labai retai galima rasti žmones, kurie panorėtų be atlyginimo atiduoti savo jėgas ir laiką privatinėms įmonėms.

Tarybos narių skaičius galima aprėžti 12. Atskirais atsitikimais galima sudaryti šalia Tarybos dar papildomą Tarybą (Beirat), kuri nenėštų atsakomybės.

Valdybą gali sudaryt vienas ar keletas žmonių. Šiuo atveju jos priešaky reikia pastatyti pirmininką, kad būtų pravestas vado principas. Su šita mintimi komisija vienbalsiai sutiko, lyg tat yra kokia tai naujybė.

Pirmininkui reikia duoti teisę vienam pasirašyti pasižadėjimus, raštus ir t. t. Prieš tai kaikurie komisijos nariai protestavo. Buvo nurodyta, kad didelėms įmonėms dar galima rasti gerą vadą, bet mažesnės įmonės turi pasitenkinti vidutiniškų gabumų pirkliu ar techniku. Ypač technikinėse įmonėse šalia talentingo techniko reikia turėt dar šaltai galvojantį komersantą. Tačiau, dauguma komisijos narių nurodė, kad jau ir dabar apsieinama be antrojo valdybos nario parašo.

Valdybos padėtį turi atitikti ir jos griežta atsakomybė. Komisijoj buvo nuomonių, kad nėra pagrindo taikyti akcinės bendrovės vadui kitų sankcijų, nekaip kad individualinės nuosavybės įmonės savininkui, kuris nepasisekimo atveju, atsako visu savo turtu. Tačiau komisijos narių dauguma su tuo nesutiko. Tokia atsakomybė būtų atsakomybė už konjunktūros pasikeitimą, kurio negalima iš anksto numatyti. Jeigu įvesti to-

kią Valdybos ar net vado (pirmininko) atsakomybę, tai rezultatas gali būti priešingas tam, koks iš to buvo laukiamas. Konjunktūrai pasikeitus, Valdyba, nesiimdama jokių priemonių bendrovei gresiantiems įvykiams pašalinti, tuojaus likviduotų įmonę, kad išvengtų atsakomybės. Būtų neteisinga uždėti visą atsakomybę tokiai valdybai, kuri nepasiduoda konjunktūros pasikeitimui ir padaro viską, ko galima reikalauti iš sąžiningo pirklio. Įvedus tokį principą, sunku bus rasti žmogų, kuris sutiktų įeiti į Valdybą. O ypač sunku būtų surasti valdybą akcinei bendrovei, kuri reikalinga sanacijos.

Buvo pasiūlyta, kad Valdybos nariai turi kasmet palikti bendrovės kasoj 25% jų metinės algos ir tantjiemos (bendrovės akcijomis) buvusiems ir būsimiems nuostoliams padengti. Šita suma gali būt jiems gražinta išėjus 3 metams po jų išstojimo iš Valdybos. Bet ir šį pasiūlymą komisija atmetė, motyvuodama tuo, kad sekanti valdyba (Nachfolger) gali bendrovės reikalus pabloginti, ir tuo būdu senoji Valdyba turėtų atsakyti už svetimą kaltę. Be to, nevisada biržoj galima surast tas bendrovės akcijas.

Taip pat buvo atmestas pasiūlymas, kuriuo Valdybos narys turi palikti bendrovės kasoje tam tikrą sumą ne bendrovės akcijomis, o Valstybės paskolų lakštais.

Veikiančiu įstatymu, Valdybos nariai atsako už sąžiningą pirklio nerūpestingumą. Tačiau, keliant bylą Valdybos nariui, reikia įrodyti, jog jis vedė reikalus nerūpestingai. Komisija siūlo pakeisti šią, būtent, procedūrą, ir uždėti Valdybos nariui prievolę įrodyti, jog jis vedė įmonę rūpestingai.

Pasiūlymui padidinti bausmę už nusižengimus bendrovių įstatymui komisija pritarė, bet klausimą atidėjo iki bus peržiūrėtas baudžiamasis kodeksas.

Kai dėl santykių tarp Tarybos ir Valdybos, tai komisija vienbalsiai pripažino, akcinės bendrovės vadu gali būti tik Valdyba, o ne Tarybos pirmininkas. Buvo pasiūlyta duoti Tarybai tik Valdybos patarėjo rolę. Toks klausimo išsprendimas būtų idealus, jei Valdyba visais atvejais turėtų vado ypatybes. Bet tuo tarpu dar to nėra. Kokie yra iš to pądariniai, ligšiol parodė visagalių general-direktorių viešpatavimas. Tinkamas vado parinkimas turi lemiamą reikšmę bendrovės labui ir jos li-

kimui. Parinkti tinkamą vadą yra padoriausis Tarybos uždavinys, ir ši pareiga bei teisė turi būt jei palikta.

Valdybos nepriklausomybei stipriau akcentuoti, komisija siūlo įvesti į įstatymą tokią taisyklę:

„Valdyba yra akcinės bendrovės vadas (Fűhrer). Ji privalo reguliuoti bendrovės veikimą taip, kaip tat reikalauja bendrovės, jos tarnautojų ir darbininkų labas ir bendra tautos bei valstybės nauda. Už reikalų vedimo būdą Valdyba pati savarankiškai atsako".

V.

Valstybė turi reguliuoti ūkį, bet nevesti jo (die Wirtschaft fűhren, nicht Wirtschaft betreiben). Komisija todėl yra nusistačiusi prieš koncesijos principą, steigiant akcines bendroves, išskyrus tam tikras sritis, kaip apdraudimo sritį.

Komisija taip pat yra nusistačiusi prieš Valstybės teisę pareikšti savo veto dėl kurio nors asmens išrinkimo Tarybos ar Valdybos nariu, o taip pat prieš jos teisę, tokį narį atšaukti. Šią teisę Valstybė gali gaut tik garbės teismo (Ehrengericht) nutarimu.

Akcinės bendrovės vadu gali būt tik vokietis. Išimtis gali būt leista tik tada, kai akc. bendrovė steigiama svetimšalių arba kai reikia pakviesti itin žymų techniką.

VI.

Iš to, kas pasakyta, reikia prieiti išvadą, kad komisijos projektuojamo akcinių bendrovių įstatymo vadovaujama mintis yra sustiprinti Valdybos padėtis. Projektu Valdybai duodama daugiau, negu leidžia veikiantis įstatymas, laisvės disponuoti svetimus kapitalus, neatsiklausiant tų kapitalų savininkų, bendrovės akcininkų. Akcinių bendrovių veikėjai tuo, be abejo, džiaugsis. Bet labai abejotina, ar šiuo būdu galima bus pašalinti tuos skandalingus įvykius, kurie iškilo aikštėn akcinėms bendrovėms Favag, Schultheiss, Nordwolle, Dewaheim ir kitiems, o taip pat daugeliui bankų subankrotavus.

VII.

Matyti, komisijos darbai nepatenkino vokiečių vyriausybės, kuri ėmėsi kitų priemonių kredito įstaigų atžvilgiu.

1. 1934 m. Rugsėjo 7 d. įsakymu (Reichsgesetzblatt Nr. 102) uždrausta be vyriausybės leidimo steigti naujas kre-

dito įstaigas, o jau egzistuojančioms kredito įstaigoms uždrausta be vyriausybės leidimo steigti skyrius, depozito kasas ir agentūras. Šis įstatymas netaikomas Reichsbankui, Vokiečių Aukso-Discontobankui (Deutsche Golddiskontbank), Reicho Paštui ir įvairioms taupomosioms kasoms.

2. 1934 m. gruodžio 5 d. įstatymo (R. G. B. Nr. 132), tarp kitko nustatyta, jog Reichskomisaras gali uždrausti kredito įstaigos veikimą: a) jeigu leidimui gaunant buvo patiektos netikros žinios; b) jeigu faktai įrodo, kad reikalų vedėjas (Geschäfteleiter) neturi reikalingų specialių žinių, arba nėra garbingi (nicht ehrbar); c) jeigu kredito įstaiga nėra saugi (Gewähr) įdėtų joje pinigų ir vertybinių popierių atžvilgiu arba įžeidžia svarbius visuomenės interesus (§ 6).

Kredito įstaigos turi pranešti Reichskomisarui apie: a) kiekvieno reikalų vedėjo pakeitimą; b) kapitalo dydžio pakeitimą, kiek tat turi būt įnešta į viešąjį rejestrą; c) sumanymą susijungti su kita kredito įstaiga; įmonės sustabdymą ar skyrių uždarymą (§ 8). Kredito įstaiga turi pranešti Reichskomisarui vardą to kreditoriaus, kurio debeto saldo viršija per mėnesį milijoną reichsmarkių (§ 9). Visi kredito įstaigos pasižadėjimai negali perviršyt bankų priežiūros įstaigos nustatytą, atsižvelgiant į tos kredito įstaigos kapitalą (§ 11), sumą.

Vienam asmeniui suteiktas kreditas neturi perviršyt tam tikrą, bankų priežiūros įstaigos nustatytą, kredito įstaigos kapitalo dalį. Tik *visiems* reikalų vedėjams sutikus, galima suteikti didesnį kreditą, bet apie tai reikia pranešti Reichskomisarui (§ 12).

Reikalų vedėjams, Tarybos ir Valdybos nariams, kredito įstaigų valdininkams ir tarnautojams kreditas gali būt suteiktas tik *visiems* reikalų vedėjams vienbalsiai sutikus, čia dar reikalingas Tarybos ar Valdybos sutikimas (§ 14).

Reikalų vedėjams išmokama tik dalis tantjemos. Tam tikra priežiūros įstaigų nustatyta dalis (ne daugiau $^1/_2$ tantjemos), sulaikoma. Iš sulaikytos sumos kredito įstaiga gali padengti savo reikalavimus, pareikštus reikalų vedėjui. Sulaikyta suma išduodama jam tik išėjus metams po jo išstojimo iš įstaigos (§ 15).

Kredito įstaigos turi turėti tam tikrą priežiūros įstaigos nustatytą sumą laisvų (grynų) pinigų (§ 17).

Kredito įstaigos turi pateikti savo balansus Reichsbanko direktorijai (§ 20).

3. Priežiūros įstaigą sudaro: a) Reichsbanko direktorijos pirmininkas; b) tos direktorijos vice-pirmininkas, kaipo pavaduotojas; c) Hitlerio paskirtas asmuo; d) Finansų Ministerijos generalinis sekretorius; e) Reicho Ūkio Ministerijos generalinis sekretorius; f) Maitinimo ir Žemės Ūkio Ministerijos generalinis sekretorius; g) Vidaus Reikalų Ministerijos generalinis sekretorius.

Reichskomisaras priežiūros įstaigos posėdžiuose turi tik *patariamąjį* balsą (§ 30).

Priežiūros įstaiga, tarp kitko, gali nustatyti kredito įstaigų reikalų vedimo pagrindines taisykles, o taip pat pavesti Reichskomisarui reikalus vesti (§ 32). Ji nustato sąlygas, kuriomis bankai, remdamiesi įkeistomis akcijomis (padėti saugojimui vertybiniai popierai), gali naudotis balsavimo teise. Reichskomisaras gali, tarp kitko, reikalauti iš kredito įstaigų, kad pristatytų jam balansus ir duotų jam visokių žinių; jis gali peržiūrėti knygas ir susirašinėjimus, dalyvauti visuotiniuose susirinkimuose, Tarybos ir Valdybos posėdžiuose ir net šušaukti susirinkimus. Reichskomisaras turi išaiškinti vokiečių bankų verslo ir kredito padėtį, ypač kiek liečia jų santykius su užsienių kredito įstaigomis. Jis gali reikalauti net iš privačių žmonių, kad duotų žinių apie jų įsiskolinimą užsienyje arba apie jų reikalavimus prieš asmenis, kurie gyvena užsienyje (§ 34).

Jeigu vyriausybės, priežiūros įstaigos ar Reichskomisaro įsakais kam nors padaryti nuostoliai, *tai jie neatlyginami* (§ 44).

Reichskomisaras gali už peržengimą jo įsakymų uždėti baudos iki 100.000 markių. Jo nutarimas gali būt apskųstas per 2 savaites priežiūros įstaigai (§ 46). Atskirais atsitikimais įstatymas numato ir kalėjimo bausmę, Teismo sprendimais (§§48—50). Tokie yra svarbiausieji minėto įstatymo (Reichsgesetz über das Kreditwesen) dėsniai, kurie, kaip matyt, visai nesutampa su komisijos nuomone.

V. Fridšteinas.

Svetimšalių persiskyrimo klausimai Latvijoje ir Estijoje.

Mums, kaipo artimiausiam latvių ir estų kaimynui ir Pabaltės santarvės nariui, ir ypač turint galvoj, kad Vyr. Tribunolas savo 1930 - IX - 13 ir 1933 - V - 18 d. d. sprendimais išaiškino, kad civilinių vedybų sudarymas ir jųjų perskyrimas užsienyje tam tikrais atvejais Lietuvoje pripažįstamas, nors pas mus dar civilinė metrikacija šiaip neveikia, pravartu susipažinti, kaip persiskyrimo reikalai sutvarkyti Latvijoje ir Estijoje.

I. Latvija.

Latvių 1921 m. vedybų įstatymo 1 str. (projekto Įst. 7 str. — žiūr. „Teisė" Nr. 29) visiems Latvijos *gyventojams* privalomi minėto įstatymo nuostatai persiskyrimo srityje. Iš formulės „gyventojai" seka, kad pilietybė susituokusiųjų, kurie pareiškė norą persiskirti, jokios svarbos neturi. Vadinasi, čia veikia išimtinai *lex loci,* kuriam ir svetimšalis, gyvenąs Latvijoje, turi pasiduoti. Tačiau, svetimšaliams didelės praktiškos svarbos turi nuostatas dėl persiskyrimo bylų kėlimo vietos. Nors vedybų įstatymo 63 straipsniu tos rūšies byloms kelti galioja bendrieji civilinio proceso įst. nuostatai (veikiantieji ir pas mus), tačiau persiskyrimo reikalais padarytos tam tikros išimtys, būtent, novela 63^1 str. nustato, kad jeigu persiskyrimo reikalauja vienas iš susituokusiųjų, gyvenąs Rygoje, tai byla gali būti keliama latvių teisme, pagal Latvijoje gyvenančio susituokusiojo gyvenamąją vietą, nors atsakovas gyventų užsienyje. Ir nesvarbu, kad jisai tuo pat laiku turi dar kitą gyvenamą vietą, kurioj nors kitoj valstybėj. Mat, latvių įstatymai nežino, kaip, pavyzdžiui, vokiečių B. G. B. ir Z. P. O. vyriausios gyvenamos vietos sąvokos ir jokių ypatingų reikalavimų domiciliumui nustatyti nestato. Latvių teismui, pvzd., visiškai nerūpi, kokiais motyvais ieškovas persiskyrimo byloje laikinai ap-

sigyvena Latvijoje, kiek laiko jis Latvijoje išgyveno ir kur yra jojo nuolatinė gyvenamoji vieta.

Kai dėl *materialinių* persiskyrimo nuostatų, tai čia svetimšaliai gali remtis vien tik latvių vedybų įstatymo numatytais pagrindais persiskyrimo byloms kelti. Svetimšalių *lex patriae* latvių įstatymas nežiūri. Tuo būdu čia tenka atpasakoti svarbesnius šioj srity veikiančių latvių įstatymų nuostatus.

Persiskyrimo klausimus Latvijos 1921 m. vedybų įst. gana plačiai ir smulkiai reguliuoja (41—53 str .str.). Daug šių nuostatų yra paimta iš vokiečių B. G. B. kur tas klausimas dar plačiau sureguliuotas (§§ 1564—1588). Be to, čia dar jaučiama Z. G. B. 137—158 str. str. įtaka. Visų pirma tenka nurodyti, kad Latvijos įstatymo projektas, Vakarų Europos teisynų pavyzdžiu, numato dvi jungtuvių išardymo rūšis: 1) galutinis persiskyrimas ir 2) abiejų susituokusiųjų laikinasis persiskyrimas — vadinamas „separatio a mensa et thoro“ — persiskyrimas nuo stalo ir lovos, paimtas iš kanonų teisės. Gyvenimo praktikoje negalutinio persiskyrimo institutas pasirodo dažnai labai reikalingas, kaip pereinamoji stadija susituokusiems susitaikinti, arba, nesusitaikinus, galutinai persiskirti.

Kai dėl pagrindų, kada gali būti keliama persiskyrimo byla, tai Latvijos įstatymuose jų yra daug. Šitie pagrindai yra: 1) jeigu vienas iš susituokusiųjų bus nusižengęs moterystės ištikimybei (įstatymo 42 str.); 2) jeigu vienas iš susituokusiųjų bus kėsinęsis prieš antrojo gyvybę arba kenkęs jo sveikatai arba grėsęs jo gyvybei (43 str.); 3) jeigu vienas iš susituokusiųjų bus nevaisingas arba fiziškai negalės moterystėj gyventi (47 str.); 4) jeigu vienas iš susituokusiųjų tyčia paliks kitą ir tas jo nebuvimas truks nemažiau vienerius metus (44 str.); 5) jeigu vienas iš susituokusiųjų sunkiai ir ilgai sirgs psichine arba užkrečiama liga (ist. 45); 6) jeigu vienas iš susituokusiųjų bus padaręs begėdišką nusikaltimą arba begėdiškai ir nedoroviškai gyvens, kad toliau su juo gyventi nebus galima (46 str.); 7) jeigu susituokusieji gyvens vienas nuo kito atsiskyrę tris metus paeiliui (50 str.); 8) jeigu abi šalys sutinka persiskirti (51 str.).

Latvijos įstatymas, be to, dar labai smulkiai modifikuoja kiekvieną persiskyrimo atsitikimą, pavd., atsitikime dėl neištikimybės moterystėj yra dar numatyta ir tai, kad jungtuvės ne-

gali būti perskirtos, jeigu yra nusižengta ieškovui sutikus, arba net jam pakurščius, arba jeigu ieškovas nusižengusiam bus dovanojęs. Taip pat dėl pasikėsinimo prieš gyvybė ar sveikatą persiskyrimas neleidžiamas, jeigu ieškovas tą pasikėsinimą yra dovanojęs atsakovui. Dėl vieno iš susituokusiųjų nevaisingumo ir fiziško negalėjimo gyventi moterystėj įstatymas dar nusako, kad galima reikalauti persiskyrimo: 1) jeigu prieš ieškovo norą prešingoji šalis vengia turėti vaikų; 2) jeigu fiziškas negalėjimas gyventi moterystėje nepareina nuo senatvės. Prie šito straipsnio (47) dar yra pastaba: vyras gali reikalauti persiskyrimo, jeigu žmona negali gimdyti vaikų, jeigu tas negalėjimas nebus senatvės pasekmė.

Be jau minėtų pagrindų, įstatymas numato dar ir bendro pobūdžio persiskyrimo pagrindą. Galima reikalauti persiskyrimo: 1) jeigu vienas iš susituokusiųjų jaučia pasibiaurėjimą moterystės gyvenimu su antruoju; 2) jeigu susituokusiųjų bendras gyvenimas yra tiek suardytas, kad nebegalima reikalauti tolimesnio abiejų susituokusiųjų sugyvenimo (str. 49).

Dėl antros jungtuvių išardymo rūšies, būtent, atsiskyrimo nuo stalo ir lovos, Latvijos įstatymas nusako: 1) jeigu vienas susituokusiųjų turi teisę reikalauti persiskyrimo, tai jisai gali pirma reikalauti atsiskyrimo ne ilgiau kaip trejiems metams (52 str.); 2) jeigu teismo nustatytam persikyrimo terminui pasibaigus susituokusiųjų sugyvenimas nebus atnaujintas, tai kiekvienas iš jų gali reikalauti persiskyrimo (53 str.).

Išžiūrėjus persiskyrimo pagrindus, svetimšaliui gali kilti klausimas dėl įrodymų, kuriuos ieškovas turi pristatyti savo persiskyrimo pagrindui paremti. Mat, daugiausia tokiose bylose pasiremiama liudytojų parodymais. Tuo tarpu svetimšalis — ieškovas ar atsakovas savo liudytojus dažniausia gali nurodyti tarp gyvenančių užsienyje. Tokiais atvejais latvių teismas atlieka liudytojų klausinėjimą diplomatiniu keliu (jeigu liudytojai negali atvykti į Latviją). Toliau latvių teismo praktika leidžia ir jungtuvių fakta įrodyti liudytojais, pavd., tais atvejais, kai jungtuvių metrika dingo ir jos nuorašų negalima išgauti.

Latvių teismas, spręsdamas persiskyrimo reikalą, kartu sprendžia ir klausimą apie tai, kam turi priklausyti nepilna-

mečiai vaikai, klausimą dėl perskirtos žmonos pavardės ir t.p.[1]) Kitų klausimų, k. a. alimentų, teismas nesprendžia kartu su persiskyrimo byla ir jų kelti ieškinio prašyme negalima.

Jeigu atsakovas gyvena užsienyje, tai latvių teismas jam duoda 2 mėnesiu laiko savo prieštaravimams į persiskyrimo ieškinį pareikšti ir savo juridiniam adresui nurodyti. Pastarajam reikalavimui neišpildžius, visi dokumentai antrai šaliai paliekami prie bylos ir laikomi įteikti. Jeigu ieškovui nežinomas atsakovo adresas, tai teismas per du mėnesius šaukia atsakovą publikacijos keliu. Tokiais atvejais teismo už akių sprendimas taip pat skelbiamas „Vyriausybės Žiniose“.

Praėjus apskundimo terminams ir sprendimui įgijus galios, perskirtieji gali jau vesti iš naujo. Vien tik perskirtoji moteris turi išlaukti 300 dienų po pirmo persiskyrimo. Tačiau jai pristačius gydytojo liudijimą, kad ji nenėščia, naujos jos vedybos gali įvykti praėjus keturiems mėnesiams po persiskyrimo, bet teismui nutarus gali ištekėti antrą sykį net tuojau, teismo sprendimui įgijus galios.

Čia gali kilti įdomūs ir dažnai opūs klausimai dėl latvių teismo padaryto perskyrimo pripažinimo Lietuvoje.

Padėtis šiuo reikalu yra štai kokia: Latvija neprisidėjo prie žinomų 6 Hagos konvencijų tarptautinės privatinės teisės reikalu[2]). Taip pat ji nėra sudariusi bilateralinių konvencijų su atskiromis valstybėmis dėl šių dalykų. 1921 metų liepos 12 d. konvencija tarp Latvijos, Lietuvos ir Estijos kai kuriems tarptautinės privatinės teisės dalykams spręsti (V. Ž. 157 Nr.) šio reikalo neliečia. Pagaliau projektuojamoji Pabaltijo valstybių konvencija dėl tarpusavio sprendimų vykdymo, jeigu ir būtų greitu laiku pasirašyta, Lietuvos piliečio vedybų, perskyrimo, atlikto Latvijoje, pripažinimą vargiai ar galėtų išspręsti. Mat, mūsų Civ. Proc. Įst. visiškai nenumato užsienio teismuose sprendimų pripažinimo reikalo. Civ. Proc. Įst. 1273—1281 str. reguliuoja tiktai svetimųjų valstybių teismų sprendimų vykdymą, nustatydamas to vykdymo bendrą sąlygą ir, tai sąlygai esant, vykdymo leidimo išgavimo tvarką. 1273 str. nuostatu,

---

[1]) Žiūr. *Berent,* Das Eherecht Lattlands, išspausdinta Leske-Loewenfeld, Rechstverfolgung im internationalen Verkehr, IV tomas, I dalis, psl. 527—578.

[2]) *Berent,* ten pat, 574—578.

„svetimųjų valstybių teismų sprendimai vykdomi taisyklėmis, išdėstytomis šiuo reikalu savitarpio traktatuose ir sutartyse. Tais atvejais, kai susitarimo keliu nėra nustatyta tam tikrų vykdymo taisyklių, laikomasi tvarkos, išdėstytos toliau einančiuose straipsniuose". Tolesniuose straipsniuose ir kalbama apie to vykdymo leidimo išgavimo būdą. Tačiau, antra vertus, užsienio teismo sprendimo vykdymo leidimas iš dalies yra surištas su to sprendimo pripažinimu galiojančiu, t. y. teisėtu Lietuvos įstatymų akimis žiūrint. Tai išeina iš Civ. Proc. Įst. 1279 str., pagal kurį Lietuvos teismai nustato: „Išsižiūrimajame sprendime nėra tokių reikalavimų, kurie yra priešingi visuomenės tvarkai arba Lietuvos įstatymų draudžiami". Ir todėl, sprendžiant klausimą dėl leidimo vykdyti Lietuvoje užsienio teismo sprendimą Lietuvos piliečio persiskyrimo byloje, turėtų būti pasielgta pagal minėtus Civ. Proc. Įst. nuostatus. Tačiau tas klausimas tik tada kiltų, jei tektų tokius sprendimus Lietuvoje vykdyti, pav., ryšium su alimentų ir kitais persiskyrimo padariniais. Tuo atveju, kai toks vykdymas nėra reikalingas, tai liktų tiktai užsienio teismo pripažinimo klausimas. Kadangi Lietuvoje nėra tam tikrų nuostatų šiuo reikalu, tenka klausimą spręsti bendrąja įstatymų prasme ir taip pat Vyr. Tribunolo principinių išaiškinimų šviesoje, t. y. kiekvienu atveju įsižiūrėjus, ar perskyrimo pagrindas, kuriuo einant latvių teismas išsprendė bylą, neprieštarauja mūsų įstatymams. Bet praktikoje perskirtų vedybų pripažinimo klausimas gali kilti tik tada, jeigu perskirtas susituokusis vėl vedė Latvijoje ir tą klausimą kelia nepatenkintieji persiskyrimu vyras ar žmona. Kol nėra iškelta byla užsienio teisme dėl pripažinimo persiskyrimo arba antrų vedybų negaliojančiais, įvykęs Latvijoje persiskyrimas ir naujos vedybos turi būti laikomos teisėtomis.

Taip pat traktuoja šį klausimą vokiečių ir suomių įstatymai, pagal kuriuos: 1) antros vedybos, sudarytos po perskyrimo (nors perskyrimas ir būtų ginčijamas ir lex patriae nepripažįstamas), negali būti laikoma bigamija ir už tai vedusieji netraukiami baudžiamon atsakomybėn; 2) antros vedybos, nors pirmųjų vedybų perskyrimas ir nepripažintas, vis dėlto laikomos teisėtomis (Vok. B. St. 4 str., Suomių 1929.XII.5 įst. 49 str.)

Prie tokio šio klausimo išsprendimo verčia pats gyvenimas. Mat, nepatenkintoji įvykusiu persiskyrimu šalis, matyda-

ma, kad kitoji šalis vėl vedė, pagaliau sutinka su įvykusiu faktu, ir jei materialinius klausimus perskirtieji gražiuoju sureguliavo, tai padėtis tuo pačiu legalizuojama. Tokiais atvejais, žinoma, ir nacionaliniai teismai yra priversti sankcionuoti susidariusią padėtį, tai yra faktiškai pripažinti įvykusį užsienių savo piliečio persiskyrimą. Nors Lietuvos teismams praktikoje neteko susidurti su tokiais klausimais, bet turint galvoj Vyr. Tribunolo aukščiau minėtus aiškinimus, reikia manyti, kad ir mūsų teismo praktika eis tuo pat keliu, t. y. nepadarys jokių sunkumų užsienių teismo Lietuvos piliečių persiskyrimams pripažinti.

Žinoma, geriausioji išeitis šiam reikalui sutvarkyti būtų kolizijos normų šioj srity išleidimas arba tam ikrų konvencijų sudarymas.[3]) Tačiau, kol tai nėra padaryta, tenka skaitytis su gyvenimo reikalavimais.

II. Estija.

Vedybų ir jų persiskyrimo dalykams tvarkyti Estijoje yra išleisti du įstatymai: 1) 1922 m. spalių 27 dienos vedybų įstatymas, kuris reguliuoja materialines vedybų ir persiskyrimo teisės klausimus; 2) 1923 m. vasario 20 d. įstatymas apie civilinį procesą vedybų reikalais, kuris duoda visą eilę procesualinių nuostatų, specialiai skirtų vedybų ir persiskyrimo byloms vesti.

Materialinės teisės nuostatai persiskyrimo bylose Estijoje kai kuriais atžvilgiais skiriasi nuo latvių aukščiau išnagrinėtų nuostatų. Estų įstatymas žino tik vieną vedybų išardymo rūšį, t. y. galutinį persiskyrimą. Antrojo, negalutinio vedybų perskyrimo būdo, vadinamo „atsiskyrimo nuo stalo ir lovos" estų vedybų įstatymas nenumato. Už tai estų įstatymas numato didesnį skaičių persiskyrimo pagrindų, negu latvių vedybų įstatymas.[4]) Vyriausias perskyrimo pagrindas pagal estų įstatymą yra nusižengimas moterystės ištikimybei. Susituokęs, sužinojęs apie antrojo susituokusio neištikimybę moterystėje, gali

---

[3]) Žiūr. mano padarytus pasiūlymus šiuo reikalu straipsniuose „Teisės" Nr. Nr. 19, 21.

[4]) Žiūr. *Koch,* Das Eherecht Estlands psl. 581—619, išspausdinta minėtam Leske-Loewenfeld rinkiny.

reikalauti vedybų perskyrimo, tačiau šis ieškinio pagrindas atkrinta, jei neištikimybė įvyko kitam susituokusiųjų sutikus arba jam dovanojus nusižengusiai pusei. Tas dovanojimas gali išsireikšti net konkludentuose veiksmuose, pav., jei sužinojęs apie neištikimybę, susituokusysis tęsia bendrą gyvenimą. Be to, pagrindas persiskyrimo bylai kelti dėl neištikmybės laikomas pasenęs, jei nuo sužinojimo apie tai dienos praėjo šeši mėnesiai. Suėjus penkeriems metms nuo nusižengimo moterystei atkrinta bet kuri teisė kelti persiskyrimo klausimą. Savitarpiška abiejų susituokusiųjų neištikimybė, tačiau, neatima teisės nuo nepatenkintos tokiu gyvenimu šalies reikalauti vedybų perskyrimo.

Įdomu pažymėti, kad estų įstatymas labai plačiai traktuoja ištikimybės moterystėj klausimą. Estų įstatymo nuostatais, ištikimybė moterystėj yra privaloma susituokusiems ne vien tik nuo vedybų, bet ir pradedant nuo susižiedavimo. Sutuoktinis, sužinojęs po vedybų, apie antros šalies neištikimybę net susižiedavimo metu, turi teisę reikalauti persiskyrimo. (21 str).

Antras pagrindas persiskyrimui yra nemažiau kaip vienerių metų pametimas kito sutuoktinio, jei tas pametimas yra *blogos valios ir tyčios darbas.* Šeimos pametimas iš blogos valios tarp kitko laikomas ir atsisakymas iš žmonos pusės vykti į naują vyro gyvenamą vietą, arba vyro atsisakymas žmoną paimti į savo naują gyv. vietą.

Prieš keliant bylą dėl pametimo iš blogos valios, kuri (byla) leidžiama kelti ne anksčiau kaip devyni mėnesiai po vieno susituokusiųjų pametimo kitą, pamestoji šalis privalo pametusį teismo keliu (reikalui esant, su publikacijos pagelba) paraginti grįžti į bendrą vedybų gyvenimą. Jei paragintasis sutuoktinis per 3 mėnesius negrįžta į savo šeimą, tai persiskyrimo ieškinys gali būti keliamas.

Tačiau, jeigu jis grįžta į šeimą ir vėl ją pameta, norėdamas tuo būdu sutrukdyti persiskyrimo bylos iškėlimą, tai antroji šalis po vieno mėnesio nuo antro pametimo turi teisę iškelti perssikyrimo bylą be paraginimo grįžti (22 str.). Žinoma, atsakovas savo atsikirtimus dėl teisėto jo pametimo antrą sutuoktinį privalo įrodyti, priešingu atveju ieškovo pagrindas laikomas teisėtu. Trečiasis pagrindas persiskyrimui estų įsta-

tymu yra (23 str.) 2 metų be pertraukos[5]) atskiras sutuoktinių gyvenimas dėl savitarpiško nesugyvenimo. Tačiau, praktiškai šis pagrindas yra sunkiai taikomas, nes tokiais atvejais rekalaujama, kad pas abu sutuoktinius būtų nesugyvenimo nusistatymas. Jei viena šalis ginčija neturinti tokio nusistatymo ir galinti sugyventi, tai tada savitarpiškumas šiuo reikalu ir kartu visas pagrindas atkrinta.

Ketvirtasis persiskyrimo pagrindas yra 3 metų atskiras susituokusiųjų gyvenimas visiškai nepriklausomai nuo priežasčių tokiam atsiskyrimui (24 str.). Tačiau, tas atskiras gyvenimas turi būti sauvališkas. Pav., jei vienas susituokusiųjų neteko laisvės dėl nubaudimo ir buvo priverstas gyventi skyrium nuo antrojo sutuoktinio, tai, žinoma, 24 str. numatytas pagrindas negali būti taikomas.

Tolesnieji estų įstatymo numatyti pagrindai persiskyrimui yra šie: 5) vengimas turėti vaikų ir nepriklausąs nuo senatvės fiziškas negalėjimas moterystėj gyventi arba nevaisingumas — šiuo atveju nekaltoji šalis įgyja teisę reikalauti persiskyrimo (25 str.); 6) psichinė liga, pasireiškusi per vedybų laiką pas vieną iš susituokusiųjų ir kuri, vieneriems metams praslinkus, bus laikoma neišgydoma, arba vieno susituokusiųjų susirgimas užkrečiama veneros liga ar kita sunkia liga ir šiais atvejais antroji šalis turi teisę reikalauti neatidėliotinio perskyrimo, įrodydama, kad liga pasireiškė per vedybų gyvenimą, arba jei viena šalis anksčiau sirgo, ir kita apie tai nežinojo (26 str.); 7) vieno susituokusiųjų alkoholizmas ir turto eikvojimas, lytiniai nenormalumai, nedoras gyvenimas, kito kankinimas (28 str.); 8) vieno susituokusiųjų pasmerkimas ir nubaudimas kalėjimu už vagystę, apgavimą ar pasisavinimą (29 str.); šiais atvejais kita šalis turi teisę reikalauti persiskyrimo, tačiau tas pagrindas atkrinta, jei bausmė skirta lygtinai; 9) vieno susituokusiųjų pasikėsinimas prieš antrojo gyvybę, arba sveikatai suardyti, grobuoniškas pasielgimas arba antrojo įžeidimas, laisvės atėmimas, šeimos išlaikymo prievolės nežiūrėjimas (27 str.), ir pagaliau 10) abiejoms šalims sutikus gera valia persiskirti (30 str.).

---

[5]) *Koch*, ten pat, psl. 611.

Tuo būdu estų įstatymas ne tik numato daugiau pagrindų, pagrįstų gyvenimo reikalavimais, bet juos modifikuoja ir plačiai išnagrinėja, negu latvių įstatymo atitinkamieji nuostatai.

Kai dėl estų procesualinių vedyboms perskirti nuostatų, tai ir šiuo atžvilgiu jie yra pilnesni, negu latvių procesualiniai nuostatai šioj srity.

Visų pirma nustatoma, kad vedybų persiskyrimo reikalams spręsti pirmoji teismo instancija yra taikos teisėjų suvažiavimas[6]. (latvių įst. — Apygardos Teismas). Teismo vieta, kur keliama byla, sprendžiamas pagal bendrus civ. proc. įst. nuostatus, t. y. pagal atsakovo gyvenamą vietą, tačiau tuo atveju, jeigu atsakovas gyvena užsienyje arba bendrai jo gyvenimo vieta nėra žinoma, tai byla keliama pagal ieškovo gyvenamą vietą. Pakanka, pav., kad Lietuvos pilietis, ieškovas persiskyrimo byloj, apsigyventų kurį laiką Estijoje, kad įgytų teisę iškelti persiskyrimo bylą prieš antrąjį sutuoktinį, gyvenantį bendroj jų tėvynėj, t. y. Lietuvoje. Aišku, kad tas procesualinis nuostatas yra iš dalies, jeigu nevisiškai, skirtas *svetimšaliams*, kurie, esant reikalui, mielai pasinaudos šia estų novela bendrajame civ. procese 1356² str., p. 1). Pagaliau tuo atveju, kai persiskyrimas įvyksta abiejom šalims sutikus (estų vedybų įst. 30 str.), teismo vieta gali būti renkama pagal vieno sutuoktinių gyvenamą vietą.

Vedybų įstatymo § 35 leidžia estų teismams spręsti svetimšalių persiskyrimo bylas, jeigu šitie gyvena Estijoje ir teismo praktika šį įstatymo nuostatą išaiškino ta prasme, kad pakanka, jeigu vieno sutuoktinių domicilliumas yra estų teritorijoj, o domicilliumo klausimas sprendžamas panašiai kaip ir Latvijoje.

Toliau, estų įstatymas nustato šiuos procesualinius reikalavimus persiskyrimo byloj: Ieškiniai dėl persiskyrimo turi būti asmeniškai pasirašyti ieškovo ir parašas oficialiai patvirtintas (novela prie 1356³ str.). Nepilnamečiai ir paskelbtieji eikvotojais, kurie kitose civilinėse bylose turi būti atstovaujami globėjų, persiskyrimo bylose gali savitai kelti bylas, duoti įgaliojimus šioms byloms vesti specialiam įgaliotiniui (ne teisėtam

---

[6]) Pagal veikiantį Estijoje seną rusų teismų sutvarkymą ši teismo instancija dar liko.

globėjui); žmonai taip pat nereikalnga jokio globėjo (novela prie 1356[4] str.). Asmeniškai ieškovo ar atsakovo pradėta persiskyrimo byla gali būti toliau vedama per įgaliotinį, jam suteikus specialų įgaliojimą tai bylai vesti (novela 1356[4] str.)[7]. Persiskyrimo bylose teismas savo iniciatyva renka įrodymus, įpareigoja šalis asmeniškai atvykti į teismo posėdį. Liudytojų atmetimas dėl bendrųjų civ. proceso nuostatų numatomų kliūčių persiskyrimo bylose neturįs galios (1356[9]). Persiskyrimo bylos teismo posėdy nagrinėjamos visuomet neviešai, tačiau analogiškai Baud. Proc. nuostatui tam tikrais atvejais, kiekviena bylojančioji šalis turi teisės palikti prie bylos nagrinėjimo 3 asmenis, pagal savo pareiškimą (§ 1356[7]). Sprendimas persiskyrimo byloj gali būti vykdomas vien tik po įsiteisėjimo antros instancijos sprendimo arba kasacijos skundo atmetimo, jeigu toks buvo paduotas (novela prie Civ. Pr. Įst. 814[1] str.). Persiskyrimo sprendimui galutinai įsiteisėjus, sprendimo nuorašas siunčiamas tai įstaigai arba tam asmeniui (destis, kur vedybos buvo sudarytos: civ. metrikacijos skyriuje arba pas dvasininką) įtraukimui į atitinkamas knygas. Tas siuntimas įvyksta ex officio (§ 1356[11]), tačiau vien tik estų įstaigoms. Vadinasi, svetimšalių persiskyrimo bylose sprendimo nuorašai, žinoma, negali būti siunčiami nacionalinėms įstagoms, kur įvyko sutuoktinių vedybos. Tokiais atvejais, žinoma, suinteresuotieji svetimšaliai patys rūpinasi šuo reikalu, dažniausiai per konsularines savo šalies įstaigas.

Pagaliau, dar reikia paminėti specialius estų įstatymo procesualinius nuostatus persiskyrimo bylose tais atvejais, kai persiskyrimas įvyksta šalim sutikus. Tokiais atsitikimais byla skiriama nagrinėjimui neanksčiau kaip 3 mėn. persiskyrimo ieškiniui įteikus, be to, šalys privalo asmeniškai atvykti į teismo posėdį, pareikšti savo sutikimo persiskyrimui. Tačiau, jei šalys iš tikrųjų negali atvykti į teismą dėl svarbių priežasčių, tai teismas gali pasitenkinti raštišku oficialios įstaigos patvir-

---

[7]) Šis nuostatas, kaip žinoma, veikia ir pas mus (Civ. Proc. Įst. 1345[5] str.), tačiau jis liečia tik bylas dėl atstatymo santuokinės draugystės, dėl reikalavimo išlaikymo vienam katram atsiskyrusiam santuokininkui, o taip pat dėl nustatymo gimdytojų savitarpio teisių ir pareigų vaikams auklėti, jeigu gimdytojai vengia gyventi santuokinėje draugystėj. Reiškia, persiskyrimo reikalas čia neįtrauktas.

tintu pareiškimu apie palikimą galioj savo ankstyvesnį sutikimą persiskirti, bet toksai pareiškimas negali būti padarytas anksčiau kaip 2 mėn. po ieškinio iškėlimo (1356[12] str.). Visi tie reikalavimai, matyti, statomi duoti galimumo šalims pakartotinai persvarstyti savo padarytą, kartais greitą, nutarimą dėl vedybinio gyvenimo išardymo ir, aplinkybėms pasikeitus, susitaikinti bei atšaukti savo persiskyrimo bylą. Sprendimai persiskyrimo bylose, kur persiskyrimas paremtas abiejų šalių sutikimu, įgyja tuojau galios ir negali būti apskundžiami.

Tačiau svetimšaliams gali kilti dar klausimas dėl pripažinimo teismų sprendimų jų persiskyrimo bylose, savo tėvynėj. Čia reikėtų nurodyti, kaip estų įstatymai bei praktika išsprendžia šį klausimą dėl savo piliečių užsieny padarytų persiskyrimų pripažinimo Estijoje. Mat, čia gali kilti kartais savitarpiškumo principas, sudarius tam tikras tarpvalstybines konvencijas. Iš atitinkamų estų vedybų įstatymų nuostatų analizės aiškėja, kad, bendrai imant, Estijoje tas klausimas sprendžiamas atsižvelgiant lex loci, reiškia, pasiremiant teritorialiniu, bet ne nacionaliniu principu. Estų piliečių užsieny padaryti persiskyrimai Estijoj prpažįstami, jei jie padaryti lege loci, t. y. persiskyrimo vietoj galiojančiais įstatymais ir teisėta tvarka ir, pagaliau, jei persiskyrimo pagrindas neprieštarauja estų įst. persiskyrimui numatytiems pagrindams (§ 34). Vadinasi, čia mes matome tą patį principą, kuris padėtas mūsų Vyr. Tribunolo 1933-V-18 d. išaiškinime užsieny sudarytų civilinių vedybų teisėtumo reikalu, t. y. reikalingumas patikrinti, ar užsienio vedybos ar persiskyrimas materialiniu atžvilgiu neprieštarauja mūsų įstatymams. Tačiau skirtumas yra tas, kad kai estai, turėdami vedybų įstatymą, tokį patikrinimą gali padaryti, mums gi, neturintiems jokių nuostatų šiuo reikalu[8]), tai sunku bus padaryti.

Taigi, lieka laukti, kad gyvenimas galų gale priverstų ir mus išleisti atitinkamas įsatymas, bet nepasitenkinti vien tik įstatymų aiškinimais.

---

[8]) Žiūr. mano išvadas straipsnyje „Teisės“ Nr. 24.

III. *Išvados.*

Kaip mes matome iš latvių bei estų persiskyrimo nuostatų juridinės analizės, daug klausimų, susijusių su svetimšalių vedybų persiskyrimu, ten beveik vienodai išspręsti. Tiek Latvija, tiek Estija laikosi *teritorialinio principo*, t. y. svetimšaliams taikomi jų gyvenamosios vietos įstatymai. Svetimšalių lex patriae tuo būdu lieka, sprendžiant vedybų ir jų persiskyrimo klausimus, visiškai neišsižiūrėti, nes šiuo atžvilgiu tiek Latvija, tiek Estija, kaipo neprisidėjusios prie žinomų Hagos konvencijų šioj srity, nieku nėra surištos. Baltijos gi įstatymų kolizinės normos aiškiai nustato domcilliumo dėsnį (str. XXVII įvado prie Baltijos įstatymų), kuriuo teismai privalo vadovautis sprendžiant svetimšalių vedybų bei persiskyrimo reikalus. Šiokių tokių modifikacijų įtraukta į estų vedybų įstatymą (§§ 1, 34, 35), kuris kai kuriais atvejais vis dėlto reikalauja, sprendžiant svetimšalių vedybų sugebėjimą (Ehefaehingkeit), atsižiūrėti greta estų įstatymo ir lex patriae nuostatų dėl kliūčių vedyboms[9]). Tačiau, bendras principas dėl lex loci celebrationis taikymo ir Estijoje pasiliko esminis, ypač persiskyrimo reikaluose, kuriuose Latvijoje ir Estijoje svetimšaliams taikomi gyvenimo vietos įstatymai, nesiskaitant su tuo, ar lex patriae leidžia jiems persiskirti ir ar latvių bei estų pagrindai persiskyrmui tam pakankami. Įdomu pažymėti, kad net savo piliečių persiskyrimų užsienyje pripažinimas tiek Latvijoje, tiek Estijoje, sprendžiamas išeinant iš domicilliumo principo, atsižiūrint tik, ar pagrindas, kuriuo užsienio teismas išsprendė latvių ar estų piliečio persiskyrimo bylą, neprieštarauja latvių ar estų įstatymams.

Specialių gi kolizijos normų nei latviai, nei estai, jau nekalbant apie Lietuvą, užsienio teismo sprendimų persiskyrimo bylose pripažinimo reikalu neturi.

Tačiau toks reikalas kartais gali kilti. Čia svarbiausias sunkumas yra tas, kad iš trijų mažų Pabaltijo valstybių, dabar sudariusių politinę santarvę, kuri numato bendradarbiavimą ir kultūrinėj srity, t. y. ir teisės suvienodinimo reikalą — vien tik Lietuva nežino nei civilinių vedybų ir nenumato persisky-

---

9) Žiūr. *Koch*, ten pat, psl. 617.

rimo reikalu sprendimo civiliniame teisme, išskiriant bylas dėl perskyrimo civilinių vedybų, padarytų užsieny (V. T. 1933.V. 18 d. nutar.).

Mums atrodo, kad teisinis bendradarbiavimas tarp Lietuvos, Latvijos, ir Estijos, apie kurį tiek daug kalbama, bet dėl ko lig šiol beveik nieko nebuvo padaryta, turėtų pagaliau būti įvarytas į realias vagas ir pirmoj eilėj turėtų paliesti tas teisės sritis, kurios gyvenime yra aktualios. Tarp tokių, be abejo, yra ir šeimos teisės klausimų sureguliavimas sudarant specialią konvenciją. Tačiau, kol tokia konvencija būtų paruošta, reikėtų papildyti 1921 metų liepos 12 dienos Lietuvos - Latvijos - Estijos konvenciją kai kuriems privatinės tarptautinės teisės dalykams spręsti, specialiu bendru nuostatu, kad „civilinių bylų sprendimai vedybų bylose, padaryti Lietuvos, Latvijos ir Estijos vieno kurio teismo kompetencijos ribose, kiekvienos susitarusios valstybės teritorijoj turi galios, jeigu jie neprieštarauja kitos susitarusios šalies įstatymams“.

Bet ir tokiam papildymui į minėtą konvenciją įtraukti pirmoj eilėj reikėtų ir Lietuvoj sutvarkyti vedybų bei persiskyrimo reikalus.

G. Rutenbergas.

Statutinis Teismas ir Klaipėdos Krašto Statutas.

(Atsakymas v. Freytag - Loringhoven).

„Staututinio Teismo Įstatymas", paskelbtas „Vyriausybės Žinių" 474 Nr., rado gyvą atgarsį Vokietijos periodinėj spaudoje[1]). „Zeitschrift für osteuropäisches Recht" 1935 m. 10 sąsiuvinyje (521—525 p.p.) išspausdintas prof. v. Freytag - Loringhoven'o rašinys, pavadintas „Das litauische Statutgerichts - Gesetz vom 13. März 1935" [2]), kuriame autorius, išnagrinėjęs minėto įstatymo esmę ir turinį, prieina neigiamą išvadą dėl jo suderinimo su Klaipėdos Krašto Statutu ir Konvencija. Žinoma, toki išvada „statutinio teismo įstatymo" atžvilgiu nėra mums joks siurprizas, nes autorius yra prisisunkęs giliausio nepasitikėjimo Lietuvos Vyriausybe ir jos organų veiksmų tiesiaširdiškumu ir noru lojaliai pildyti Konvencijos bei Statuto nuostatus. Šiame rašinyje, o ypač jo pabaigoje, yra daug politinių sumetimų ir spėliojimų, kuriems atremti juridiniam žurnale nebūtų vietos. Mes pasitenkinsime trumpai išdėstę juridinius argumentus.

I.

Autorius neturi aiškaus nusistatymo dėl paties statutinio teismo teisėtumo Konvencijos ir Statuto atžvilgiu: rašinio pradžioj jisai sveikina pačią statutinio teismo idėją, toliau gi jisai tvirtina, kad Konvencija neleidžia bet kuriai Lietuvos instancijai spręsti apie Lietuvos Valstybės įstatymų arba jos organų administracinių veiksmų suderinimą su Klaipėdos Krašto Konvencija arba Statutu, nes tuo užgaunamos tarptautinių organų teisės, pažymėtos Konvenc. 17 str. Šis tvirtinimas yra, be abejo, tuščiažodis: savaime aišku, kad vidaus įstatymas negali nei

---

1) Žiūr. „Teisės" 30 Nr. 202 p.

2) Jo vertimą žiūr. žemiau, p. 348.

pakeisti nei panaikinti tarpvalstybinius nuostatus ir jų apsaugotus vidaus įstatymus, ir vidaus organas jokiu būdu negali paliesti teisių, kurias Konvencija suteikia jos signatarams ir Tautų Sąjungos organams. Todėl statutinio teismo įsteigimas, savaime aišku, negali būti vertinamas kaipo Lietuvos Valstybės mėginimas uzurpuoti sau teises, kurios priklauso Tautų Sąjungos Tarybai ir Hagos Tribunolui.

II.

Yra plačiai žinomas faktas, kad Klaipėdos Krašto Statutas turi namažai spragų. Viena svarbiausiųjų yra stoka vidurvalstybinio organo, kuris galėtų spręsti apie konfliktus, neišvengiamai iškylančius tarp Valstybės ir jos autonominių vienetų. Šiuo atžvilgiu Alandų Savivaldybės Įstatymas (1920 m. gegužės 6 d.) yra daug tobulesnis: jo 35 § nustato, kad nuomonių skirtumas dėl to įstatymo nustatytų Gubernatoriaus, Krašto Seimelio arba Krašto Tarybos teisių sprendžia aukščiausias Suomijos administracinis teismas. Toks teismas yra pageidaujamas ne vien santykiams tarp Valstybės ir autonominio Klaipėdos Krašto reguliuoti. Esant tokiam teismui, būtų išvengta nereikalingai ir dažnai kreiptis į tarpvalstybinius organus. Nesant tokio organo, ginčai tarp Valstybės ir autonominio krašto neišvengiamai turi privesti prie jų tarpusavio santykių įtempimo; o jei toks organas būtų, daug nesusipratimų galėtų būti greičiau ir sklandžiau išspręsta, o tuo pačiu ir Statutas geriau funkcijonuotų. Toks teismas neuzurpuotų sau Tautų Sąjungos Tarybos arba Hagos Tribunolo teisių, o atliktų darbą, kurį, jo nesant, gal turėtų — daugiau įtemptoj atmosferoje — atlikti šie tarpautiniai organai, į kuriuos, be abejo, tik retkarčiais tegalima kreiptis. Visi, kuriems rūpi geri santykiai tarp Lietuvos ir kitų valstybių, o taip pat tarp Lietuvos ir autonominio Klaipėdos Krašo organų bei gyventojų, turėtų statutinio teismo įsteigimą pasveikinti.

Teismas, kuris turi valstybės viduje šalinti iškilusius ginčus, negali nespręsti apie valstybės išleistųjų įstatymų ir jos organų veiksmų atitinkamumą Konvencijai ir Statutui, nes tie įstatymai ar veiksmai kaip tik sudaro didžiausią dalį autono-

minių organų nusiskundimų. Visai nesuprantama, kodėl Lietuva negali pavesti jos sudarytajam organui spręsti šiuos klausimus; reikėtų, atvirkščiai, pripažinti, kad tuo Valstybė pati save aprėžia, nes paveda savo organų veiksmus tam tikrai kontrolei, kurios ligi šiol nebuvo. Dar sunkiau įžiūrėti, kuo šie valstybės aprėžimai užgauna autonominių organų teises.

Keista yra autoriaus nuomonė, esą, pačiame įstatyme turėtų būti aiškiai apibrėžta, jog teismas įsteigtas vien vidurvalstybiniams tikslams; tat yra juridinė aksioma, kad valstybės įstatymas ir jos organų veiksmai tegalioja valstybės ribose; kam tad kartoti tokias aksiomas? Šitaip galvojant, reikėtų sakyti, kad ir aukščiau minėtu Alando salų Savivaldybės įstatymo 35 §-u Suomija uzurpuoja sau teises, kurios, Tautų Sąjungos Tarybos 1921 m. birželio 27 d. nutarimu, priklauso Tarybai[3]).

III.

Autorius teigia, kad Statutinio Teismo Įstatymo 13 § 2, 5 ir 6 p. p., kuriais Teismui suteikiama teisė spręsti bylas dėl Klaipėdos Krašto įstatymo, to krašto administracijos organo administracinio akto ir Seimelio neįstatyminio akto prieštaravimo Statutui, sudaro „konstitucijos pakeitimą", nes jais įvedama Statuto nenumatytas galimumas užginčyti autonominių organų veiksmus ir dvi naujos instancijos — Tesingumo Ministeris ir Statutinis Teismas; toks gi pakeitimas tegalėtų įvykti Statuto 38 str. numatytu keliu. Iš tikrųjų, Statuto nuostatai nė kiek nėra keičiami; šis įstatymas yra vienas iš Valstybės aktų, reikalingų Statuto nuostatams vykdyti. Kadangi Statutas savo esme ir formaliai (jo įvedamuoju nuostatu) yra Valstybės įstatymas, tai reikalingieji jam vykdyti įstatyminiai aktai tegali būti leidžiami Valstybės. Nėra abejonių, kad valstybė, apskritai, turi priežiūros teisę savo subordinuotoms autonominėms

---

[3]) „Tautų Sąjungos Taryba prižiūrės numatytų garantijų vykdymą. Suomija pateiks drauge su savo pastabomis Tautų Sąjungos Tarybai visus skundus ir reikalavimus minėtų garantijų vykdymo reikalu; tuo atveju, kai klausimas yra juridinio pobūdžio, Taryba galės atsiklausti Tarptautinio Teismo" (Tautų Sąjungos Tarybos 1921. VI. 27 d. nustatytos Alando krašto gyventojų garantijos).

sritims. Kad ši priežiūra neišsisemia Statuto atskirais straipsniais, o apima visą Krašto organų veikimą, pripažino ir Hagos Tribunolas savo 1932 m. rugpiūčio 11 d. sprendime. Todėl autoriaus teigimas, esą Klaipėdos Krašto administracijos priežiūra „Statutinio Teismo Įstatymo“ 13 str. 5 p. tvarka prieštarauja Statutui, niekuo nėra pagrįstas, nes esant priežiūros teisei, pati priežiūros forma pareina išimtinai nuo priežiūros organo valios.

Priežiūros teisė pagal Statutą priklauso Gubernatoriui. Jeigu Gubernatorius, užuot pats sprendęs, perduoda spręsti teismui, kuris dėl savo sudėties ir esmės suteikia daugiau garantijos vietos organams, tai tame jokiu būdu negalima įžiūrėti Statuto peržengimą. Tiesa, Įstatymo 15-tu straipsniu bylas dėl Krašto įstatymų prieštaravimo Statutui kelia ne Gubernatorius, o Teisingumo Ministeris. Materialiai šią teisę galima būtų suteikti taip pat Gubernatoriui; jeigu įstatymas šią kompetenciją perleido Teisingumo Ministeriui, tai tatai įvyko, be abejo, ne autonominių organų teisėms suvaržyti, nes jiems jokio skirtumo nėra, ar šios rūšies bylas kelia Gubernatorius ar kitas valstybės organas. Teisingumo Ministeris dėl savo padėties, kaipo teisingumo saugotojas, yra tinkamiausias organas.

Priešstatutiniu autorius laiko ir įstatymo 13 str. 6 p. nuostatą, kuriuo Statutinis Teismas gali tikrinti Seimelio neįstatyminių aktų statutingumą. Tačiau Hagos Tribunolas aukščiau minėtame sprendime visiškai įtikinančiai pasisakė, kad būtų nelogingą prileisti, jog vykdomosios valdžios srityje Seimelis galįs suteikti imunitetą Direktorijos Pirmininkui, kurio veiksmai peržengė savo ribas. Tas pats principas, be abejo, turi būti taikomas visiems neįstatyminiams Seimelio veiksmams. Nesutinka autorius ir su nuostatu, kuris suteikia Direktorijos Pirmininkui teisę kelti bylas, nurodytas įstatymo 13 str. 1, 3 ir 4 p. p. Anot autoriaus, ši teisė turėtų priklausyti Seimeliui; savo nuomonę jisai remia vien politiniais sumetimais, būtent tuo, kad Direktorijos Pirmininkas dažniausia neturi Seimelio pasitikėjimo. Bet kurių juridinių sumetimų jisai neduoda ir nenori įžiūrėti, kad tat yra grynas vykdomasis aktas, kurio Seimelis, jau vien dėl to, kad jisai posėdžiauja apréžtą laiką, atlikti negalėsiąs.

IV.

Autorius reiškia visokių abejonių dėl padarinių, kuriuos gali sukelti įstatymo 13 str. 2 p. taikymas, ir, matyti, laiko senų įstatymų statutingumo patikrinimą neleistiną. Tačiau išleistųjų ligi Statuto įsiteisėjimo bei iš Vokietijos recepuotų normų patikrinimas jų statutingumo atžvilgiu yra vienas svarbiausiųjų uždavinių, kuris būtinai turi būti atliktas, kad krašte būtų išlaikytas „teisės tvirtumas“ (Rechtssicherheit). Ši problema yra susieta su „Statutinio Teismo įstatymo“ 14 str. nuostatu, kurį autorius laiko sunkiu statuto peržengimu, nes, jo nuomone, tikrinti valstybės ir krašto įstatymų statutingumą Klaipėdos Krašte, demokratiniai - parlamentariniame vienete, pareina Krašto teismams, nesant Statute dėl to kito nuostato. Bet kaip tik iš Statuto 5 ir 7 str. str. teksto eina, kad Klaipėdos Krašto vietos organams priklauso vien tos teisės, kurios įsakmiai sužymėtos Statute. Tad tos teismų teisės Statute neminėjimas kaip tik yra įrodymas, jog ji priklauso Valstybei. Negalima remtis ir demokratiniai - parlamentarine santvarka, nes demokratiškiausioj Šveicarijoje, pav., nėra teisminio teisės tikrinimo (richterliches Prűfungsrecht); neturėjo jos teismai ir Klaipėdos Krašte, ligi jį atskyrus nuo Vokietijos. Pagaliau, ierarchijos atžvilgiu būtų nesąmonė, jeigu valstybei subordinuotosios autonominės srities organai galėtų tikrinti valstybės įstatymų leidimo aktus.

V.

Autorius didžiai nepatenkintas ir Teismo sudėtimi. Jo manymu, Statutiniam Teismui turėtų būti analogijos keliu taikomas Statuto 24 str. II posmo nuostatas, kuriuo Vyr. Tribunolo Klaipėdos Skyriaus teisėjų dauguma turi būti paimta iš tojo krašto magistratūros. Statuto 24 str. II posmas, be abejo, yra paremtas sveika mintimi, būtent, kad aukščiausio teismo teisėjai turi būti išlavinti toj srityje, kurioj jie sprendžia; savaime suprantama, kodėl Klaipėdos Krašto Skyriaus teisėjų dauguma yra paimta iš vietos magistratūros. Visai kas kita yra Statutinis Teismas, kuris turi viešosios teisės uždavinius; tad visai teisingai įstatymo 4 str. II posmas reikalauja šios, o ne kitoniškos kvalifikacijos. Autoriaus nuomone, iš Statuto 24

str. II posmo eina autonominio krašto pretenzija, kad teisingumo vykdyme, kiek tat liečia Klaipėdos Krašto reikalus, dalyvautų daugiau vietos teisėjų. Autorius nenori matyti, kad Statutinio Teismo uždaviniai yra kitos rūšies, nekaip kad Vyr. Tribunolo Klaipėdos Krašto Skyriaus, ir kad jisai sprendžia apie dalykus, kurie priklauso išimtinai Valstybės kompetencijai. Įstatymas Klaipėdos magistratūros narių jokiu būdu neišskiria iš skaičiaus asmenų, kurie gali būti pakviesti to teismo nariais. Teismo sudėtis dar nėra žinoma; tad tvirtinti, jog jame nedalyvaus klaipėdiškiai, yra peranksti.

J. Robinzonas.

Vertimas. *V. Freytag-Loringhoven.*

Lietuvos 1935 m. kovo 13 d. Statutinio Teismo įstatymas.*)

Lietuvos 1935 m. kovo 13 d. įstatymas Statutinio Teismo pavadinimu įsteigia konstitucinį bei administracinį teismą. Pats toks žygis galėtų sukelti viltį, kad tuo Klaipėdos krašte vėl įsigalės teisė ir įstatymas. Gilesnis naujojo įstatymo tyrimas, dėja, parodo, kad tokia viltis yra nepamatuota, nes Statutinio Teismo įsteigimas prieštarauja tiek Klaipėdos Krašto teisei, tiek ir Klaipėdos Krašto galiojančioms tarptautinės teisės normoms; nuostatai, tvarkantieji teismo sudėtį ir jo veiklą, neatitinka objektyvios teisdarystės dėsnių; be to, reikia bijoti, jog Statutinio Teismo įsteigimu siekiami neteisėti politiniai tikslai.

I.

Statutinis Teismas yra institutas, kuris turi veikti tiek konstitucijos taikymą tiek ir administraciją. Teismas 13 str. 2, 5 ir 6 punktais ypatingai turi spręsti apie tai, ar Klapėdos Krašto įstatymai ir administraciniai aktai atitinka Klaipėdos Krašto Statutą. Kiek liečia įstatymus, tai tuo yra paliestas Statuto 16 str., kuriuo Gubernatorius turi teisę pareikšti protestą prieš Seimelio priimtus įstatymus. Čia negalima atsikirsti tuo, esą naujame įstatyme nėra numatytas panaikinimas Klaipėdos Krašto įstatymo, kuris Statutinio Teismo pripažintas neteisėtu, ir, esą tokiu būdu toks Statutinio Teismo sprendimas tik labiau pagrįs 16 str. taikymą, kitaip sakant, Gubernatoriaus protestas būsiąs dabar paremtas teismo nutarimu. Toks atsikirtimas nėra rimtas dėl to, kad nurodytu atveju pagal naujojo įstatymo 16 str. teisė skundą pareikšti priklauso ne Gubernatoriui, bet Lietuvos Teisingumo Ministeriui. Gubernatoriaus protestas ir ateity nėra susietas su kokia teisena Statuti-

*) Zeitschrift für Osteuropäisches Recht, 10 sąsiuv., 1935 m.

niame Teisme. Jis tokiu būdu lieka nepakeistas. Bet tuo pat laiku šalia Gubernatoriaus protesto teisės pagal Statuto 16 str. yra sudaryta kitas visai savarankiškas Klaipėdos Krašto įstatymų užginčijimo institutas, Lietuvos Teisingumo Ministeris ir Statutinis Teismas padaromi naujomis instancijomis. Jei šį įstatymų leidimo žygį nelaikyti neturintį jokios reikšmės ir nežiūrėti į jį, kaip į neturintį jokios juridinės svarbos, tai reikia pripažinti, kad jis sudaro konstitucijos pakeitimą. Bet toks pakeitimas negali būti atliktas vienašališku Lietuvos įstatymu. Tam dalykui Klaipėdos Statuto 38 str. numato tam tikrą, aiškiai nustatytą kelią. Pagal jį tat priklauso pirma Klaipėdos Krašto Seimeliui, o paskiau Lietuvos Seimui; be to, yra numatytas, kaip tarpinė stadija, Klaipėdos Krašto gyventojų atsiklausimas (referendumas).

Šios dalykų padėties negali pakeisti ir toji aplinkybė, kad naujame įstatyme nėra visai jokio nuostato apie tai, kokie yra padariniai, Statutiniam Teismui pripažinus Klaipėdos Krašto įstatymą neteisėtą. Čia, matyti, yra tik įstatymų leidimo trūkumas, kas yra charakteringa Lietuvos įstatymų leidimui... Be to, reikia pažymėti, kad naujasis įstatymas šiuo atveju, kaip ir visais kitais atvejais, nenustato jokio laiko skundui pareikšti, tuo tarpu, kai Gubernatoriaus protestui Statuto 10 str. nustato 15 dienų ir vieno mėnesio laiką. Kadangi įstatyme nėra taip pat jokio nuostato apie tai, kad bylos Statutiniam Teisme gali būti keliamos tik pro futuro, tai pasidaro galimas paskesnis užginčijimas įstatymų, kurie jau galioja ir yra taikomi. Tas terminų trūkumas turės privesti prie „teismo netikrumo" (Rechtsunsicherheit) su labai kenksmingais padariniais.

Šitie visi priekaištai tinka ir Lietuvos įstatymų užginčijimui pagal įstatymo 13 str. 1 punktą.

Toliau Klaipėdos Statutui prieštarauja naujo įstatymo 13 str. 5 punktas, nes juo įvedama Lietuvos instancijos priežiūra Klaipėdos Krašto administracijai. Gi krašto autonomija pasireiškia kaip tik tuo, kad tokios priežiūros nėra. Galima tik netiesioginiai paveikti administraciją, nes pagal Statuto 17 str., Gubernatoriui priklauso teisė skirti direktorijos pirmininką. Skirdamas asmenį, turintį jo pasitikėjimą, kuris, žinoma, pagal 17 str. 2 abz. turi dar turėti ir Seimelio pasitikėjimą, Gubernatorius gali pasirūpinti, kad adminstracija būtų vedama atitinkamai Statutui. Kitos priemonės griebtis jis neturi teisės. Todėl Klaipėdos Krašto administraciniai aktai ir negali būti panaikinti Lietuvos teismo sprendimu.

Ir b punktas negali būti suderintas su Statutu. Tik prieš Seimelio priimtus įstatymus Gubernatorius turi veto teisę. Bet nei jis, nei kitas kuris Lietuvos Valstybės organas neturi cenzūros teisės kitų Seimelio aktų atžvilgiu. Statutas nieko nežino, sakysim, apie panaikinimą darbų tvarkos (statuto), kurią Seimelis pagal 13 str. gali sau nustatyti, nei apie panaikinimą rinkimų arba kitų juridinių veiksmų, kuriuos Seimelis įvykdo savo darbų tvarkos ribose. Tas pat galioja ir Seimelio galimiems nutarimams, pirmučiausiai politiniai svarbiausiems iš jų, būtent., pasitikėjimo ir nepasitikėjimo pareiškimui. Mintis, kad toks pareiškimas gali būti Statutinio Teismo panaikintas, yra savaime tiesiog absurdiška, bet ją kelte kelia 13 str. 6 punktas.

Klaipėdos Statutą ypač įžeidžia naujo įstatymo 14 str., kuriuo Klaipėdos krašto teismams nepripažįstama teisė spręsti apie Lietuvos ir Klaipėdos Krašto įstatymų konstitucingumą. Kadangi tokio suvaržymo Statute nėra, tai, remiantis bendrais teisės dėsniais, kurie galioja demokratiniai-parlamentarinėje konstitucijoje, kokia yra Klaipėdos Krašto konstitucija, Klaipėdos Krašto teismams turi būti pripažinta tokia teisė. Atėmimas iš jų tos teisės Lietuvos įstatymu yra Statuto peržengimas.

II.

Sudarytoji 1924 m. gegužės 8 dieną tarp Didžiųjų Valstybių iš vienos šalies ir Lietuvos Valstybės iš antros šalies, Klaipėdos Konstitucija nustatė tarptautinės teisės atžvilgiu privalomas taisykles apie tarptautinę kontrolę, vykdant tiek Konvenciją, tiek ir Statutą bei sutartis dėl Klaipėdos uosto ir tranzitinio susisiekimo. Ta kontrolė pagal Konvencijos 17 str. visų pirma priklauso Tautų Sąjungos Tarybai. Be to, didžiosios valstybės, esant nuomonių skirtumui tarp jų ir Lietuvos Vyriausybės, gali kreiptis į Nuolatinį Tarptautinį Teismą, kuris tokiu atveju neturi pareikšti nuomonę, o turi padaryti privalomą, vykdytiną sprendimą. Bet Konvencija nei vienu žodžiu neteikia Lietuvos instancijai teisės spręsti apie Lietuvos išleisto įstatymo ar padaryto administracinio akto atitinkamumą Klaipėdos Konvencijai arba Klaipėdos Statutui. Todėl naujas Statutinio Teismo įstatymas be jokių abejojimų prieštarauja galiojančioms tarptautinėms sutartinėms normoms. Statutinio Teismo įsteigimas yra ne kas kita, kaip pasikėsinimas uzurpuoti teises, kurios priklauso Tautų Sąjungos Tarybai ir Nuolatiniam Tarptautiniam Teismui.

Negalima taip pat čia atsikirsti, esą Statutinis Teismas yra sudarytas tik vidaus politikos tikslais, būtent, įgalinti Lietuvos valstybės organus kontroliuoti savuosius aktus. Jei iš tikrųjų toks būtų Teismo tikslas, tai tat 1935 m. kovo 13 d. įstatymu turėtų būti nedviprasmiškai išreikšta, nes tik tokiu būdu galėtų būti išvengtos kolizijos. Bet kadangi tokios rezervos įstatyme nėra, tai pasidaro būtina išvada, kad kaip tik turima galvoje uzurpavimas.

III.

Be šio tiesioginio įžeidimo tiek Klaipėdos krašto konstitucijos, tiek ir atitinkamų tarptautinių normų, naujo įstatymo esminiai nuostatai prieštarauja ir dėsniams, kuriais tik gali būti garantuotas konstitucinio ir administracinio teismo veikimo bešališkumas ir objektyvumas.

Statutinis Teismas susideda iš pirmininkaujančio — Kauno Vyr. Tribunolo Pirmininko — ir keturių Respublikos Prezidento skiriamų teisėjų. Šitie Teisėjai pagal 6 str. skiriami 7 metams. Jau šis skyrimas tam tikram laikui prieštarauja nepriklausomos teisdarystės dėsniams. Be to nei viename naujo įstatymo straipsny nėra garantijos, kad teisėjai nebus pašalinti prieš laiką. 10 str., kuris Statutinio Teismo teisėjus priežiūros ir drausmės atžvilgiais prilygina Vyriausiojo Tribunolo teisėjams, tokios

garantijos neteikia. Tokios garantijos juo labiau nėra dėl to, kad Lietuvoje nuo 1919 metų viešpatauja karo padėtis, kuri matyti pasiliks ir toliau. Čia prisideda dar ta aplinkybė, kad į Statutinį Teismą neįeina nei vienas klaipėdietis. Tat, be abejo, prieštarauja Klaipėdos Statutui, kurio 24 str. 2 abz. nustato, kad Vyriausiojo Tribunolo Klaipėdos krašto skyriuje turi būti dauguma iš Klaipėdos krašto teisėjų. Čia aiškiai pasireiškia krašto teisė, kuria teisingumo vykdyme, kiek jis liečia Klaipėdos krašto reikalus, dalyvautų daugiau Klaipėdos krašto teisėjų. Todėl, to nuostato prasme, ir konstituciniam bei administraciniam teisme Klaipėdos kraštui turi būti ir klaipėdiečių.

Toliau rimtų abejojimų sukelia 25 str., kuriuo Statutinio Teismo posėdžiai, kad ir yra vieši, bet Statutinio Teismo nutarimu jie gali būti ir nevieši. Tokio nuostato neturi kiti konstituciniai teismai ir jis negali būti objektyviai pagrįstas: nagrinėjimas įstatymų ir administracinių aktų, kurie savo esme yra publici juris, negali, aišku, sudaryti pavojaus dorovei arba viešajai tvarkai.

Pagaliau reikia prieštarauti tam, kad teisė kelti skundą dėl Lietuvos įstatymų arba administracinių aktų prieštaravimo Statutui priklauso Direktorijos Pirmininkui, o ne Klaipėdos krašto Seimeliui. Nors tat galima formaliai pateisinti tuo, kad pirmininkas Statutu turi Seimelio pasitikėjimą ir tokiu būdu turį teisę atstovauti krašto interesams, bet ištikrųjų padėtis yra, kaip žinoma, tokia, kad pirmininkai, neskaitant mažų išimčių, buvo Gubernatoriaus įrankiais ir niekuomet nėra gavę Seimelio pasitikėjimo. Ypač nėra reikalo įrodinėti, kad dabartinis pirmininkas Bruvelaitis, kuriam Seimelis negalėjo išreikšti nepasitikėjimą vien dėl to, kad jis (Seimelis) jau aštuonis sykius neteisėtomis priemonėmis buvo padarytas neveikliu, negali būti laikomas Klaipėdos krašto reikalų atstovu ir negalima laukti iš jo, kad jis keltų skundą prieš Lietuvos įstatymus arba administracinius aktus.

IV.

Statutinio Teismo įstatymo aiškiai neteisėtas pobūdis sąryšy su esančia Klaipėdos krašte padėtim verčia padaryti išvadą, kad Lietuvos įstatymų leidėjas anaiptol neturėjo noro sudaryti teisines garantijas Klaipėdos kraštui. Priešingai, viskas rodo į tai, jog Statutinis Teismas buvo įsteigtas tam, kad prieštaraujanti konstitucijai ir sutartims politika Klaipėdos krašto atžvilgiu būtų paremta tokiomis menamomis garantijomis ir kartu būtų pašalinta tarptautinė kontrolė. Lietuvos įstatymų leidėjui, tur būt, vaizdavosi galimumas remtis tarptautiniais dėsniais apie vidaus jurisdikcijos pirmenybę, nors tokie dėsniai, kiek jų yra, taikomi visai kitoniškiems atsitikimams. Jis galėjo turėtį galvoj ir Tautų Sąjungos Pakto 15 str. 8 abz. Visais atvejais kiekvienas, kuris pažįsta Lietuvą ir jos politiką, gali lengvai prieiti išvadą, jog Lietuva pamėgdžioja Lenkų elgesį mažumų klausimu, ir Statutinis Teismas kaip tik ir yra sudarytas Tautų Sąjungos Tarybos, Nuolatinio Tarptautinio Teismo ir didžiųjų valstybių kontrolei pašalinti.

Šis reikalas, tur būt, artimesniu laiku paaiškės. Paaiškės ir tai, ar didžiosios valstybės tatai ramiai sutiks. Nepareinamai nuo to, tenka vokiečių mokslo laikrašty nurodyti, kad Vokietija nemano kęsti nukreiptas prieš jos tautiečius nuolatinius (planingus), teisėtumo skraiste pridengtus, teisės laužymus. Kad ir Vokietijos jėgos įtemptos didelėj kovoj už teisių lygybę ir gynimosi suverenumą, bet ji vis dėlto dar nepamiršta savo pavergtųjų tautiečių. Ji greit vėl atgaus priderančią jai, didžiajai valstybei, poziciją. Kai šis tikslas bus atsiektas, tada ji taikiomis priemonėmis, kurias didžioji valstybė kaip tik turi savo dispozicijoje, sugebės padėti įsigalioti teisei, kuri yra kartu ir jos bei jos tautiečių teisė.

Vokietija yra pasirengus teikti visoms tautoms, taip pat ir jaunoms bei mažoms tautoms Rytuose, pagarbos ir draugiškumo, į kuriuos jos gali pretenduoti. Bet sąlyga yra ta, kad Vokietijos ir vokiečių tautos teisė nebūtų jų įžeidžiama. Jei Lietuva to nesupranta, jei ji nesusipras ir paskutinėj valandoj negriš prie teisės ir įstatymo gerbimo, tai jai teks pakelti visus padarinius.

Tikslingumo sistema keliant baudžiamasias bylas.

Dėl gautų žinių apie įvykusį nusikalstamąjį darbą, tiek prokuratūra, tiek apylinkės teismas privalo pradėti nustatyta tvarka bylas. Nuo šios pareigos įstatymai atpalaiduoja tik šiais atsitikimais: 1) nesant tiriamajame įvykyje nusikalstamojo darbo žymių; 2) kaltinamajam mirus; 3) išėjus pasenėjimo laikui; 4) kaltinamajam susitaikius su nuskriaustuoju įstatymo nurodytais atsitikimais; 5) išleidus amnestijos įstatymą; 6) jeigu nepilnametis nuo dešimties ligi septyniolikos metų, teismo nutarimu ar sprendimu atiduotas į drausmės auklėjamąją įstaigą, yra kaltinamas nusikalstamuoju darbu, kurį jis yra padaręs prieš patekdamas į minėtą įstaigą, arba būdamas pačioj įstaigoj, arba pabėgęs iš jos, arba būdamas atleistas atostogų, ir jei toks nepilnametis už tą nusikalstamąjį darbą, pagal įstatymą, negali būti nubaustas smarkiau, kaip atidavus į drausmės auklėjamąją įstaigą.

Apylinkės teismui leidžiama nekelti bylos dar, jei nesusektas kaltininkas, arba bylą nutraukti, jeigu asmuo, kaltinamas nusikalstamuoju darbu, baudžiamu tik pinigine bauda, sumokės, ligi bus padarytas sprendimas, aukščiausio didumo nurodytą baudą, teismo išlaidas ir atlygins civilinį ieškinį, bylose gi, priklausančiose apygardos teismui, bylos keliamos ir tardymas daromas jei net nėra kas įtariamas nusikaltimu.

Daugiau jokių išimčių įstatymas nenumato. Iš to seka, kad koks nebūtų įvykis, jei jis tik įstatymo jo darymo metu buvo uždraustas ir už jį įstatymo numatyta bausmė, privalo būti ištirtas ir kaltininkui iškelta byla.

Taip įsako mūsų veikiantieji įstatymai, neleisdami eiti į jokius kompromisus. Tačiau gyvenimo raida dažnai įrodo didelį tiek valstybei, tiek paskirų žmonių reikalams, griežtą persekiojimo kiekvieno nusikalstamojo darbo žalingumą. Praktikoje yra buvę tokių atsitikimų: 1) policininkas, rinkdamas mokesčius, tyčia ar per apsirikimą iš keliolikos ūkininkų išieško-

jo po kelias dešimt centų mokesčio daugiau negu reikėjo; ūkininkams išduoti kvitai tokiai sumai, kiek iš tkrųjų gauta, bet jau įrašant gautus pinigus į pereinamųjų sumų knygas, apsižiūrėta, kad paimta per daug ir į knygas įrašoma tik tiek, kiek reikėjo išieškot, ir tiek įnešama į banką, o skirtumas pasilieka pas policininką; darant reviziją paaiškėjus, kad policininkas yra perdaug išieškojęs ir likučių negrąžinęs kam reikia, surašomas aktas ir siunčiamas prokurorui patraukti policininką atsakomybėn už pasisavinimą pinigų, suma kurių nesiekė net dešimties litų. 2) Plentų dešimtininkas, vykdydamas darbus, įrašė į tabelę darbininką vieną dieną visai nedirbusį, o kitą darbininką, faktiškai dirbusį tik pusę dienos, įrašė dirbusį visą dieną ir rezultate viso to dešimtininkas neva pasisavino iždo pinigų 4,50 litų. Apie šį įvykį buvo padaryta kvota ir atsiųsta prokurorui, patraukti kaltininką atsakomybėn. 3) Darant suimtajam kratą, buvo paimtos trys nosinės, bet kai reikėjo jas grąžinti savininkui, pasirodė, kad nosinės dingę. Nukentėjusiam pasiskundus, buvo padaryta kvota.

Visuose trijuose nurodytuose atsitikimuose yra nusikalstamojo darbo žymių, nurodyti kaltininkai ir tik belieka padaryti tardymą, t. y. apžiūrėti kvitų knygas, pinigines knygas, išreikalauti dokumentus, klausinėti daugybę liūdytojų, klausti kaltinamuosius ir atlikti visą eilę numatytų įstatymais formalumų ir kaltinamasis teisti.

Teisėtumo pergalės triumfas labai abejotinos vertės, palyginus su padaryta žala ir tyrinėjimo išlaidomis.

Turėdami galvoj, kas pasakyta, panagrinėkime, ar nevertėtų tam tikrais atsitikimais atsisakyti nuo teisėtumo sistemos ir pakeisti ją jau žinomu vokiečių doktrinoje tikslingumo sistema (Opportunitätsprinzip).

Nusikalstamųjų darbų persekiojimas kai kada gali paliesti svarbius visuomenės ir politikos reikalavimus ir dėl tam tikrų sąlygų atsidurti kolizijoje su jais. Kai kurie nusikalstamieji darbai, savo individualinėmis savybėmis tiek smulkūs, kad dėl jų neišsimoka pavartoti sudėtingą valstybės teisingumo aparatą. Dėl to vešojo kaltinimo organai, keldami ar nekeldami bylas, privalo parodyti daug lankstumo, individualizuoti kiekvieną bylą, derinti savo veiksmus su socialinėmis ir politinėmis sąlygomis, nusikaltimo priežastimi, kaltinamojo asme-

nių ir pan. Teigiamos šios sistemos pusės glūdi suderinime jų su gyvenimo paklausomis, tačiau iš viešojo kaltinimo atstovų reikalauja daug prityrimo ir takto, nes kitaip iš visuomenės galima susilaukti priekaištų apie atskirų asmenų nelygybę prieš įstatymus*).

Baimė, kad veikiant tikslingumo sistemai, įstatymai nelygiai bus taikomi paskiriems piliečiams, neturėtų nulemti novelės likimo, kadangi jos vykdymą galima apstatyti tokiais privalomais formalumais, kuriems veikiant, kėlimas bylos būtų neišvengiamas, esant pakankamam pagrindui, pav., apylinkės teismas, nerasdamas reikalo pradėti bylos, privalo apie tai pranešti nukentėjusiam, o jo nesant, apygardos teismo prokurorui; prokuroras tokiais atvejais privalo irgi pranešti nukentėjusiam, arba jo nesant, pranešti apeliacinių rūmų prokurorui. Šitokiomis priemonėmis, sauvališkumas arba asmeninė nuožiūra būtų visiškai pašalinami.

Tikslingumo sistema mūsų kalbama prasme galima taikyti tik viešojo kaltinimo bylose, privatinio gi kaltinimo bylose, bylų kėlimo iniciatyva priklauso nukentėjusiems asmenims ir vargu ar tą iniciatyvą iš nukentėjusio atimti būtų visiškai tikslinga, bet suvaržyti ją būtų labai naudinga ir reikalinga. Pasižiūrėję į teismų statistikos duomenis, pamatysime, kad teismai užversti privatinio kaltinimo bylomis: Uršulė Agotai parodė špygą, Jonas Petrą pavadino liurbiu ir pan., tačiau šių smulkmenų nagrinėjimas teisme atima daug laiko, o kiek prikamuoja liudytojus, kurių kiekviena šalis visuomet stengiasi nurodyt kuo daugiausia.

Suvaržymo esmė turėtų būti tokia: apylinkės teisėjas, gavęs skundą, šaukia šalis sutaikinimui; šalims nesusitaikius, teisėjas paklausia skundėją ir kaltinamąjį, kurie ir ką jų nurodyti liudytojai gali parodyti, ir nutaria kuriuos liudytojus reikia šaukti teismo posėdin, vienkart pareikalaudamas, kad šalys pristatytų pinigus sumokėti liudytojams kelionės išlaidas ir dienpinigius.

Nuo pristatymo pinigų apmokėti liudytojams teisėjas gali atleisti vieną kurią arba abi šalis, atsižvelgdamas į jų medžiaginį stovį. Nepristačius pinigų liudytojams atlyginti, teisėjas

---

*) N. Rozin. Baudž. Proceso rankv. 285 pusl.

atsižvelgdamas į tai, kad nusikalstamuoju darbu padaryta žala menka, platesnės visuomenės reikalų neliečia, o bylinėjimosi procedūra nuostolinga, gali bylą nutraukti.

Siūloma priemonė, neužkirsdama kelio šauktis teismo pagalbos ginant savo garbę ir kūno neliečiamybę, užkirstų kelią nesąžiningiems bylinėtojams trukdyti teismo darbą, nepakenktų visuomenės reikalams ir atpalaiduotų daugybę žmonių nuo pareigos stoti teisman liudytojais ir gaišinti laiką.

Tikslingumo sistemos dėsniai jau ir dabar kontrabandos keliu taikomi mūsų teismų praktikoje, tačiau ją reikėtų legalizuoti, nelaukiant bendros baudžiamosios teisenos įstatymo reformos.

J. Brazinskas.

Mažamečių asmens ir turto globa Lietuvoje.

Globos ir rūpinimo reikalas liečia ne tik atskirų asmenų, bet ir visos valstybės interesus. Įstatymai kalba apie globą asmeniui ir turtui: 1) mažamečiams našlaičiams, 2) psichiškai nesveikiems (bepročiams, silpnapročiams), 3) fiziškai nenormaliems (nebyliams, akliems, kurčiams). Taip pat įstatymas nustato, kada reikalingas rūpinimas vien tik žmogaus turtu: palikimo bei įpėdinystės atsitikimais, turto eikvotojams, savininkui vietoje nesant, civilinėse ginčo bylose, pasislėpus baudž. bylose turto savininkui, konkurso masei ir kit. Čia paliesiu tik mažamečių asmens ir turto globos klausimą, kaip apie tai kalbama dabar Lietuvoje veikiančiuose įstatymuose, kaip šie įstatymo dėsniai taikomi mūsų gyvenimo praktikoje, kurie čia matyti trūkumai, kas ir kaip reikėtų šioje srityje reformuoti.

Apie globą randame nuostatų visuose keturiuose mūsų valstybėje dabar veikiančiuose civiliniuose kodeksuose: 1) buv. rusų 1832 m. „Svod Zakonov Graždanskich" (X t. I d.), 2) 1825 m. Civiliniame Kodekse („Graždanskoje Uloženije Carstva Polskago"), 3) Klaipėdos Krašto veikiančiame buv. vokiečių BGB ir 4) Palangos apylinkėse užsilikusiame buv. Pabaltijos gubernijų „Svod Graždanskich uzakonenij Pribaltijskich". Šie rusų, prancūzų, vokiečių ir baltų įstatymų rinkiniai turi ne vienodą veikimo plotą; vieni taikomi kelių buv. gubernijų ribose, kiti — vieno kito valsčiaus sienose; vienas kodeksas turi atgyventų ir nebereikalingų dabartiniame gyvenime normų, kitas — palyginti dar naujas, tiek turiniu, tiek savo redakcija. Mažamečių globos reikalu juose randame štai ką:

Civ. Kod. (Įst. Rink. X t. I d.), veikiąs didesnioje mūsų valstybės dalyje, apie mažamečių asmens ir turto globos reikalus kalba I knygoj 3-me skyriuje (213—348 str. str.). Tačiau iš tų 136 §§ globėjams ir jų prižiūrimoms teismo įstaigoms nebetenka dabar jau ir vienos penktosios dalies, būtent, mes galime taikyti iš analogijos mūsų gyvenime, ir tai su atitinkamais korektyvais, tiktai vos 26 straipsnius: *253—256,*

259, 263—270, 273—277, 280, 282, 284, 286—288, 290—292 ir 294, t. y. tos, kur kalbama apie globėjų skaičių, jų elementarinius privalumus, mažamečio asmens priežiūrą ir jo turto reikalų vedimo tvarką, globėjo teisę gauti atlyginimą, jo atsakomybę ir atsiskaitymą. Visa kita šiuo reikalu jokios praktiškos reikšmės neturi: 1) apie 50 §§ pačių rusų jau buvo panaikinta; 2) dalis nuostatų buvo skirta Rusijos valstybės pakraščių ar turėjusių savo laiku kurias ypatingas savybes gyventojams; 232, 235, 258, 264, 285 ir 295 straipsniai turi savyje istorinio, *Lietuvos Statuto* dėsnius. Tai savaime mums yra labai įdomu, bet formaliai Lietuvos teisėjas šiandien tuo remtis negali. Reikia manyti, kad ruošiant globos įstatymą, į tai bus kaip reikiant atsižvelgta.

Jau daugiau kaip 15 metų naudojamės keliais nurodytais šio per 100 metų amžiaus turinčio Kodekso straipsniais mažamečių globos reikalu. Patys rusai seniai jau laikė šį kodeksą pasenusiu ir nebetinkamu sau, ir todėl jau 1882 m. prasidėjo Rusijoje naujo kodekso paruošimo darbai. Mums šiandien visai svetima yra dar ir jo piliečių luomais suskirstymo dvasia. Kaimiečiams - ūkininkams, Lietuvos gyventojų daugumai, rusų valdžiai esant, X tomas nebuvo taikomas visai, jie gyveno kitais įstatymais (savo luominiu įstatymu, Įst. Rink. IX t. — „Obščeje položenije o krestjanach“. Dėl to teisinio pagrindo teisininkų tarpe yra didelis nuomonių skirtumas (pavyzdžiui, Finkelšteino ir Mačio straipsniai „Teisėje“ Nr. Nr. 2, 4). Jei šiandien Civ. Kod. 277 str. reikalaujama Vyr. Tribunolo leidimą globėjui parduoti mažamečio nekilnojamąjį turtą, tai ši praktika, kad ir tikslinga, vis dėlto neturi aiškios paramos šiame globos įstatyme, Lietuvos ir Rusų teismų santvarkoms nevienodoms esant

Daug ką mums tenka tvarkyti vienu tiktai tikslingumo jausmu vadovaujantis ir savo gyvenimo reikalavimams prisitaikant, be jokio teisinio pagrindo. Tam iliustruoti, nurodysiu vieną reiškinį. Globėjus mažamečiams skiria apylinkė teisėjas*), kuriam Civ. Kod. deda pareigą jo paskirtųjų globėjų

*) Laik. Lietuvos Teismų Sutv. įst. (V. Ž. Nr. 2—3) nėra pažymėta, kad apsaugos bylos (vadinasi, ir globos) priklauso taikos teisėjo kompetencijai. To įstatymo § 17 pažymėta: „Taikos Teisėjui pavedama teisti visos bylos be jokio išskyrimo ir ginčai...“

veiksmus kontroliuoti, tikrinti jų turto valdymo pajamų - išlaidų apyskaitas. Bet ar tai daroma ir ar įmanoma daryti? Teisėjas Butkys savo straipsny „Globa“ („Teisė“ Nr. 12) pažymėjo, kad globėjų paskyrimu apyl. teisėjo funkcijos pasibaigia ir „globos byla“ likviduojama. Globėjų veikimo priežiūros teisėjas negali atlikti dėl laiko stokos. Metams pasibaigus, teismas negali patikrinti globėjo pristatytų mažamečio ūkio valdymo apyskaitų su pateisinamaisiais dokumentais — ūkio vedimo tikslingumo ir pajamų - išlaidų tikrumo atžvilgiu, ypač jei globėjo vedamasis ūkis yra kiek didesnis ir daugiau sudėtingas žemės ūkio, prekybos ar k. pan. vienetas. Vadinasi, X tomo veikimo vietose mūsų globėjai faktiškai nėra kontroliuojami, ir iš to gali kilti ir kyla mažamečių turtui nemaža nuostolių.

1825 m. Civ. Statutas (345—488 §§), veikiąs dabar Užnemunėje, stato globos institutą šeimos ryšių pagrindais; globa pavesta šeimos taryboms, teismo organams dalyvaujant; teismui suteiktos plačios teisės globojimo priežiūros reikalais. Visi globos praktikos klausimai čia detaliai ir gana tikslingai reglamentuoti. Reikia pripažinti, kad iš visų mūsų 4 Civ. Kodeksų šiame geriausiai sutvarkyti: globėjų skyrimas, pareigos, atsiskaitymas, atsakomybė, globos galas ir pasėkos — visa tai smulkiai nustatyta. Mažamečio interesai gerai apsaugoti. Yra keletas savybių: globėjų solidari atsakomybė, mažamečių reikalavimų pirmenybė, globos nebereikalingumo pripažinimas ir kit.

Baltijos Įst. (267—492 §§) ir BGB (1773—1921 §§) gali mums ypač daug medžiagos naujojo įstatymo ruošimui duoti. Jų pagrindai — daugmaž vienodi su dabartinio mūsų Suvalkijos įstatymo dėsniais. Prie paveldėtųjų mūsų globos įstatymų pažymėtina štai kas:

1) „Garbės Konsulų tarnybos statutas“, § 33: „Garbės Konsulai teikia globos Lietuvos piliečių mažamečiams našlaičiams, jei nėra kam jų prižiūrėti, ir rūpinasi našlaičiams priklausančio turto saugojimu ir valdymu, einant konvencijomis ir įstatymais“. (V. Ž. Nr. 329).

2) Lietuvos ir Estijos, Lietuvos ir Latvijos konsularinė konvencija, § 13: „Konsulams pavedama laikinai rūpintis ir globoti nepilnamečius vaikus... ir jie gali, kiek tai leidžia vietos įstatymai, imtis visų priemonių“ (V. Ž. Nr. 157).

3) Lietuvos ir Prancūzijos konsularinė konvencija, § 18: „Abiejų šalių konsulai galės nurodyti kompetentingai įstaigai reikalą sudaryti jų mažamečiams piliečiams globą, su sąlyga, kad šioji įstaiga pati spręs, kas nutartina" (V. Ž. Nr 315).

4) Baudž. Proc. 841 ir 4311 §§ suimtajam kaltinamajam prašant, teisėjas ar tardytojas praneša policijai, kad ji pasirūpintų... globoti jo mažamečius vaikus, jei jie lieka be priežiūros.

5) „Svaigiųjų gėrimų mažmenomis pardavinėjimo įstatymo pakeit.", § 38 (V. Ž. Nr. 244): „Įpratusių girtuokliauti asmenų turtui ir uždarbiui gali būti sudaroma globa tų asmenų šeimos naudai" (taigi, gali būti ir mažamečiams vaikams).

6) Lygtinio nuteisimo įst. §§ 1 ir 7 ir jam vykdyti instr. §§ 12—14 — gali liesti ir mažamečius; globėjus skiria teisėjas; jie vadovaujasi teisėjo nurodymais; teisėjas vykdo globos priežiūrą; nurodyta, kas renkami globėjais: „kurie turi gerą vardą ir visuomenės pasitikėjimą", globėjas teismo nustatytais terminais praneša apie pavestą jo priežiūrai asmenį (V. Ž. Nr. 284).

Mūsų globos — rūpinimo institucija yra reformuotina šia kryptimi: 1) ji turi būti paremta vienu visai valstybei bendru įstatymu; 2) turime pasinaudoti ZGB, BGB ar kurių kitų naujausių Europos įstatymų rinkinių dėsniais, kas ten turiniu ar formos mums nėra svetima. Pirmon eilėn reikėtų pažiūrėti, kas yra šiuo klausimu Lietuvos Statute.

Naudinga būtų surasti visus iki šiol pagamintus įstatymo *projektus*, būtent: 1) 1919—1920 m. prof. V. Mačio ir pris. adv. O. Finkelšteino paruoštasis projektas; 2) prof. Janulaičio sumanymas šveicarų teisyno dvasia; 3) p. Butkio pasiūlymas (žiūr. „Teisės" Nr. 12); 4) Seimo teisės komisijos svarstytasis sumanymas.

Rimta medžiaga gali būti mūsų naujajam globos įstatymui šveicarų 1907 m. Civilinis Kodeksas („Ziwilgesetzbuch"), kuris pasižymi savo dėsnių aiškumu ir tiesiog pavyzdnga redakcija. Veikiąs nuo 1912 m., jis turi bendrai visiems tinkamų pagrindinių dėsnių, be kokių saurai vietinių, savaimingų tautinių ar kurių kitų ypatybių.

Dedant naujajam įstatymui pamatus, teks ieškoti jų mūsų kaimiečių nesudarkytuose įpročiuose. Čia ir paaiškės: 1) ar iš giminaičių ar svetimųjų geriau imti globėjus; 2) ar dėti šią pareigą kaipo munus publicum ir be atlyginimo, ar nustatyti atlyginimą; 3) teismo įstaigų ar atskirų teisėjų rolė: priežiūros (kaip iki šiol Rusijoje), globos įstaiga įeina į teismo sudėtį (Vokietija) ar kaip kitaip.

Reikėtų palikti Civ. Kod. (X. t. I d.) 251 str. pastaba: „Einant įstatymu, globėjai skiriami visiems be išimties mažamečiams, nežiūrnt to, ar jie turi ar neturi turto".

Visai teisingai teisėjas Butkys savo straipsnyje „Globa" pažymi: „Ir *kiekvenas* nepilnametis iki pilnų metų gauna globėją". Šis įstatymo reikalavimas ir teisininkų pageidavimas gyvenime nebuvo vykdomi. Neturintiems turto našlaičiams dažniausiai niekas neranda reikalo prašyti steigti globą, nors kiekvienam aišku, kad asmens globėjas jiems labai reikalingas. Gerai veikianti ir tikslingai kontroliuojama globa ne vieną vaiką apsaugos nuo to kelio, kurie veda į nusikaltimą.

Pastaruoju metu aktualiu pasidarė Baltijos valstybių bendradarbiavimo klausimas teisės srityje. Daug kalbama ir rašoma apie Lietuvos, Latvijos ir Estijos įstatymų leidimo darbo suderinimą. Apie tai juristų viešai diskutuojama jau nuo 1931 m. Įstatymų unifikacijos tema iškelta 1931.I.13 Teisininkų Konferencijoje (Kaune), 1931.V.21—23 Kongrese (Kaune) ir 1933.X.12—13 Baltijos valstybių juristų biure (Rygoje). Ruošiant globos įstatymo projektą, reiks turėti ir tai omenyje, — gauti medžiagos šiam įstatymui iš savo kaimynų. Latvių teisinėje literatūroje adv. A. Dzirkalis straipsnyje: „Baltijas valstu sadarbiba tiesibu lauka", Tieslietu Ministrijas Vestnesis, 1934 m. Nr. 11/12, buvo padėtas tuo klausimu straipsnis.

V. Burkevičius.

Klaipėdos Krašto Civilinis Kodeksas Vokietijos B. G. B. reformos šviesoj.

Klaipėdos Kraštas, recepavęs Vokietijos civilinius įstatymus — B. G. B. (Bűrgerliches Gesetz-Buch) — laikotarpy nuo 1923 metų iki šiol įnešė juose kaikuriuos pakeitimus.

Kyla klausimas, ar Klaipėdos Krašto civilinės teisės kodeksas yra reikalingas reformos, jei iš anksto sutiksime, kad jis ateity dar turės tarnauti vienai Lietuvos valstybės daliai, o jei reikalingas, tai kieno, mūsų ar Vokietijos civilinės teisės pagrindais, tektų vadovautis, reformuojant vieną ar kitą civ. kod. dalį.

Apie civilinio kodekso reformą Vokietijoje kalbama jau seniai. Ypatingai dabar, Trečiajame Reiche, kur viskas reformuojama ir keičiama, kai kurie teisės mokslininkai pradeda prieiti išvadas, jog veikiantieji Vokietijos civiliniai įstatymai esą savo laiką atgyvenę ir būtinai reikalingi yra reformos iš pagrindo.

Vokietijos Teisingumo Ministerija drauge su Vokietijos teisės akademija neseniai paskelbė, kad būsimas Vokietijos civilinis kodeksas būsiąs ne akademinis įstatymų rinkinys, kuriame vos nusivokią išmokslinti teisininkai, bet paprasta, visiems prieinama ir suprantama įstatymų knyga.

Vokietijos teisės akademija net jau yra pradėjusi rengti naujojo kodekso projektą. Kiek tas naujas kodeksas pasirodys gyvenime geresniu, praktiškesniu, yra ateities klausimas.

Vokietijos B. G. B., iš tikrųjų, nėra pavyzdingas civ. įst. rinkinys. Priežastys yra įvairios. Išleistas 1896 m. rugpiūčio mėn. 18 d. naujas civ. įst. rinkinys (B.G.B.), kuris nuo 1900 m. sausio mėn. 1 d. iki šiol tebeveikia Vokietijoj, suvienodino visos Vokietijos civilinę teisę ir tuo būdu privertė atskirus kraštus , kaip Prūsiją, kurioje iki 1900 m. nebuvo vienodos civ. teisės, o buvo vadovaujamasi modernizuota romėnų teise, rytų

Elbiją, kurioje veikė bendroji krašto teisė, ir Pareinį, kuriame tada dar veikė 1792—1815 metų prancūzų okupacijos laikotarpy įvestas Napoleono Kodeksas, laikytis B. G. B. nuostatų. Buvo padarytas galas visoms vadinamosioms lokalinėms „Gewohnheitsrechte", kaip pav. Brandenburgijoje vadin. „Ehegüterrecht" ir kt.

B. G. B. nėra pritaikytas vien tik miestelėnams, kaip galima manyti iš jo pavadinimo; jis aprėpia visus luomus. Vokiečiai, pavadinę įstatymų rinkinį B. G. B., nukrypo nuo veikalo turinio, išvesdami žodį „bürgerlich" iš žodžio „civilis". Atrodo, kad senieji Vokietijos juristai taip buvo susigyvenę su Corpus iuris civilis, kad jiems vaidenosi, jog esą neįmanoma išleisti Vokietijoje įstatymų rinkinį, kuris nė kiek neturėtų panašumo ne tik išvidiniai, bet ir išoriai su C. I. C. — ta knyga, kurią jie tiek daug metų buvo vertę.

Šių dienų Vokietijos teisininkai samprotauja, kad labiausiai reikalinga reformos skolos, nuomos, darbo, neleistinų veiksmų, nekilnojamojo turto teisės nuostatai ir ypatingai, šeimos santykių ir paveldėjimo teisė. Vokietijos universitetai, pradėdami šių metų vasaros semestrą, jau pakeitė daugelį senųjų pavadinimų, suskirstydami visą B. G. B. šiomis dviem grupėmis: 1) Volk ir 2) Stände. Pirmojoj grupėj bus dėstoma naujai pavadinta „Familienerbe", o antroje: „Bauer, Arbeiter ir Unternehmer". Toliau skirstoma į „Staat, Rechtsverkehr, Rechtsschutz, Ausserstaatliches Recht, Rechtsphilosophie". Tai yra pirmieji Vokietijos civ. įst. reformos žygiai.

Grįždami prie temos klausimo, ar Klaipėdos Krašto civilinės teisės kodeksas yra reikalingas reformos, galime jau iš anksto pasakyti, kad nors Vokietijoje B. G. B. reformuojama ir ten tai reformai surandama pakankamai pagrindo, pas mus Lietuvoje tas klausimas nėra tiek aktualus. Vokietija, pravesdama B. G. B. reformas, pirmoj vietoj stato savo krašte vyraujančios partijos interesus ir seka tos partijos idėjas, statydama „Gemeinnutz vor Eigennutz", sukurdama tuo naują privatinės teisės sąvoką, — „nationalistisches Rechtsgut".

Partijos idėjos gali būti tame krašte, kur partija vyrauja, labai naudingos ir net tiek turėti svarbos, kad pagal jas imamasi pertvarkyti visą krašto valdymo ir teisėtumo aparatą; tačiau niekuomet nebuvo tokios partijos srovės, kuri išsiplėtusi savam

krašte, įstengtų ir sugebėtų paveikti savo idėjomis užsienį, kuris dėl susidėjųsių aplinkybių yra anksčiau priėmęs, vėliau partiniu patapusį, tam tikrą moksliškos logikos būdą tvarkyti savo interesus teisėtumo srity.

Žmogaus ir jo turto teisių apsaugą galima normuoti visokiais įstatymais, jei jie tinka ar galėtų tikti visiems žmonėms. Tuo atveju, kai žmonės pradedami skirstyti rasėmis, klasėmis ir pagal politinį nusistatymą, krašto teisė virsta nebe žmonių teisių ir jų turtų apsauga, o galią įgijusios partijos programos dalim. Todėl Klaipėdos Krašto B. G. B. reforma, ryšy su B. G. B. reforma Vokietijoje, mums Lietuvoje visiškai neaktuali.

Kitaip reikėtų galvoti apie Klaipėdos Krašto civilinės teisės reformą atskirai, nepareinamai nuo jos reformų Vokietijoje. Keldami šį klausimą, noroms nenoroms turime susidurti bendrai su Lietuvoj veikiančios cv. teisės reforma Ir, rodos, be nuomonių skirtumo, galima sutikti, kad bendrai Lietuvos civilinė teisė pirmoj eilėj yra reikalinga reformos. Jei galima būtų reformuoti iš karto visą Lietuvos teisę, pritraukiant į talką ir Klaipėdos Kraštą, tai pirmiausia, tur būt, tektų atkreipti dėmesį į šeimos ir paveldėjimo teisių reformą. Ypatingai turėtų rūpėti suvienodinimas visos Lietuvos daiktinės ir ipotekos teisės.

Nevykusiai yra B. G. B. sutvarkytas nemoterystėj gimusių vaikų klausimas. Čia Klaipėdos Kraštas turėtų susirūpinti reforma ir įstatymo keliu patikrinti tų „pamestinių“ teises objektyviai ir subjektyviai, nedarant skirtumo, ar teisėtoj, ar „atsitiktinėj“ moterystėj toks „pamestinis“ yra gimęs.

Iš paveldėjimo teisės Klaipėdos Kraštas turėtų susirūpinti vad. „tolimųjų giminių“ paveldėjimo teise. Šis reformai pribrendęs B. G. B. skyrius ne tik turi svarbos civiliniams žmonių tarpusavio santykiams, bet liečia ir valstybinę teisę bei krašto politiką.

Jau nebe apie teisės reformą, o apie teisės kūrimą, reikėtų Klaipėdos Kraštui susirūpinti vad. B. G. B. šalutinių arba specialių įstatymų srityje, k. t., darbo sutarčių teisėj. B. G. B. 611 ir tol. §§ turėtų būti iš pagrindų pakeisti, nes jie šių dienų gyvenime beveik visiškai yra netekę savo pirmykštės paskirties, imant domėn tai, kad vadinamosios kolektyvės ir masinės su-

tartys praktikoje naikina dispozityvius bendrosios teisės nuostatus ir dažnai pastato šalis į keblią padėtį.

Kita, ne mažiau svarbi reformos sritis Klaipėdos Krašto teisėse yra Vokietijos Reichsgerichto sprendimų taikymas Klaipėdos Krašte skelbiamuose civilinių bylų sprendimuose. Tai klausimas, kuriuo klaipėdiškiai ar tik ne per vėlai susirūpins. Apie tai, kokių išdavų prieinama besekant Klaipėdos Krašto civilinėse bylose Vokietijos Reichsgerichtu, mėginsiu išsitarti kita proga.

A. Mikalauskas.

Bankinių indėlių areštas.

Civ. Teisenos Įstatų antrosios knygos V-sis perskyras, apie teisminių sprendimų vykdymą, IV-jame skyriuje kalba apie ieškinių nukreipimą skolininko kilnojamajam turtui ir to skyriaus I-ju skirsniu numato kilnojamojo turto areštą, VI-ju— ieškinių nukreipimą procentiniams popieriams bei akcijoms, VII-ju — kapitalams ir kilnojamam turtui, esantiems pas trečiąjį asmenį, VIII-ju — skolininko kapitalams, esantiems valdžios bei teismo įstaigose, arba kredito įstaigose (1079 — 1088 str.), ir IX-ju — algoms ir kitiems atpildams; tų penkių skirsnių kiekvienas yra skirtingas, savaimingas, ir dėl to pačio dalyko nevartotinas pagrečiui su kitu. Bankiniams indėliams visuomet tetinka VIII skirsnis ir niekuomet netinka VII-sis. Iš tikro, sugretinus apie indėlių areštą 1083 strapsnį su jo pastaba, tenka įsitikinti, jog tas areštas galimas tiktai apvildus (suėmus) indėlio bilietą, arba jo pakaitą — knygutę, nebent būtų šiai taisyklei nustatyta išimtis tam tikruose nuostatuose. Taigi, 1083 straipsnis nėra koks kazuistinis, numatąs vien atsitikimą, kada areštuojant mantą aptinkami indėliniai bilietas ar knygutė. Taip ir aiškino tą straipsnį buvusis Rusijos senatas. Šio straipsnio tikslas ryškus ir išmintingas: tegul pinigų taupytojai, jei nori, slapsto pastogėse, palėpėse ir žemėse vely indėlinius bilietus ar knygutes, užuot taip elgęsi su gyvaisiais pinigais banknotų arba aukso pavidalu. Čia kalbamoji taisyklė buvo įsakiai pabrėžta, valstybės taupomųjų kasų atžvilgiu, jų įstatų 3-jame straipsny (Kred. Įst. V peskyras, XI t. 2 dalis) ir, smulkaus kredito įstaigų atžvilgiu, Kredito Įstatų (XI t. 2 dalis) X-jo perskyrimo 101 straipsny. Kai dėl kitų kredito įstaigų, tai gana to, kad išimčių iš Civ. Teisenos 1083 straipsnio taisyklės įstatymuose nustatytų nebuvo ir nėra. Mūsiškė taupomųjų kasų valdyba vis dėlto kitaip supranta Civ. Teisenos 1083 straipsnį ir taria indėlius areštuotinus dar iš VII-jo skirsnio, vadinas, kad ir nesuėmus taupomosios knygutės. Tik nežinia, ar visos mūsų kredito įstaigos taip nusistačiusios. Jei

visos arba jų daug, tad netrukę grįšime į senovę, atžengsime pinigų taupymo būdu bent 100 metų atgal, kada taupytojai juos saugojo primityviai, slapstydami, tuo keldami banknotų infliaciją. Mūsieji įstatymdaviai rusinių taupomųjų kasų įstatus, jų 3-jį straipsnį, turiniu apkeitė šiaip: „Pirmieji 2000 litų indėlio negali būti aprašyti už skolas arba neįmokėtus mokesčius“ (Vyr. Ž. 28 ir 386/2657 Nr. Nr.). Tas apkeitimas, rasit, ir nuvedė taupomųjų kasų valdybą klystkeliais, bet vis dėlto Civ. Teisenos 1083 straipsnis su pastaba išliko kaip buvę, tebereiškia vienatinę ir bendrą taisyklę bankiniams indėliams areštuoti. Dabartinis įstatų 3 straipsnis, kad ir nereiškia išimties iš 1083 straipsnio, tačiau savo redakcija daugelį verčia abejoti dėl indėlių saugumo jo minimi neįmokėti mokesčiai, kurių nustatyme pasirodo daug neteisėtumo, per daug nuožiūros; pavyzdžiu teesie „Teisės“ straipsnis 28 n-re, 385 pusl.

Išvedant galą tam, kas čia išdėstyta, tenka teigti: ir dabar veikiančiais įstatymais kredito įstaigos aplamai ir taupomosios valstybės kasos ypačiai, mokėdamos indėlius ne jų savininkams, turi visuomet laikytis Civ. Teisenos 1083 straipsnio, o kai taupomosios valstybės kasos, tai be to dar turi laikytis savo įstatų 3 straipsnio, vadinas, vengti išmokos, jei indėlis nepraneša 2000 litų.

J. Beinorius.

I.

Dėl Vyriausiojo Tribunolo Civ. Teis. Įst. 161^{10} str. aiškinimo.

Civ. Teisenų Įstatymų 161^{1-24} sraipsniai, išleisti 1912 m. birželio 15 dieną, ir rusų kasacinė įstaiga — senatas — dėl jų pritaikymo nesuspėjo pasisakyti. Todėl Vyr. Tribunolo tų straipsnių aiškinimai yra visai savaiminga, nuo rusų teisinių palaikų nepriklausoma teisinė kūryba.

Daugiausiai abejonių sukelia 160^{10}-asis, nustatęs, kad įsakomos (priverčiamojo vykdymo) tvarkos nutarimai vykdomi bendra sprendimams vykdyti tvarka, su sąlygomis, kurių viena (išdėstyta to straipsnio 2-me punkte) atsakovas gali nutarimą vykdyti geruoju 3-jų dienų bėgyje nuo vykdytino raginimo įteikimo. Iš tos taisyklės kyla klausimai: 1) ar 3-jų dienų terminas visai atvejais pakeičia bendrų procesinių vykdymo taisyklių nustatytus sprendimui geruoju vykdyti terminus, sutrumpinant ilgesnius (Civ. Teis. Įst. 1095 ir 970 str. str.) ir pailginant trumpesnius (tų įst. 969 ir 971 str. str.); 2) jei tie terminai nėra visais atvejais pakeisti, tai kurie jų pakeisti, ir 3) jei pakeisti trumpesni terminai, tai kurie jų (969 str., 971 str.).

Vykdydami įsakomąjį nutarimą ir kreipdami išieškojimą į skolininko nekiln. turtą, antstoliai, Civ. Teis. 1095 str. nuostatu, įteikdavo jam raginimą nutarimą išpildyti 2-jų mėnesių bėgyje. Šis svarbus principinės reikšmės klausimas Vyrausiajam Tribunolui pateko spręsti 1931 m. rugsėjo mėn. 9 d. (Nr. 868), skolininko skundu dėl teismo antstolio pasielgimo, prasilenkusio su 1095 straipsniu.

Vyriausiasis Tribunolas išaiškino, kad 161^{10} str. nustatytas terminas nėra pakeitęs *visų* sprendimams geruoju išpildyti terminų, ir kad, vykdant įsakomąjį nutarimą, lieka galioje 2-jų mėn. terminas, kreipiant išieškojimą į nekiln. turtą ir, priešin-

gai, pakeičiama 969 straipsnio taisyklė, kuriąja anstolis, kreipiant išieškojimą į kilnojamąjį turtą, turėjo pastarąjį aprašyti kartu su išpildymo raginimo įteikimu. Vyr. Tribunolo motyvuose pažymėta: „Šito Civ. Proc. Įst. 161^{10} str. negalima aiškinti kaipo išimtį iš bendrų taisyklių sprendimams vykdyti (išieškotojų naudai), arba kaipo bendrų taisyklių panaikinimas. Tame straipsny nieko nėra pasakyta apie kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą, tuo tarpu bendrose taisyklėse sprendimams vykdyti išieškojimams, nukreiptiems į nekilnojamąjį turtą, taikomos taisyklės, numatytos Civ. Proc. Įst. 969 str., o į nekilnojamąjį — Civ. Proc. Įst. 1095 str. Šitas Civ. Proc. Įst. 161^{10} str. neaiškumas, kaipo bendra taisyklė, turi būti aiškinamas skolininko, o ne kreditoriaus naudai". „Be šitų juridinių samprotavimų ir gyvenimo sąlygos reikalauja didesnio atsargumo, aprašant ir parduodant už skolą nekilnojamąjį turtą, kuris ūkininkų krašte turi svarbios reikšmės".

Tuo būdu Vyr. Tribunolo suglausti motyvai yra šitokie: 1) „Civ. Proc. Įst. 161^{10} str. nepasakyta, kad netaikomos Civ. Proc. Įst. 1095 str. Šis straipsnis gali būti panaikintas tik įstatymo keliu, o ne interpretacijos keliu"; 2) 161^{10} straipsnyje, apart jo 2-me punkte nustatyto specialaus termino, nustatytos taip pat ir kitos 2 taisyklės: a) kad, siunčiant pildytiną raginimą atsakovui, jam būtų siunčiama taip - pat vykdymo nutarimo bei akto, kuriame tas nutarimas padarytas, nuorašų ir b) kad apie akto išpildymą pilnai ar dalinai būtų pažymima pačiame akte ir t. t." Tokiu būdu, iš šio straipsnio turinio matyti, kad vykdytiniems priverstina tvarka aktams taikomos bendros taisyklės sprendimams vykdyti ir tiktai suteikiamos skolininkui kai kurios privilegjos, norint apsaugoti skolininkus nuo visų netaisyklingumų, kurie gali kilti iš tos priežasties, kad byla išspręsta jiems nedalyvaujant ir jų nešaukiant teisman". Iš to seka, kad ir 3-jų dienų terminas, nustatytas tame pačiame straipsny, yra skolininko naudai ir turi tikslą apsaugoti pastarąjį nuo 969 straipsnio taisyklės, kuriąja kilnojamasis skolininko turtas antstolio aprašytinas kartu su pildytino raginimo įteikimu; 3) „Šis 3-jų dienų terminas turi tą prasmę, kad duoti atsakovui laiką išnaudoti savo teises, jam duotas Civ. Proc. Įst. 161^{11} str.".

Su šitais motyvais negalima sutikti: 1) Jei šalia Civ. Teis. įst. 161^{10} str. veikia 1095 str., turi būti taikomas ir 969 str.,

apie kurio netaikymą tame straipsnyje nieko nepasakyta. Taikant 3-jų dienų terminą, kai ieškojimas kreipiamas į nekilnojamąjį turtą, 2-jų mėnesių taisyklė, nustatyta 1095 str., nenaikinama. Ji veikia ir toliau, tačiau daroma išimtis vykdant įsakomąjį nutarimą. Išimtinės taisyklės bendrų taisyklių nenaikina, paliekant jas veikti visiems už išskirtų sričių esantiems santykiams. 2) Iš to, kad 161^{10} straipsnio 1-as ir 3-as punktai yra nustatyti skolininkų naudai, dar neseka kad ir 2-asis punktas turi tą patį tikslą. Kalbamas straipsnis yra vienintelis, liečiąs patį jau padaryto įsakomojo nutarimo vykdymą (kiti straipsniai liečia priteisimo įsakomąja tvarka), ir jis nustato, kad pastarasai atliekamas bendromis taisyklėms, tačiau, su trimis išimtimis. Tad spręsti klausimą, kieno naudai yra 161^{10} str. 2 punktas, tenka ne iš to paties straipsnio atskirų punktų sugretinimo, bet iš viso atitinkamo skyriaus bendro tikslo ir jo atskirų straipsnių (161^{1-24}) sugretinimu — suteikti kreditoriui galimumą skubiai realizuoti savo teisę, suprastinant, kaip teisenos, taip ir vykdymo procedūrą. Išdėstyto 161^{1} str. aktai turi 2 ypatumu: a) jų, bendrai imant, neginčijamumas (tinkamai paliudyti, kategoriškai nustatytų pildymo terminų ir negriautini liudytojų parodymais); b) jų svarbumas komercinei ir, aplamai, turtinei apyvartai, arba jų būtinumas ieškovui (vekseliai, kurių realizavimo užvilkinmas sutramdytų šalies ūkio aparato normalų funkcionavimą; išlaikymo pasižadėjimai nukentėjusių nuo nelaimingų atsitikimų darbininkų šeimoms ir p. p.). Paties įstatymo straipsniai paneigia tvirtinimą, kad 3-jų dienų terminas skolininkui yra suteiktas, duoti jam laiko išnaudoti savo teises, numatytas Civ. Teis. Įst. 161^{11} straipsny, nes tas galimumas jam rezervuotas 161^{16} straipsniu, kuriuo atsakovas per 7 dienas nuo raginimo gavimo gali kreiptis į apylinkės teisėją, kurio teismo ribose nutarimas vykdomas, prašant sustabdyti įsakomąjį vykdymą. Tokio prašymo padavimas, 161^{18} straipsniu, sustabdo iš dalies vykdymą. Pagaliau, 161^{16} str. nereikalaujama jokių įrodymų, prašant sustabdyti vykdymą: prašyme išdėstyti atsikirtimai duoda teisėjui pagrindo vykdymą sustabdyti. Kad 161^{16} straipsniu kaip tik turėta galvoje atsakovo galimumą pasiruošti kelti 161^{11} straipsnyje numatytą ieškinį, matyti ir iš 161^{20} straipsnio, reikalaujančio, kad vykdymo sustabdymas, padarytas 161^{16} straipsniu, būtų per mėnesį laiko patvirtintas to teismo, kuriam papuola

atsakovo (skolininko) „priešieškinys“ 161^{11} straipsniu. Tokiu būdu tenka padaryti išvadą, kad 161^{10} str. 2 punkte nustatytas 3-jų dienų geruoju nutarimui išpildyti terminas nieko bendro neturi su 161^{11} str. ir su atsakovo galimumu apsiginti nuo nesąžiningo ieškovo, nes tasai galimumas jam suteiktas minėtais 161^{16} ir 161^{18} straipsniais. To termino prasmė negali, atrodo, būti kita, kaip vykdymo pagreitinimas ir ilgesnių terminų sutrumpinimas, reiškia, vykdant įsakomąjį nutarimą, pakeičiami Civ. Teis. Įst. 1095 ir 970 straipsnių numatyti terminai. Bet 969 ir 971 str. str. taisyklės tuo terminu nėra pakeistos, nes, pripažinus 161^{10} str. 2 punkto tikslu terminų sutrumpinimą ir vykdymo pagreitinimą, pripažinimas drauge, kad jis siekia dar trumpesnių nei jo nustatyta terminų pailginimo, būtų aiškus contradictio in adjectio; sutrumpinti iki minimumo net bendrai vykdymo tvarkai terminai juo labiau turi galios įsakomajam vykdymui, kurio visa prasmė ir esmė kaip tik yra jo greitumas. Tos išvados verčia prieiti dar ir kiti samprotavimai: Civ. Teis. Įst. 969 str. yra lygiagretis tų įstatymų 1096 str., kuris numato uždėjimą draudimo nekiln. turtui kartu su įteikimu išpildymo raginimo; 969 str. yra tos pačios taisyklės pakartojimas kilnojamajam turtui, kuriam, vietoje draudimo, dedamas areštas. Tokiu būdu kilnojamojo turto aprašymas kartu su raginimo įteikimu tėra būdas apsaugoti ieškovo pretenziją, kad iki jos realizavimo turtas nebūtų išaikvotas, ir šis įstatymo tikslas negalėtų atkristi net tuomet, jei 161^{10} straipsnyje numatytas 3-jų dienų terminas būtų norma, nustatyta atsakovo (skolininko) naudai. Kad 969 straipsnio tikslas yra ne tik sprendimo greito įvykdymo dėl, bet turi galvoje ir to įvykdymo galimumo apsaugojimą, matyti ir iš to, kad ieškinių apsaugojimas kilnojamojo turto areštu kaip tik vykdomas tomis pačiomis 969 ir 971 straipsniuose nustatytomis taisyklėmis, kas įsakmiai pabrėžta 628 str.

Suglaudus visa anksčiau pasakytą, prieiname šią išvadą: Civ. Teis. Įst. 161^{10} str. 2 p., vykdant įsakomąjį nutarimą, nekeičia tų įstatymų 969 ir 971 str. str. nustatytų terminų, keisdamas, tačiau, 1095 ir 970 str. str. nustatytus terminus.

Priv. gynėjas *G. Trusfusas.*

II.

Žemės ūkio kilnojamojo turto varžytinių sustabdymas.

Ūkininkų skolų mokėjimui palengvinti įstatymo 8 str. (V. Ž. Nr. 435), „Apylinkės Teismas sustabdo tiek nekilnojamojo, tiek kilnojamojo turto varžytynes, jei skolininko skolų suma nepraneša 75% jo žemės ūkio nekilnojamojo turto kainos, nustatytos viršaičio ir seniūno arba surašant tą turtą varžytynėms", o 9 straipsniu, „Apylinkės Teismas sustabdo varžytynes ne mažiau kaip 4 ir ne daugiau kaip 8 mėnesiams. Šitą terminą, skolininko prašomas, apylinkės teismas gali pailginti ligi 1$^{1}/_{2}$ metų, kai skolininkui reikia įsigyti parduodamojo turto nuosavybės dokumentus". Kyla klausimas, ar 9 straipsnyje numatytas galimumas pailginti varžytynių nevykdymą iki 1$^{1}/_{2}$ metų galioja ir tuomet, kai yra aprašytas ir skirtas varžytynėms ūkininko-skolininko tik kilnojamasis žemės ūkio turtas. Tais atsitikimais Teismas pailginto termino neduoda. Toks nusistatymas atrodo suprantamas, nes apie įsigyjimą nuosavybės dokumentų kilnojamajam turtui ir kalbos negali būti: norint kilnojamąjį turtą užstatyti ar parduoti, tokių dokumentų, ypač nustatytos tvirtinės formos, įstatymuose nenumatyta. Tačiau, palyginus „Ūkininkų skolų mokėjimui palengvinti įstatymo" 9 straipsnį su to paties įstatymo 5 ir 8 straipsniais, turime prieiti kitas išvadas: 5 str. numatyta, kad varžytynės gali būti sustabdytos jei net aprašytas vien kilnojamasis žemės ūkio turtas (6 str. net draudžia skirti žemės ūkio kilnojamojo turto varžytynes anksčiau mėnesio nuo surašymo), o 8 straipsniu tokio turto varžytynių sustabdymas įvyksta tik jei skolininko skolų suma nepraneša 75% jo nekilnojamojo turto vertės; reiškia, kilnojamojo turto varžytynių sustabdymas įvyksta ryšium su skolininko nekilnojamuoju turtu, jo kaina ir galimumu jį įkeisti (žiūr. 10 str.), kad, tuo būdu, apmokėti visas skolas ir atleisti nuo pardavimo visą ūkį,

visa jo sudėtimi, taip pat ir jo inventorių; bet, tai atlikti, skolininkui reikalinga turėti savo nekilnojamàjam turtui dokumentų ir jų įsigijimui nustatytas galimumas pailginti varžytynių sustabdymą ligi $1^1/_2$ metų. Kadangi kilnojamojo turto varžytynių sustabdymas priklauso nuo skolininko nekilnojamojo turto stovio, tai ir parduodant kilnojamąjį turtą, tas pailgintas terminas gali būti pritaikytas, jei nekilnojamajam turtui trūksta dokumentų.

Teisybė, 8 straipsnis kalba apie parduodamojo turto nuosavybės dokumentus ir jei parduodamas vien tik kilnojamasis turtas, kuriam nuosavybės dokumentų įstatymuose nenumatyta, būtų lyg sunku kalbėti apie termino pailginimą neparduodamo nekilnojamojo turto nuosavybės dokumentams įsigyti; bet Civ. įst. X t. 1 d. 387 str. 1 d. (Rusų Senato Civ. 84/75 sprend.), žemės ūkio inventorius yra to ūkio nekiln. turto priklausinys. Civ. Įst. X t. I d. 388 str., fabriko darbo įrankiai laikomi to fabriko priklausiniais. Pagaliau, tų įstatymų 1128 str. Pastaba, veikusia ligi 1922 metų balandžio mėn. 20 d. pakeitimo (V. Ž. Nr. 85), dukterys paveldėdavo savo mirusio tėvo nekilnojamojo turto $^1/_7$ dalį, ir $^1/_7$ dalį kilnojamojo, jei paliktas turtas susidėdavo iš žemės ūkio inventoriaus. Vadinasi, įstatymdavėjas inventorių laikydavo nekilnojamojo turto priklausiniu ir jo likimas ir paskirstymas tarp įpėdinių priklausydavo nuo nekilnojamojo turto likimo bei paskirstymo tarp jų. Bet pagal „Žemės savininkų turto, kuris neleidžiama aprašyti ir parduoti, sąrašą“ (V. Ž. Nr. 375), inventoriaus dalis — žemės ūkio nekilnojamojo turto priklausinys, savaime apsaugota nuo pardavimo ir kad kiek yra pas ūkininką virš tame sąraše nurodyto inventoriaus, jis nebeskaitytinas jau nekiln. turto priklausiniu. Bet toks samprotavimas nepagrįstas. C. Teis. Įst. 973 str. 10 p. ir jo pakeitimu (V. Ž. Nr. 374), neaprašytina būtino žemės ūkio inventoriaus norma, o tų pačių įstatymų 974 straipsnyj nustatyta, kad likęs virš būtinos normos inventorius aprašytinas tais atvejais, kai skolininkas daugiau jokio turto, aplamai, neturi ir skolos negalima būtų kitaip išieškoti. Vadinas, viršijantį normą inventorių įstatymas, nelaikydamas jį būtina žemės ūkio priklausomybe, skaito, visgi, s v a r b i a to ūkio priklausomybe. Tų pačių įstatymų 975 str. draudžia parduoti viršijantį normą inventorių, nesant kito kil-

nojamojo turto, jei dėl jo atskyrimo nuo žemės ūkio šis būtų suardytas bei sugadintas.

Tuo būdu, viršijąs būtiną normą inventorius mūsų įstatymais yra surištas su nekilnojamuoju žemės ūkio turtu, ir todėl, parduodant kilnojamasis žemės ūkio turtas, pailginimą varžytynių sustabdymo termino ligi $1^1/_2$ metų, nuosavybės dokumentams įsigyti, tenka laikyti atitinkančiu „Ūkininkų skolų mokėjimui palengvinti įstatymo“ 9 str.: žemės ūkio inventorius yra to ūkio priklausinys; parduodamas lyg pats nekilnojamasis turtas.

G. Trustfusas.

Kritika, recenzijos ir bibliografija.

The League of Nations and the Recognition of States, by Malbone W. Graham *(prof. M. W. Graham, Tautų Sąjunga ir valstybių pripažinimas, Kalifornijos Universiteto leidinys, 79 pusl.).*

Šis antras prof. Graham veikalas (apie jo pirmą veikalą jau teko rašyti „Teisės“ 26 nr.) parašytas susipažinus su šia įdomia problema praktikoje, tai yra, aplankius visas po didžiojo karo susikūrusias valstybes, tarp jų ir Lietuvą. Lietuvos pripažinimo klausimas kaip tik buvo susijęs su priėmimu į Tautų Sąjungą, tai būtų pravartu supažindinti bent trumpai mūsų teisininkus su prof. Grahamo knygoje iškeltais klausimais.

Kaip žinoma, Lietuvos ir kitų Pabaltijo valstybių priėmimas į Tautų Sąjungą perėjo dvi stadijas. Jų prašymas priimti į Sąjungą pakto 1 str. 2 pastr., buvo 1920 m. gruodžio 10 d. perduotas 5-ai komisijai, turėjusiai savo žinioje naujų narių priėmimą bendrai. Ta komisija nustatė, kad Pabaltijo valstybės yra įvykdžiusios naujiems nariams priimti reikalingas sąlygas statuto 1 str. 2 pastr. Bet, nepaisant to, komisija pasiūlė Tautų Sąjungai pranešti Lietuvos, Latvijos ir Estijos vyriausybėms, kad jų prašymas esąs peržiūrėtas, bet aplinkybės dar neleidžiančios galutinai padaryti sprendimo dėl to prašymo ir kad iki galutinio sprendimo tuo reikalu jos galėsiančios dalyvauti Tautų Sąjungos techniškose organizacijose, kurios turi bendro intereso.

Taigi, čia turima reikalo su nepilnu priėmimu į Tautų Sąjungą, „admission incomplète“, kaip Fauchille tokį priėmimą vadina, t. y. su nario teisių atžvilgiu, aprėžtu priklausymu Tautų Sąjungai arba su vadinamuoju „de facto“ priėmimu.

1922 m. rugsėjo 22 d. Lietuva, Latvija ir Estija buvo priimtos į T. Sąjungą pilnateisiais, t. y. „de jure“ nariais.

Dėl *teoretinės* šio klausimo pusės, tai čia yra dvi priešingos nuomonės. Pirmąją atstovauja žinomi T. S-gos pakto komentatoriai vokiečių mokslininkai prof. Schuecking ir dr. Wehberg, ir žymūs prancūzų tarptautinės teisės mokslininkai, kaip prof. Fauchille ir Scelle; priešingos nuomonės laikosi prof. Hatscheck ir Coucke.

Schuecking ir *Wehberg* laikosi to nusistatymo, kad priėmimas į Tautų Sąjungą yra „ipso jure" visiškas pripažinimas iš Tautų Sąjungos narių pusės. Tą nuomonę jie pamatuoja štai kaip: „bet ir Sąjungos, kaip taikos šeimos, faktas gi kalba už šį nusistatymą". Statuto 12 str. 1 pastr. sako, kad ginčai, „galį privesti prie santykių nutraukimo", turi būti perduoti trečiųjų teismui arba tarybai ištirti. Bet jeigu Tautų Sąjungoj yra galimas diplomatinių santykių nutraukimas, tik padarius mėginimą taikingai išspręsti ginčą, tai normaliu keliu diplomatiniai sąjungos narių santykiai neturi būti nutraukti, nes antraip gali iškilti klausimas apie priverčiamąją Sąjungos egzekuciją pagal 16 str. Taigi, visi Sąjungos nariai turi betarpiškai užmegzti diplomatinius santykius su naujai priimtomis valstybėmis, o tatai reiškia pripažinimą „de jure".

Hatscheck ginčija Schueckingo — Wehbergo nuomonę. Pasak jo, priėmimas į Tautų Sąjungą nereiškiąs pripažinimo „de jure", pirmiausia, dėl to, kad „valstybės, sudarančios mažumą, daugumos nutarime dėl pripažinimo, be abejo, norėjo savo votumu iššaukti nepripažinimą, — taigi, jei jos būtų daugumos nutarimu surištos, tat būtų jų suvereninių teisių peržengimu".

Tačiau Hatschecko prieštaravimas, kad negalima esą priversti mažumą, balsavusią prieš naujosios valstybės priėmimą, padaryti tarptautinės teisės išvadas iš daugumos nutarimo ir užmegzti diplomatinius santykius su naująja valstybe, taip pat atrodo nevisai teisingas. Mat, Tautų Sąjunga, bent teoretiškai, yra aukščiau valstybių stovinti organizacija (arba, tikriau sakant, ji turi būti tokia). Ji turi būti ne tik politinė valstybių sąjunga, esanti didžiųjų valstybių įtakoje, bet ji labiausiai turi būti pastatyta tarptautinės teisės pagrindais. To dėliai Tautų Sąjungos nutarimas dėl naujos valstybės priėmimo nariu ne tik turi būti kiekvieno senesniojo Sąjungos nario gerbiamas, bet ir turi uždėti senajam nariui pareigą elgtis su naująja

valstybe, kaip su kiekvienu kitu Tautų Sąjungos ir tarptautinės teisės šeimos nariu. Bet toks lygus santykiavimas reiškia pripažinimą „de jure“, t. y. reguliarių ir ilgalaikių diplomatinių ir teisinių santykių užmezgimą.

Fauchille pabrėžia, kad Tautų Sąjungos narių daugumos nutarimas yra privalomas nusistačiusiai prieš priėmimą mažumai, nes jai neprivalomi tik tie nutarimai, kurie paktu reikalauja priėmimo vienu balsu, o priėmimas į Tautų Sąjungą, pakto 1 str. 2 pastr., įvyksta $^2/_3$ daugumos nutarimu, taigi, priėmimo nutarimas turįs būti laikomas privalomu mažumai, ir todėl priėmimas Tautų Sąjungai reiškia priimtos valstybės pripažinimas „de jure“.

Pagaliau, *Coucke*, kurio svyravimai šiuo klausimu priveda jį prie bereikšmių teoretinių išvadų ir kuris Sąjungos narį, balsavusį prieš naujos valstybės priėmimą, ne tik atleidžia nuo „de jure“ pripažinimo pareigos, t. y. nuo teisinių santykių užmezgimo su naujuoju nariu, bet ir mėgina neigti už priėmimą balsavusio nario pareigą pripažinti naujai priimtąją valstybę, susiduria su priešinnku *Scelle* asmenyje. Pastarasis sako, kad priešingas nusistatymas yra suverenumo sąvokos absoliutinio supratimo padarinys ir todėl gresiąs pavojum tarptautinės teisės egzistencijai.

Prof. Graham savo veikale apsistoja prie čia minėtų teoretinių klausimų, nušviesdamas juos grynai praktikos atžvilgiu. Autorius duoda visą eilę pavyzdžių iš Tautų Sąjungos praktikos, sprendžiant naujų narių priėmimo klausimą. Dėl Baltijos valstybių autorius nurodo į tai, kad Lietuva pirma iš jų kreipėsi su prašymu priimti į T. Sąjungą. Po to su panašiais prašymais kreipėsi Estija ir Latvija. Prof. Graham, remdamasis visa eile labai įdomių dokumentų, kuriuos nagrinėja tarptautinės teisės atžvilgiu, prieina išvadą, kad tarp priėmimo į T. Sąjungą ir pripažinimo „de jure“ yra didelis skirtumas. Nors su priėmimu į T. S-gą surištos pasėkos yra teoretiškai tos pačios priimtai valstybei, kurios yra jai iš atskirų valstybių pripažinimo, tačiau praktiškai naujai valstybei individualinis pripažinimas iš senųjų valstybių pusės — ypač didžiųjų — turi didelės reikšmės, nes nuo to pripažinimo priklauso ne tik diplomatinių ir konsularinių, bet ir ekonominių santykių užmezgimas. Priėmimas gi į T. S-gą turi dau-

giau moralinės reikšmės, t. y. kaipo priėmimas į civilizuotų valstybių šeimą, nes jųjų vyriausioji organizacija yra Tautų Sąjunga. Taigi, čia juridiškai tenka atskirti priėmimą į Tautų S-gą, kaipo kolektyvinį aktą, turintį moralinę - politinę reikšmę, nuo atskirų valstybių pripažinimo, esančio individualiniu aktu ir turinčio praktišką reikšmę. Nors abudu aktai tarp savęs yra surišti, tačiau jie neišplaukia vienas iš kito. Vadinasi, pripažinimas „de jure" net ir iš didesnių valstybių pusės dar nereiškia, kad tuo jau kalbamai valstybei patikrintas priėmimas į T. S-gą (kaip tai, pavyzdžiui, buvo su Latvija ir Estija). Antra vertus, iš priėmimo į T. Sąjungą dar neseka, kad priimta į Tautų Sąjungą naujoji valstybė, eo ipso laikoma pripažinta „de jure" net tų valstybių, kurios balsavo už priėmimą. Lietuvos „de jure" pripažinimo praktika tai vaizdžiai parodė. Nors Lietuva buvo priimta į T. S-gą jau 1922 m. rugsėjo 22 d. (ir už tą priėmimą balsavo ir santarvės valstybės), pripažinimas „de jure" iš Anglijos, Italijos, Prancūzijos bei Japonijos pusės užsitęsė iki 1922 m. gruodžio 20 d. Pasirodė, kad santarvės valstybės darė Lietuvos pripažinimui didelių kliūčių. Prieš pripažinimą įvyko pasikeitimas notomis ir politiškai diplomatinis pasiaiškinimas. Ambasadorių konferencijai pranešus Lietuvos vyriausybei 1922 m. birželio 13 d. apie sąlygas, kuriomis gali įvykti pripažinimas „de jure", buvo pasiųsta Lietuvos užsienių reikalų ministerio p. Jurgučio 1922 m. rugpūčio 4 d. nota. Joje ministeris nurodo, kad Lietuva sutinkanti su Nemuno internacionalizacija, Versalio taikos sutarties 342—345 str. str. Bet jis kartu pažymėjo, kad Versalio sutarties dispozicijos apie laisvą navigaciją Nemunu tėra įvykdomos tik taikos metu, o kadangi Lenkija neteisėtai okupavusi Lietuvos teritorijos dalį ir tokiu būdu esanti su Lietuva karo stovyje, tai tie nuostatai jai negali būti taikomi. Toliau, Lietuvos užsienių reikalų ministeris atkreipė dėmesį į tai, kad su Lietuvos pripažinimu taip pat esąs surištas perdavimas Lietuvai suvereninių teisių Klaipėdos kraštui, Versalio sutarties 99 str., ir pasiremiant Santarvės valstybių 1919 m. birželio 16 d. atsakymu Vokietijai šiuo reikalu. Į tai buvo atsakyta 1922 m. spalių 13 d. p. Poincaré nota Lietuvos atstovui Paryžiuj, kurioj jis atkreipė Lietuvos vyriausybės dėmesį į tai, kad Nemuno internacionalizavimo sąlygos turinčios būti priimtos be jokio

rezervo ir kad pripažinimas „de jure" nieko bendro neturįs su Klaipėdos klausimo išsprendimu. Pagaliau, tą klausimą išaiškino Lietuvos ministerio Galvanausko 1922 m. lapkričio 18 d. nota Ambasadorių Konferencijos pirmininkui. Šioj notoj buvo nurodyta, kad Lietuvos vyriausybė be rezervų priėmusi Versalio sutarties dispozicijas apie navigaciją Nemuno, bet tik nurodžiusi nenormalius santykius su Lenkija, kas apsunkina tų dispozicijų įgyvendymą Lenkijos atžvilgiu. Toliau jis nurodo lietuvių tautos norą kiek galima greičiau išspręsti Klaipėdos klausimą, bet galop pabrėžė, kad šis jo nurodymas „n'avaient pas le caractére de rèserve" (neturi rezervo pobūdžio). Į šią notą, kurioj Lietuvos vyriausybė faktiškai nusileido nepamatuotiems Santarvės valstybių reikalavimams, buvo atsakyta 1922 m. gruodžio 20 d. kolektyvine Ambasadorių konferencijos nota, kurioj Lietuva buvo pripažinta „de jure", pasiremiant tuo, kad ji priėmusi 1922 m. liepos 13 d. sąlygas be jokių rezervų.

Taigi, čia buvo siekiama naudos, statant pripažinimui politines sąlygas, kurios jokiu būdu negali būt pateisinamos tarptautinės teisės atžvilgiu.

Tuo būdu Lietuvos praktika kaip tik rodo, kad teoretinė šio klausimo pusė labai svyruoja ir kad, deja, priėmimo Tautų S-gos, kaipo kolektyvinio akto, efektyvinė reikšmė yra nedidelė, palyginus su individualinio pripažinimo akto svarba naujai valstybei, kuriai tenka už tai net daryti politinio pobūdžio nuolaidų. Prof. Graham nušviečia visą eilę nuomonių, kaip antai įžymaus anglų valstybės vyro lordo Roberto Cecilio, Fischerio ir kitų žymių mokslininkų bei politinių veikėjų šiuo reikalu, kurių dauguma pasisakė už nesuvaržymą atskirų valstybių ir pripažinimo klausimo nerišimą su priėmimu į Tautų Sąjungą. Prof. Graham, surinkęs ir sistematizavęs gausingą medžiagą šiuo klausimu, atliko svarbų darbą tarptautinės teisės mokslui bei praktikai.

Dr. G. Rutenbergas.

II. *Reinhart Maurach,* **Kritik der Notstandslehre.** *Carl Heymanns Verlag, 1935, 154 p. p.*

Maurach'o veikalas yra skirtas būtino reikalingumo problematikai Vokietijos baudžiamosios teisės (StGB § 54 maždaug atitinka mūsų B. St. 46 str.) srityje. Šioj problemoj, kaipo

„teisės mikrokosme“ (*Goldschmidt'o* išsireiškimas), atsispindi beveik visa baudžiamosios teisės problematika, ir autorius nepasigailėjo darbo savo tyrinėjimą įgilinti. Vokietijos doktrinos, teismo praktikos ir teisės politikos (baudžiamojo kodekso reformos darbai) šviesoje autorius detaliai nagrinėja klausimus, iškeltus taikant 54 §-ą, stengdamasis juos paliesti ir nacionalsocialistinės ir liberalistinės pasaulėžiūros akimis. Autorius laikosi savo darbe šios sistemos: pirmame skyriuje — bendrieji pagrindai: įvadas, pavojus ir veiksmas; objektyvus neteisiškumas (Rechtswidrigkeit), įvertinimo ribos; santykis tarp pavojaus ir būtino reikalingumo veiksmo. Antrame skyriuje nagrinėjamas būtino reikalingumo veiksmo turinys, atskirai svarstant „innergesetzlich“ ir „űbergesetzlich“ pateisinamąjį „būtiną reikalingumą“ ir gerovių įvertinimą. Pagaliau, trečiam skyriuj nagrinėjami „bėdos veiksmai“ (Nothandlung), kurie neįeina į būtino reikalingumo sąvoką.

Dogmatinių tyrinėjimų mėgėjams šis veikalas yra rekomenduotinas. *J. R.*

Apžvalga.

1. Nauja Lenkijos konkurso teisė.

Nuo 1935 m. sausio 1 d. Lenkija suvienodino savo konkursinę teisę. 1934 m. spalių 24 d. įstatymas pakeitė veikusius ligšiol Lenkijoje: 1) Vokietijos 1877 m. vasario 10 d., 1898 m. gegužės 20 d. perredaguotą (veikiantis pas mus Klaipėdos krašte) įstatymą, 2) Prancūzijos Code de Commerce 437—614 str. str. (veikiantieji pas mus Suvalkijoje), 3) Prekybinio Proceso Įstatymo 384—549 str. str., Civ. Teis. Įst. 1400 str. I pastabos priedą (veikiantieji pas mus Kaunijoj ir Vilnijoj), 4) Austrijos 1914.XII.10 d. konkurso įstatymą.

Svarbiausieji naujos konkurso teisės dėsniai yra šie:

Pirklys turi, tam tikrai prekybos padėčiai esant, reikalauti įsteigti konkursą; kitaip, jam gresia visa eilė nemalonių padarinių. Nusigyvenusis skolininkas gali būti suimtas, Teismui nutarus įsteigti konkursą, ir esant įtarimui, kad jisai pats slepiasi arba slepia savo turtą. Labai plačiai yra reguliuoti konkurso įsteigimo padariniai skolininko sudarytų sutarčių atžvilgiu, k. a. pirkimo sutarčių, rezervuojant sau nuosavybės teisę, komisijos, agentūros, tarnybos, kontokorrento, skolos, nuomos sutarčių. Ypač smulkiai yra sureguliuota paskutinioji sritis. Įstatymas skiria skolininko sudarytų santorių negaliojimą nuo jų ginčytinumo. Prie negaliojančių (konkurso masės atžvilgiu) santorių priskiriami nepiniginiai santoriai, pretenzijų aptikrinimai, sudaryti tam tikrą laiką prieš įsteigus konkursą, ir piniginiai santoriai, sudaryti su tam tikromis asmenų grupėmis šešis mėnesius prieš įsteigus konkursą. Užginčyti santorius galima dar dažniau. Šiuo atveju naujas įstatymas yra suderintas su nauju suvienodintu obligacijų įstatymu.

Konkurso bylos sprendžiamos Apygardos Teismų, kurių sprendimai bei nutarimai skundžiami Apeliaciniams Rūmams. Pažymėtina, kad kasacijos konkurso bylose (išskyrus du atveju) neleidžiama. Tiesioginiai, visą konkurso procedūrą veda ne kolegialinis teismas, o jo paskirtas *teisėjas - komisaras* (jo funkcijas gali pildyti ir apylinkės teisėjas), kurio nutarimai skundžiami Apygardos Teismui. Visus nusigyvenusio skolininko reikalus veda konkurso valdytojas, prie kurio gali būti kreditorių komitetas. Kreditorių susirinkimas vaidina nesvarbų vaidmenį, nes naujas įstatymas pašalino kreditorių autonomiją konkurso procedūroje. Kreditorių ir jų pretenzijų rūšiavimo, jų pareiškimų priėmimo bei padalinimo atžvilgiu įstatymas maža naujo teįnešė.

Konkursas *baigiamas* konkursinę masę padalinus, procedūrą nutraukus arba priverstinai susitaikius. Procedūra nutraukiama, kai aktyvo

masės nepakanka procedūros išlaidoms, sutikus kreditoriams arba jiems nepateikus reikiamo avanso konkurso bylai. Kai dėl priverstinio susitaikymo, tai jisai mutatis mutandis atitinka mūsų administraciją; čia, matyt, pasinaudota ypač Italijos ir Vokietijos pirmojo krizio įstatymais.

(Dziennik Ustaw 1934, pos. 834; Zeitschrift für osteuropäisches Recht. N. F. 1 Jg. H. 12, 601—618).

2. Vado principas teisme.

Nacionalsocialistinei Vokietijai proklamavus „vado" principą visose valstybės administracijos srityse, teko iškelti klausimą dėl Führer'io principo įvedimo teismuose. Ligi šiol tas pradas dar negavo jokios įstatyminės formos; problema dar tebediskutuojama. Tačiau jau šioj diskusijoje yra gana daug įdomių momentų.

Vado principo įvedimas teisingumo srity susiduria su teismų *kolegialumu*. Radikalesnė grupė norėtų visai panaikinti kolegialinius teismus ir jų vietose visur steigti vienasmenius teismus, kuri instancija, esą, daugiau yra suderinama su vado principu. Ligšiol tačiau nematyti, kad toks radikalus sumanymas būtų realizuotas. Kaikurių vado principo šalininkų nuomone, kolegialinių teismų panaikinimas ne tik neįgyvendintų vado principo, bet dar jį apeitų. Ir iš tikrųjų: ten, kur yra vienas teisėjas, netenka kalbėti apie vadovybę; ši įmanoma tiktai ten, kur yra kolegija. Vado principo įgyvendinimas teisingumo srityje esąs naudingas ir reikalingas: anoniminių kolegijų vieton atsistosianti gyva asmenybė, nešanti visą atsakomybę.

Kuo turi pasireikšti vado principas kolegialiniame teisme? Ogi tuo, kad tik pirmininkaujantis teisėjas *sprendžia* bylas; kiti teisiančios sudėties teisėjai dalyvauja tik pasitarimuose, bet patys nesprendžia. Šitokiai teisėjų degradacijai iškelta visa eilė prieštaravimų. Nurodoma į *posėdininkų* rolę. Nacionalsocialistinis režimas praplėtė posėdininkų dalyvavimą teismų sudėty, ypač profesiniuose teismuose. Taip, pav., spaudos bylose apygardos teisme dalyvauja kartu su pirmininkaujančiu teisininku keturi posėdininkai - žurnalistai, o aukščiausiame spaudos teisme net šeši neteisininkai. Teigiama, kad posėdininkų pavertimas grynais patarėjais prieštarauja nacionalsocialistinei dogmai, kuri skelbia, kad teismas turi būti artimas liaudžiai; o tatai atsiekiama liaudies elementui dalyvaujant teisme. Žmonės, girdi, ramiai pasitiki profesiniais teismais tik todėl, kad juose posėdžiauja jų pačių atstovai. Tas pat yra ir baudžiamose bylose: liaudies pasitikėjimas nyktų, jeigu neteisininkai būtų tik patarėjai, su kurių nuomone pirmininkai, spręsdami bylas, gali visai nesiskaityti. Toliau nurodoma, kad vado principo įvedimas turi neigiamai paveikti ypač juristus - teisėjus. Toks teisėjas, kuris per ilgus metus neturi jokios įtakos sprendimui, negalės įsigyti tų kvalifikacijų, kurios yra reikalingos bylas sprendžiančiam teisėjui. Yra pavojus, kad tokiuose teisėjuose išaugs inferioriteto kompleksas ir jie, būdami pakelti į pirmininkus, nebus

tam tinkamai psichologiškai pasiruošę. Tokiu būdu ši sistema turės sumažinti teisėjų kvalifikacijas. Be to, santykiai tarp pirmininkaujančio ir kitų teisėjų turės pablogėti. Geresni ir energingesni kolegialinių teismų teisėjai stengsis gauti vienasmenio teismo teisėjo vietas; kolegialiniuose teismuose liks tik tie, kurie sutiks su savo užimama žema pozicija. Tada teks papildyti kolegialinius teismus jaunais teisėjais, kuriems pirmininkaujantis galės dar lengviau primesti savo valią ir nusistatymą. Vadinasi, užuot turėjęs geresnių teisėjų atranką, kolegialinis teismas turės blogesnius teisėjus. Nereikia dar užmiršti tos padėties, kokioj atsidurs teisėjas, kuris turės motyvuoti ne jo paties padarytą sprendimą. Pirmininkaujančiam teks tokiais atvejais, be abejo, sprendimą žymiai keisti, kas neišvengiamai susieta yra su nereikalingu jėgų aikvojimu. Antra vertus, uždėti vienam pirmininkaujančiam pareigą rašyti motyvus yra fiziškai negalima. Pagaliau nurodoma dar į tai, jog toks teisėjo vaidmens pakeitimas turi neigiamai paveikti jo socialinę poziciją, nepriklausomo ir pasiduodančio tik įstatymui valdininko.

Neišvengiamoms kolizijoms tarp vado ir kolegialumo principų išvengti literatūroje buvo, tarp kitko, nurodyti šie du receptai. Jeigu pasirodo, kad vienas kolegijos narys laiko skelbiamą sprendimą prieštaraujantį „tikrajai teisei" (dem richtigen Recht), tai pirmininkaujantis gali sprendimo neskelbti ir sudaryti naują teismo sudėtį sprendimui padaryti ir paskelbti. Prieš šitokį sumanymą visai teisingai nurodoma, kad jis vargu bau suderinamas su vado principu. Faktiškai tatai turi vesti prie naujo, gilesnio to sprendimo apsvarstymo. O kuom jisai skirsis nuo tradicinio metodo?

Dar toliau eina antras receptas: nesutikus abiem kolegijos nariams su pirmininkaujančiu, visa byla turi būti iš naujo *nagrinėjama*. Vadinasi, priešingai vado principui, kaip šio sumanymo kritikai teisingai sako, pirmininkaujančio majorizavimas yra visai galimas ir turi labai toli einančius padarinius. Nurodoma dar į dideles išlaidas, susietas su tokio proceso pakartojimu.

Yra ir mažiau radikalių pasiūlymų, kuriais teisėjai nedegraduojami, o, paliekant juos pilnateisiais sprendžiančiais teisėjais, tiktai stiprinamas pirmininkaujančio vaidmuo. *Proceso vedime* (Prozessleitung) rekomenduojama pilnai pravesti vado principą, nes čia turima reikalo su tikslingumo klausimais, kurių išsprendimą — atsižvelgiant į proceso pagreitinimo reikalingumą — galima pavesti vienam asmeniui. Bylų sprendimo srity siūloma pavesti pirmininkui išspręsti tokius klausimus, kurie nereikalingi pasitarimų, pav., civiliniame procese už akių sprendimas; kardomųjų priemonių nustatymas ir jų panaikinimas baudžiamajame procese. Tačiau skundai dėl šių veiksmų turi eiti į kolegiją.

Nurodoma į skirtumą tarp teisėjo ir kitų sričių valdininko. Tuo tarpu, kai kitose srityse valdininkas nieko galutinio nepadaro ir jis gali visada savo nutarimą pakeisti, teisėjas to padaryti negali, nes tam prieštarauja res iudicata dėsnis. Todėl teisingumo srity negali būti vado be atitinkamos *vado kontrolės*, ši kontrolė jau yra pavesta teisiančios sudė-

ties „vado“ kolegoms. Sudaroma tokia konstrukcija, kuri turi suderinti vado principą su kolegialumo pradu: pirmininkaujančio uždavinys yra daryti sprendimus ir juos skelbti; kiti teisėjai turi jam duoti patarimus ir daboti, kad jisai nedarytų klaidingų sprendimų.

Kritikai teisingai nurodo, kad šitoki konstrukcija iš esmės nekeičia senos balsavimo tvarkos ir yra tik „žaidimas žodžiais“. Prieš tai atsikertama šiaip: esą, lig šiol teisėjai galėjo primesti pirmininkaujančiam savo, *kitą*, nuomonę, dabar gi jie tik tada galės tat padaryti, jei jie įsakmiai laikys pirmininkaujančiojo sprendimo projektą neteisingą ir klaidingą.

Siūloma dar, kad baudžiamose bylose kaltės klausimą spręstų kolegija, o bausmės dydžio klausimas būtų pavestas vien tik pirmininkaujančiam, kuris turi *išklausyti* kitų teisėjų nuomonę. Nurodoma, kad dabartinis bausmės dydžio nustatymas balsavimo keliu yra „unwürdiger Kuhhandel“. Esą, teisėjai ilgai skaičiuoja ir derasi, kol jie nesusitaria, o tuo bausmių tikslas neatsiekiamas.

Toliau patariama, kad nuomonių skirtumų jokiu būdu neturi būti sprendime. Atskiros nuomonės gali būti diskutuojamos motyvuose; išoriniai gi sprendimas, vien pirmininkaujančio pasirašytas, turi būti vieningas.

Pagaliau, — o tuo sutinka tiek vado principo šalininkai, tiek ir jo priešininkai, — viskas pareina nuo vadų asmenybės: teisingumo vadais gali būti paskirti tik tokie asmens, kurie iš tikrųjų turi visas reikiamas vado kvalifikacijas.

(*Hagemeister* žurnale „Deutsches Recht“, 1934, H. 20, 490 ff; *Freisler* žurnale „Deutsche Richterzeitung“ 1935, H. 2; *Nauk*, ibidem, H. 3; *Valdmann*, ibidem, 72 ff.; *Rechling*, ibidem, 74 ff.; „Deutsches Recht“ 1934, H. 24, 589 ff.; *Freisler*, Deutsche Justiz, 1934, 1597 ff.).

3. Baudžiamosios teisės reforma Vokietijoje ir Prancūzijoje.

Naujos Vokietijos baudžiamosios teisės (turima galvoje baudžiamosios teisės novelės ir specialūs įstatymai, išleisti po nacionalsocialistinės revoliucijos) pagrindan yra padėtas principas *kovos su nusižengėliu*, kuris savo valia, nukreipta prieš etišką santvarką, save išskiria (eliminuoja) iš tautos (Volksgemeinschaft) arba jos interesų. Nauja baudžiamoji teisė baudžia nusikaltėlį (Täter) ir jo *valią*, nepareinamai nuo veiksmo rezultatų. Iš šių nuostatų išvedama taisyklė, kad kiekvienas antietiškas ir todėl baustinas veiksmas turi būti persekiojamas, net ir nesant rašyto įstatymo: atsisakyta nuo principo *sine lege nulla poena*. Pasenėjimas žymiai suvaržomas; jisai perkeliamas iš materialės teisės į procesinę: ne antietiškų veiksmų nebaustinumas (materialė teisė), bet instrukcija prokuratūrai tam tikrais atvejais nepersekioti nusikaltėlį (procesinė teisė). Bausmė, nukreipta prieš blogos valios asmenis, turi būti *„vieninga“* (Einheitsstrafe), o ne iš sudėties (Gesamtstrafe). Išskiriami iš baudžia-

mosios teisės apsileidimo veiksmai, kurie sudaro atskirą sritį, „disciplinarinė baudžiamoji teisė“ (Ordnungsstrafrecht).

Baudžiamoji teisė išeina iš tautos bendrumo (Volksgemeinschaft) idėjos. Todėl sunkiausias nusikaltimas yra tautos išdavimas, suprantamas labai plačiai. Jam taikomos bausmės „Aechtung“ (paniekinimas) ir „Ehrlosigkeit“ (garbės atėmimas)[1]. Toliau eina normos, kurios apsaugoja tautos vieningą nusistatymą (die einheitliche Haltung). Esą, nacionalsocializmo dėka, vokiečių tautoje yra visiems bendros tautos garbės, tautos taikos sąvokos, tikybinis jausmas, partijos reikšmė ir t. t. Paskum eina didesnis atsižiūrėjimas į tautos symbolius, k. a. vėliavą ir t. t. Darbo taika (Arbeitsfrieden) reikalauja specialių baudžiamųjų nuostatų. Ir privatus turtas gali privesti prie nusikaltimų: nei vienas tautos narys negali naudotis savo turtu arba savo teisėmis taip, kad iš to būtų nuostolis tautai.

Įdomu sulyginti su šiais principais naują *Prancūzijos 1934 metų baudžiamojo kodekso projektą*. Jisai nėra originalus, bet stengiasi pritaikyti mokslo rezultatus Prancūzijos visuomenės reikalams.

Bendroje dalyje atsisakyta nuo garbės atėmimo bausmių; dalyvių nubaudimas lygiai, kaip ir vyriausių kaltininkų, atkrito; kiekvieno atsakomybė turi būti individualizuota; įvestas bendroj formoj reikalingo apsigynimo institutas.

Skaitytasi su naujais siekimais tarptautinės baudžiamosios teisės srity. Teritorialumo principo reikšmė precizuojama tikra „nusikaltimo padarymo vietos“ definicija. Teisėjai, spręsdami klausimą dėl lygtino nuteisimo, recidivo, ištrėmimo ir pan., gali atsižiūrėti į užsienio sprendimus. Nustatoma bendra kompetencija tarptautinės teisės deliktams. Savi piliečiai išduodami, tačiau tik savitarpumo pagrindais.

Kai dėl senos bausmių sistemos, tai ji paliekama be didelių pakeitimų. Ir mirties bausmė paliekama, tačiau egzekucija turi būti padaryta neviešai. Panaikintos bausmės už politinius nusikaltimus, būtent, ištrėmimas ir pilietinių garbės teisių atėmimas. Sunkesnieji darbai Gianoj gali teismo būti pakeisti kalėjimu, jeigu kaltininkas to yra vertas. Laikymas asmenų vienutiniuose kalėjimuose projekto retai leidžiamas. Progresyvinė bausmių sistema turi eiti kaltinamajam pasitaisyti.

Iš naujo sistematizuotos yra apsaugos priemonės. Prie jų priskiriama: apsigyvenimo uždraudimas, svetimšalių ištrėmimas, preventyvinis laidavimas ir tėvų priemonės.

Teisėjo galia skiriant bausmę žymiai praplėsta. Be apsunkinančių ir švelninančių aplinkybių įvedamas dar ypatingai švelninančių aplinkybių institutas. Patronatams suteikiamos didesnės teisės. „Prižiūrimos laisvės“ (liberté surveillée) principas, sename įstatyme veikęs tik nepil-

---

1) Kas liečia preventyvinį areštą (Sicherheitsverwahrung) ir kastraciją (Entmannung), tai jos nėra bausmės, o vien įspėjimo priemonės nusikaltimams kelią užkirsti (įspėti).

namečių atžvilgiu, praplečiamas ir pilnamečiams. Teisėjas įgija teisę dovanoti bausmes, tačiau tik nepilnamečių iki 18 metų atžvilgiu.

Nors bendra projekto dalis rodo tendenciją bausmių sistemą sušvelninti, bet ypatinga dalis daro kaip tik atvirkščią įspūdį. Visa ypatinga dalis yra sistemos atžvilgiu iš naujo pertvarkyta. Atkreipta daug dėmesio valstybės nusikaltimams. Plačiai vartojamos piniginės baudos ir konfiskacija. Tur būt, norint patenkinti viešąją nuomonę, labai skaudžiai baudžiami nusikaltimai prieš taupytojus - indėlininkus.

(*Thierack*, Neues deutsches Strafrecht, DJZ 1935, H. 15/16, S. 913 ff.; *Donnedieu de Vabres*, Die Umschmelzung des französisches Strafrechts, ibid., 931 ff.).

J. R.

Juridinės literatūros naujienos.

1. Lietuvių kalba.

1. **KRIMINALISTIKOS ŽINYNAS.** *Kriminalinių mokslų ir praktikos žurnalas. Nr. 4, liepos — rugpiūtis 1935.*

Prof. *J. Vabalas-Gudaitis*, Kriminalinė tipologija; Priv. doc. dr. *Vl. Lazersonas*, Saugumo organų veikla ir ligūsta vaizduoklė; Prof. dr. *J. Blažys*, Kalėjimai ir pataisos įstaigos Amerikoje; Dpl. bijol. *Antanas Vaitkevičius*, Kraujo tyrimo metodai; *P. Pamataitis*, Revolverio „montekristo“ tyrimas; *A. Klemas*, Užraktų tyrimas vagystės bylai; Dipl. teis. *J. Plučas*, Alkoholizmas ir nusikaltimai; *Ao Onni Takko*, Šis tas iš Suomijos krim. policijos darbų; Adv. *Br. Kalvaitis*, Laisvė ir tvarka.

2. **POLICIJA.** *Lietuvos Policijos dvisavaitinis laikraštis XIII m.*

K. N., Kaip vykdomi teismų sprendimai (Nr. 1, p. 4—5); *P. Stravinskas*, Kaip reikia vykdyti civ. teismų sprendimai kreipiant išieškojimus į nekilnojamąjį turtą (Nr. 1, p. 7, Nr. 2, p. 28—30, Nr. 5, p. 91—92 ir Nr. 6, p. 107—108); Grafologinės ekspertyzos reikalu (Nr. 1, p. 14—15); *Vbs.*, Privalomas įsakymas ar įstatymas? (Nr. 2, p. 27—28); *Rub.*, Apie mokslinę teismo ekspertyzą (Nr. 2, p. 36—37); *Laucius*, Kaip praktikoje vykdyti policijos priežiūrą (Nr. 3, p. 46—47, Nr. 4, p. 67—68 ir Nr. 5, p. 89—91); *N. D.*, Dėl policijos priežiūros (Nr. 6, p. 108); *Barkauskas*, Dar dėl policijos priežiūros (Nr. 7, p. 128—129); *F. Dz.*, Dar dėl policijos priežiūros (Nr. 8, p. 150—151); *J. Brazinskas*, Policijos priežiūros, kaip kardomosios priemonės, vykdymas (Nr. 9, p. 162—163); *K. Laucius*, Diskusijos dėl policijos priežiūros vykdymo (Nr. 11, p. 200—

—201); *A. Jakobas,* Valstybės mokesčių imamosios tvarkos pakeitimas (Nr. 3, p. 48—49); *P. Pamataitis,* Nusikaltimai ir spauda (Nr. 3, p. 51—52); *F. B.,* Privatinės skolos ir mokesčiai (Nr. 3, p. 52—53); *A. Kas,* Įspaudimų pėdsakų tyrimas (Nr. 4, p. 73—74); *B V S.,* Naujos priemonės kaltinamojo prisipažinimui išgauti (Nr. 4, p. 81—82); *J. Liaudinskis,* Kvotimo technika (Nr. 6, p. 124); *A. K-rys,* Ar nevertėtų atsisakyti civilinių bylų (Nr. 6, p. 124); *K. Laucius,* Kas taisytina pasų įstatuose (Nr. 7, p. 132); *K. Laucius,* Kada keltina byla dėl paso suklastojimo? (Nr. 8, p. 143—144); *J. S.,* Pasitikėjimo apgavikai (Nr. 8, p. 151—152); *K. Laucius,* „...prašau įteikti po parašu" (Nr. 9, p. 164—165); *K. Oželis,* Ką sako gydytojai apie naujas priemones kaltinamojo prisipažinimui išgauti (Nr. 9, p. 168—169); *Br. Straukas,* Neleistinas prekiavimas svetimu vardu (Nr. 11, p. 194); *A. Klemas,* Apie nusikaltėlio pataisymą (Nr. 11, p. 196—197); *A, Jakobas,* Sauvališko valstybinio miško kirtimo bylos eigos klausimu (Nr. 11, p. 197—198); *Brazinskas, K*votų darymas (Nr. 12, p. 214—215, ir Nr. 13, p. 236—238); *Laucius,* Policija ir įvairūs keliautojai aplink pasaulį (Nr, 12, p. 219—220); *J. Baleiša,* Ginklo vartojimo reikalu (Nr. 12, p. 220—221); *A. Jakobas,* Nauji įstatymai ir taisyklės (Nr. 14/15, p. 254); *Laucius,* Policija kovoja su elgetavimu (Nr. 14/15, p 255—256); *P. Pamataitis,* Kriminalinės policijos tarptautinės komisijos XI posėdis Kopenhagoje birželio mėn. 17—20 d. (Nr. 14/15, p. 257—258); *A. Jakobas,* Alkoholinių gėrimų parduotuvėms tvarkyti taisyklės (Nr. 16, p. 278); *Br Straukas,* Kuri suma užareštuotina iš tarnautojų ir darbininkų algos (Nr. 16, p. 284); *Al. Mažinauskas,* Policija kovoja su elgetavimu (Nr. 16, p. 286—287); *K. Laucius,* Kas ir kaip turėtų spręsti skundus dėl policijos tarnautojų veiksmų, padarytų mokesčius ir kitas neginčijamas valdžios pretenzijas ieškant (Nr. 19, p. 318—319); *A. Jakobas,* Bylų kėlimo tvarka pagal ligonių kasų įst. 137 str. (Nr. 18, p. 320).

3. **EKONOMIKA.** *Ekonomistų žurnalas. 1 metai. Nr. Nr. 1 ir 2, sausis — birželis 1935.*

Teisininkams yra įsidėmėtini sekantieji straipsniai:

Jurgutis, Naujosios bankų įstatymdavystės tendencijos, 117—137; *Bučas,* Darbo algos minimumo įstatymais nustatymo esmė ir prasmė, 175—182.

2. Svetimomis kalbomis.

1. В. Фридштейн, Обзор законодательства Литвы с 1-го марта 1934 г. по 1 мая 1935 г. по вопросам гражданского, торгового, уголовного права, судоустройства и процесса. Закон и Суд № 6 (56). р. 203.

— trumpa įstatymdavystės apžvalga Lietuvos civilinės, komercinės, baudžiamosios, teismų santvarkos ir proceso teisės srityje.

2. *Wirschubski,* Das Strafrecht des litauischen Statuts. Monatsschrift f. Krim.-psich. 1934, S. 557—573.

— Lietuvos Statuto baudžiamosios teisės apžvalga.

3. *K. Žalkauskas,* Apercu du système pénitentiaire de la Lithuanie (Recueil de documents en matière pénale et pénitentiaire. Bulletin de la Comission internationale pénale et pénitentiaire. Volume IV spécial., Juillet 1935, 445—464).

— mūsų penitenciarinės sistemos apžvalga pagal penitenciarinės komisijos ankietą.

4. *Büchler, v.:* Bankanweisung und Scheck in der russ.—litauischen Gerichtspraxis. Z. f. d. ges. Handelr. u. Konkursr. 1933, Bd. 98, S. 201—220.

— naudinga teismo praktikos santrauka banko orderių ir čekių srityje.

5. Die luftrechtliche Gesetzgebung in Litauen. Archiv f. Luftrecht, Bd. III, S. 331; Bd. IV, S. 291.

— mūsų oro teisės įstatymdavystės apžvalga.

6. Das litauische Gesetz zum Schutze des Volkes und Staates. Deutsche Justiz 1934, S. 295.

— Tautai ir valstybei saugoti įstatymo trumpas analizas.

7. Rechtslage und Rechtsschutz in den baltischen Staaten. Osteuropa - Markt 1934, S. 30—38.

— Lietuvos, Latvijos ir Estijos teisinių santykių sumarinė apžvalga.

8. Konferenzen des Juristenbureaus der Baltischen Staaten in Reval und Kaunas. ZOER 2 Jg. H. 2, 109—110.

— Pabaltės teisininkų biuro veikimas Kauno ir Talino sesijose.

9. *W. Mueller,* Rechtsangleichung in den Baltischen Staaten und die Frage der Einführung des einheitlichen Wechselgesetzes. Rigasche Zeitschrift für Rechtswissenschaft, 1935, H. 4, 218—221.

— Pabaltės valstybių nusistatymas Tautų Sąjungos priimtų vekselių ir čekių įstatymų ir konvencijų atžvilgiu.

10. *Oetker,* Die Rechtslage des Memelgebiets. Zeitschrift der Akademie für deutsches Recht. Nr. 8, 1935, 574—579.

— ryšium su neumaninkų byla, nagrinėjamas teisinis Klaipėdos Krašto statutas su nepalankia Lietuvai tendencija. Šis žurnalo numeris buvo dalinamas tarp XI penitenciarinio kongreso dalyvių, ir todėl Lietuvos delegato p. Žalkausko buvo pareikštas protestas. Vokiečių teisingumo ministerio pareikštas pasigailėjimas dėl to numerio platinimo.

11. *Berber,* Die völkerrechtliche Stellung des Memelgebiets. Zeitschrift für Politik, April 1935, 225—235.

— Klaipėdos Statuto analizas.

12. *Meyer,* Das Memelstatut und die Neuwahl des memelländischen Landtages. Zeitschrift f. Osteuropäisches Recht. N. F. 2 Jg., H. 1, S. 23—26.

— teigia, esą, rinkimai į Seimelį paskirti neprisilaikant Klaipėdos Statuto dėsnių.

13. *Böhmert*, Deutschland, die Hauptmächte, Litauen und Memel. Juristische Wochenschrift 64: 1595—1597, 1. 6. 1935.

— apeliuoja į signatarines valstybes imtis priemonių atstatyti Klaipėdos konstitucinę santvarką.

14. *Amedeo Gianini*, La questione di Memel. Estratto dalla Rivista „L'Europa Orientale" Anno XV, fasc. VII—X. Roma. Instituto per l'Europa Orientale 1935, 18 p. p.

— reikalauja Statuto revizijos (ž. „Lietuvos Aidas" Nr. 197 p. Vileišio straipsnį tuo reikalu).

15. *Eugenio Massart*, La questione di Memel. Estratto da „Il giornale di politica e di latteratura", fasc. 5—6 A—XI. Roma 1935.

— kritikuoja Klaipėdos Statutą, kaipo perdaug apsunkinantį Lietuvos Valstybę ir suverenines teises į tą kraštą.

16. *Plümicke*, Memelgebiet: Gerichtsorganisation und Anwaltszulassung. JW. 1933. S. 681.

— Klaipėdos Krašto teismų ir advokatūros santvarkos trumpa apžvalga.

Statistiniai daviniai apie nusikaltimus Klaipėdos Krašte.

18. Др. Илия А. Пржич, Тумаченье статута Мемела (Пово међународно право, Београд, 1934, 166-171).

— Hagos Tribunolo 1932 m. rugpiūčio 11 d. sprendimo analizas.

18. *Yokota (K)*, Judgmens of the Permanent Court of International Justice (8) (Series A./B., Nr. 49: Interpretation of the Statute of the Memel territory. Judgment of Aug. 11th 1932. japoniškai). (The Journal of International Law and Diplomacy, Tokyo, Vol., XXXIII, Nr. 9, 1934, Nov.).

— Hagos Tribunolo 1932 m. birželio 24 d. sprendimo analizas.

19. *Yokota (K)*, Judgments of the Permanent Court of international Justice (9) (Series A/B., Nr. 49; Interpretation of the Statute of the Memel territory. Judgment of Aug. 11th 1932. japoniškai). (The Journal of International Law and Diplomacy, Tokyo, Vol. XXXIII, Nr. 9, 1934, Nov.).

— Hagos Tribunolo 1932 m. rugpiūčio 11 d. sprendimo analizas.

20. *Model*, M.: Les procès de Kaunas, Europe Nouvelle 18, 326, 6. avril 1935.

— trumpa neumaninkų proceso apžvalga ir įvertinimas.

21. *Noack*, Das Fehlurteil von Kovno. Ein politischer Zweckprozess. Juristische Wochenschrift, 64, 1074—1076, 6. April 1935.

— aštri neumaninkų proceso kritika.

22. *Hoor*, Die Durchführung völkerrechtlicher Minderheitenschutzverpflichtungen in Gesetzgebung und Praxis in Litauen (mit tabellarischer Uebersicht). Niemeyers Z. f. internat. R. 1934, S. 267—279.

— Lietuvos mažumų deklaracijos vykdymas įstatymdavystės ir administracinės praktikos šviesoje.

23. Die Verdrängung muttersprachlicher Ortsnamen im Osten Mitteleuropas (in Litauen). Nation und Staat. September 1935, 741—742.

— Priekaištai Lietuvai dėl geografinių pavadinimų sulietuvinimo Lietuvoje, o ypač Klaipėdos Krašte.

25. В. Фридштейн, К вопросу о коллизионных нормах при наследовании в Литве. Закон и Суд № 7 (57).

J. R.

Oficialinė dalis.

I.

Nauji įstatymai:

Nr. 486 (1935.VI.28 d.): Nusikaltusių baudž. statuto 255, 256 ir 624 str. atleidimo įstatymas. Įstatymas dėl neieškojimo kai kurių nuostolių, padarytų Žemės reformos įstatymo § 55 nurodytų šeimininkų. Įstatymas atleidimo valstybinių miškų tarnautojų nuo atlyginimo nuostolių. Žemės reformos įstatymo pakeitimas. Savivaldybės mokesčių įstatymo pakeitimas. Keliams tvarkyti taisyklės.

Nr. 487 (1935.VII.3 d.): Krašto Aps. Minist. civiliniams tarnautojams atlyginti įstatymas. Pirmojo Lietuvos Prezidento Karo mokyklos statutas. Atsargos jaun. leitenantų kursų įstatymas.

Nr. 488 (1935.VII.6 d.): Tautosakai tvarkyti įstatymas. Degamosioms medžiagoms spiritu atskiesti įstatymas.

Nr. 489 (1935.VII.12 d.): Butų mokesčio įstatymas. Spirito varykloms įrengti ir veikti taisyklės.

Nr. 490 (1935.VII.15 d.): Šiaulių Sąjungos įstatymas. Pedagoginio instituto mokslo personalui atlyginti įstatymas. Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatymo pakeitimas. Karių pensijų įsatymo pakeitimas. Karo invalidų pensijų įstatymo pakeitimas. Pasižymėjusiems asmenims ar jų šeimoms pensijų įstatymo pakeitimas. Žemės Banko įstatymo pakeitimas.

Nr. 491 (1935.VII.27 d.): Nusikaltusiems savitarpiai išduoti ir teisminės pagalbos baudž. bylose konvencija tarp Lietuvos ir Danijos.

Nr. 492 (1935.VIII.9 d.): Nemokamo važiavimo geležinkeliais įstatymo pakeitimas. Įvežamųjų prekių muitų tarifo pakeitimas.

Nr. 493 (1935.VIII.14 d.): Seimo rinkimų įstatymo pakeitimas. Klaipėdos Krašto Seimelio rinkimų įstatymo pakeitimas. Viešojo atsiskaitymo įstaigų ir įmonių priežiūros įstatymo pakeitimas. Įstatymo apsaugos nuo pavojaus iš lėktuvų pakeitimas.

Nr. 494 (1935.VIII.23 d.): Žemės tvarkymo įstatymas. Ginklų fondo statutas.

Nr. 495 (1935.IX.2 d.): Žemesniųjų žemės ūkio mokyklų įstatymo pakeitimas. Leidimų ginklams laikyti davimo taisyklių pakeitimas. Žemės ūkio melioracijos įstatymo pakeitimas. Aukštųjų kūno kultūros kursų statuto pakeitimas. Įstatymas apie valstybinį mokestį nuo nejudomųjų turtų miestuose ir miesteliuose pakeitimas. Valstybinio palaikų mokesčio įstatymo pakeitimas. Darbo pajamų mokesčio įstatymo pakeitimas.

Nr. 497 (1935.IX.6 d.): Ministerių Kabinetui sudaryti aktai.

Nr. 498 (1935.IX.13 d.): Ligoninių įstatymas. Medicinos gydytojų praktikos įstatymas.

III.

Teisingumo Mininisterio Įsakymai.

Paskirti:

1. Teismo antstolis prie Joniškio Apylinkės Teismo Stasys Perminas — viršetatiniu teismo kandidatu prie Šiaulių Apygardos Teismo nuo 1935 m. rugpiūčio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 251).

2. Pranas Stankūnas — teismo antstoliu prie Joniškio Apylinkės Teismo nuo 1935 m. rugpiūčio mėn. 1 d. (įsak. Nr. 252).

3. Diplomuotas teisininkas Konradas Aleksandravičius — viršetatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apygardos Teismo nuo 1935 m. rugpiūčio m. 1 d. (įsak. Nr. 253).

4. Diplomuota teisininkė Jadvyga Žukaitė — etatine teismo kandidate prie Marijampolės Apygardos Teismo nuo 1935 m. rugpiūčio m. 1 d. (įsak. Nr. 260).

Pavesta eiti pareigas:

1. Viršetatiniam teismo kandidatui prie Marijampolės Apygardos Teismo Antanui Bagdonui — eiti Apylinkės Teisėjo pareigas prie Kazlų-Rūdos Apylinkės Teismo nuo 1935 m. liepos m. 15 d. (įsak. Nr. 235).

Komandiruoti:

1. Etatinis teismo kandidatas prie Panevėžio Apygardos Teismo Jonas Zovė — prie Pasvalio Apylinkės Tardytojo nuo š. m. liepos mėn. 15 d. (įsak. Nr. 244).

Atkomandiruoti:

1. Prikomandiruotas prie Šiaulių Apygardos Tardytojo eiti Tardytojo pareigas teismo kandidatas Petras Markeliūnas nuo 1935 m. birželio mėn. 20 d. — į Kauno Apygardos Teismą tiesioginėms pareigoms eiti (įsak. Nr. 209).

2. Komandiruotas prie Šiaulių Apygardos Tardytojo M. Krigerio etatinis teismo kandidatas Abromas Liasauskis nuo 1935 m. liepos mėn. 1 d. — į Šiaulių Apygardos Teismą (įsak. Nr. 230).

Atleisti:

1. **Viršetatinis teismo kandidatas prie Apeliacinių Rūmų Alfonsas Gineitis, jam pačiam prašant, nuo 1935 m.** liepos mėn. 1 d. (įsak. Nr. 238).

IV.

Teisingumo Ministerio aplinkraščiai.

Nr. 172. Vyriausiojo Tribunolo, Apeliacinių Rūmų ir Apygardų Teismų Pirmininkams ir Vyr. Trib. Klaipėdos Krašto Skyriaus Pirmininkui.

Teismų Santvarkos Įstatymo 76, 77, 79 str. str. Teismų Pirmininkai prižiūri ir lanko teismus, kurie yra nurodyti tuose straipsniuose. Lankydami teismo įstaigas, Teismų Pirmininkai, be abejo, randa arba pastebi jose įvairių trūkumų bei šalintinų dalykų.

Norėdamas turėti tikslių žinių, kas kurioje aplankytoje įstaigoje taisytina ar šalintina, prašau Teismų Pirmininkus siųsti man pranešimus apie įstaigų aplankymus. Pranešimai reikia siųsti konfidencialiai kas trys mėnesiai, o dėl greit šalintinų trūkumų — tuojau po įstaigos aplankymo.

(pas.) St. Šilingas.
Teisingumo Ministeris.

Kaunas, 1935 m. liepos mėn. 19 d.

Nr. 173. Apylinkių Teismams.

Malonės įstatymo 7 straipsniu, iš apylinkių teismų malonės prašymai eina betarpiškai Teisingumo Ministeriui, kuris juos pristato Respublikos Prezidentui su savo nuomone. Vis dėlto kai kurie apylinkių teismai nesilaiko įstatymo — malonės prašymus siunčia tiesiog Respubilkos Prezidentui, o ne Teisingumo Ministeriui. Tatai trukdo įstaigų darbą ir daro nereikalingų išlaidų.

Todėl, pasirėmęs Teismų Santvarkos įstatymo 79 str. 4 p., siūlau Apylinkių Teismams griežtai laikytis malonės įstatymo 7 str. nuostato—malonės prašymus, taip pat susijusius su jais kitus prašymus ir papildomuosius malonės prašymus, siųsti betarpiškai Teisingumo Ministeriui.

(pas.) St. Šilingas
Teisingumo Ministeris.

1935 m. liepos mėn. 20 d.

Nr. 174. Kauno, Šiaulių ir Panevėžio Apygardų Notarams.

Yra pastebėta, kad kai kurie notarai, įrašę aktą į aktų knygą, išrašą iš jos siunčia Vyresniajam Notarui tvirtinti ne tuoj, bet tik po kelių savaičių ar net ir po kelių mėnesių, o kartais beveik ir po metų — baigiantis Notariato Įstatymo 161 str. numatytam aktų pristatymo terminui. Toks delsimas niekuo nepateisinamas ir kelia žmonėse visiškai suprantamo nepasitenkinimo.

Kad nebūtų be reikalo sulaikomas aktų tvirtinimas, siūlau notarams išrašus iš aktų knygos siųsti Vyresniajam Notarui tuojau arba ne vėliau kaip per 10 dienų po aktų įrašymo į tą knygą.

(pas.) St. Šilingas
Teisingumo Ministeris.

Kaunas, 1935 m. liepos mėn. 19 d.

Redaktorius Jurgis Byla